

Gĩngit manda kɨndem Yoaneli youkuk Eundakle manda

Yoane gĩngit manda youkuk endi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no, gan enlok koi ti-ke-louptok nim nandi-mbi, ki-mit-sembi-mbi, enlok plon ñindiñ e-yout tiñguk, “gwañgwa nin Yesuli ginañli kasileñguk” (13:23, 19:26, 21:7,20) ba “gwañgwa no” (18:15-16, 20:2-8).

Matayo wakit Maleko ba Lukali gĩngit manda kasatsi win ikan youkiliñ, wala timbi Yesuli kundit engano tiñguk asup win Yoaneli lapipi, diwin no biennat sinik wingot youpi, ñindiñ eñguk, “kundit youyoulin patak wali kusei ñindiñda youyoulin: sindi manda ñin pinat nandi timbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Niñañ, win nandi-kwambiñ danekaliñ, timbi nandi-kwambiñ dañipi, endok gĩngitñii kuañda timbi kuñgu sisinik win kasilenekaliñ.” (20:31)

Yesuli e-yout manda asup eñguk win Yoaneli windiñgangot lapipi, tipetgot youkuk. Gan endi Yesulok kusal wakit kuñgu sisinik ba nandi-kiliktilok plon manda asup ñindiñ youkuk: Yesuli Kunum Yambattok Man Mandan sisinik, timbi nepek gitĩngitik ep timbi indañguk. Endi Kunum Yambattoñ lololok yama wakan; endi telaktok kusei, manda biañgan sisiniktok kusei, ba kuñgu sisiniktok kusei; endi kuñgulok nanañ tuk biañgan sisinik ba kolsalen kuñgu emlak en wakan; endi milamlat ba kuñgu molom;

tĩmbi endi sipsiplok kandi kñenji kındem ba wain komba sısınik en wakan. Nin endi Yesu nandi kilikti tĩñmilak, endi kuñgu sısınik kasilembi, papat kwambiñgan kulak, gan nin endi Yesu siñgi wilmilak, endi kimlok giñgit kulak, tĩmbi kolandok tambon ombi-tikeukak.

Yoaneli kasat youkuk wolok sambat

Yesuli ama sınık indambi, kena kusei kimikuk (1)
Yesulok mandan ba kundil wali endi Kunum Yambattok Niñañ win tĩmbi inda-dakleñguk (2-12)

Yesuli kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk (13-17)

Yesuli enlok kusal tĩmbi inda-dakleuktok kim mlapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk (18-21)

Yesuli ama sınık indambi, kena kusei kimikuk

Yesu, win Kunum Yambattok Man Mandan en wakan, ama sınık indañguk

¹ Kwet nain kusei kimikimilinan Man Mandan endi ikan pakuk. Endi Kunum Yambat git yakan kuñgimik, en bo Yambat. ² En wakan kusei kimikimilinan Kunum Yambat gita yakan kuñguk, ³ tĩmbi endok mandanla nepek git iñgitik ep tĩmbi inda-taleñguk, win telak nolok plon nepek no nim tĩmbi indaindan. ⁴ Man Mandan en wakan kuñgu biañgan sısınik wolok kusei, tĩmbi kuñgu wali amatamdok kolsalen sısınik. ⁵ Tĩmbi kolsalen wali kilim ginañ kolı sale-tañambi, kilimdi en makleuktok tuop nim.

6-7 Kolsalen wolok gembin ilimektok Kunum Yambatti ama no koi Yoane * ni-mulim bi indambi, kolsalen wolok kusei eni-daklembi, amatam gitikgandi endok mandan nandimbi, kolsalen win nandi-kilikti tinminelindok windin tinjuk. ⁸ Kolsalen win Yoane en nim, tambo endi kolsalen wolok kusei eu inda-dakleuktok indanguk. ⁹ Kolsalen sisinik, nandi amatam gitik koi sale-semalak, endi kwelan indaupi tinjuk.

¹⁰ Man Mandanli kwet nin timbi indanguk, timbi en wakan kwelan ama indambi, kwelan kuñguk, ganmek kwelalok amatamdi en win nin sinik win nim ka-nandi-tomgiliñ. ¹¹ Win endi enlok kwelnan wingan pi indambi kuñguk, ganagan enlok amatamniili siñgi wilmingiliñ. ¹² Gan ama en not tinmingiliñ, win endok koi tike-kwambiñ dangiliñ, endi gitik Man Mandanli ep timbi pañgitaumbi, Kunum Yambattok gwañgwa bisalii indangiliñ. ¹³ Win endi meñ beptok wekat sinik nim indangiliñ, ba amalok ka-galksila ba nanandinjila nim, tambo Kunum Yambat engan ep timbimbi, enlok gwañgwa bisalii indangiliñ.

¹⁴ Man Mandanli kwelan ama gwilap ba gaumat indambi, nindok boñgipninan dou mlalat tinjuk. Timbi nandi dautnili kañtnambi, endi enlok kusal engano win timbi inda-dakleumbi kañgimiñ, win endi Bep Yambattok Niñañ engano sinik. Bep en ni-mulim pim indambi, yousiyousiñgan Beulok ginan sloñ ba kusal sisinik win timbi inda-dakleñguk.

* **1:6-7:** Yoane giñgit manda kindem youkuktñ ñolok Yoane tuk i-sem-i-sem endok plon elak.

15 Endok plon Yoaneli ñĩndiñ e-daklembi kitĩmbi eñguk, “Wĩn ama wala wakan nak ñĩndiñ sangut, ‘Ama nokok siñgi kandañ indalak endi nak gama nĩm indañĩlambi ikan pakuk, wala tĩmbi endi nak napma klelak.’” 16 Tĩmbi Man Mandanli gĩnañ siloñ molom sinĩkta tĩmbi bisĩk kusei kuseili nĩndi gĩtiktok nain nain inda-nĩmguk. 17 Wĩn Moseli Kunum Yambat-tok endikĩne mandan Juda nĩndok bep pañniila emguk, tĩmbi Yesu Kistolĩ Kunum Yambattok gĩnan siloñ ba kusal sisĩnik wĩn tĩmbi inda-dakleñguk. 18 Nimbek nolĩ Bep Yambat nain nola no nĩm kañgĩliñ. Wĩn enlok Niñañ engano sinĩk en wakan Bep Yambattok kusal tĩmbi inda-dakleñguk. Neta, endi bo Yambat sinĩk, tĩmbi Beu gĩta ñasiñgan sinĩk patak.

Yoane tuk i-sem-i-semli Yesulok telak ti-dĩndim eñguk

(Matayo 3:1-12, Maleko 1:2-8, Luka 3:15-17)

19 Juda ama biesi Jelusalem pakiliñ endi Yoanelok kusal, wĩn endi Mesia indaindalok een en wakan ba no, wĩn nandi-dakleneliñdok nandiñgĩliñ, wala tĩmbi endi tapma ama gĩt Livai ama † diwĩn Yoaneloñ eni-mulĩm ña tombi, “Diĩk nin sinĩk?” ni-nandiñgĩliñ. Tĩmbi Yoaneli ñĩndiñ tambane enguk: 20 endi enlok kusal nĩm kĩmit-sembi, endi e-daklembi enguk, “Natna wĩn Mesia nĩm.” 21 Wĩndiñ eumbi, ni-nandiĩmbi eñgĩliñ, “Tĩkap diĩk Mesia nĩmda, diĩk nin sinĩk?”

† 1:19: Ablaamdok lan Jekop endok niñañiiloñnan nanin nolok koi Livai. Endok sambalii tapma ilan tiplapape kena kusei kusei tiañgĩliñ endok kosi “Livai ama” kitĩkitĩn. (Namba 3:17-37)

Ba dik plofet Elia bɪndambo indauktok een en ba?” Eumbi enguk, “Nak en nɪm.” Eumbi nɪŋgɪlɪñ, “Wɪndiñda dik plofet Mose nomɪk wɪn indauktok een en ba?” ✧ Eumbi, “Nak en bo nɪmgot” enguk. ²² Wɪndiñ eŋgukta, bɪndambo nɪ-nandɪmbi eŋgɪlɪñ, “Dɪk nin sɪnɪk? Nɪndɪ ama nɪnɪ-mukɪlɪñ enda manda tambon enɪneñdok dik kusaka nɪnbɪm nandɪna. Dɪk dɪtnala nɪtek elañ?” ²³ Eumbi, Yoanelɪ manda no plofet Aisaialɪ youy-oulɪn wɪn kɪmɪt-klembi, ñɪndiñ enguk, “‘Ama no kwet ama nɪmnatnan papi, Wopumdok telal tɪ-dɪndɪm ewit! wɪndiñ kɪtɪlak’ ✧ wɪn natna wakan.”

²⁴ Tɪmbi Falisi amalɪ ama enɪ-mulɪmbi bɪŋgɪlɪñ walɪ ²⁵ Yoane ñɪndiñ nɪ-nandɪŋgɪlɪñ, “Tɪkap dik Mesia en nɪm, ba Elia ba plofet wɪn bo nɪm, wɪndiñda dik nekta amatam tuk pa i-semleñ?” ²⁶ Eumbi tambane enguk, “Nak wɪn tukgot pa i-semlet, gan ama no sɪndok boŋgɪpsɪnan kulak - sɪn endok kusal nɪm ka-nandɪ-dakleañ - ²⁷ endɪ wakan nokok singi kandañ indaupi tɪlak, tɪmbi nak pɪmbɪñen ñandin ñalɪ endok kesɪ gwɪlaplok toan pɪsalɪmettok tuop nɪm.”

²⁸ Wɪn Yoanelɪ Betani it kwet, Jodan tuk maim lambɪlambɪn kandañ papi, tuk i-semleñguk kwet wolok wɪndiñ indañguk.

Yoanelɪ Yesula Kunum Yambattok Sipsip Nɪñan sɪnɪk wɪndiñ e-dakleñguk

²⁹ Kwet salaumbi, Yoanelɪ Yesu bɪum kañbi, noliila ñɪndiñ enguk, “Wɪ kawɪt: en Kunum

✧ **1:21:** Malakai 4:5, Lo 18:15 ✧ **1:23:** Aisaia 40:3

Yambattok Sipsip Niñañ, nin endi kwelalok amatam gitik endok yomjilok milap win apma tike-taleukak! † 30 Win ama walañgan nak ñindiñ eñgut, ‘Ama nindi nokok singi kandañ indalak, endi nak gama nim indañlambi ikan pakuk, wala timbi endi nak napma klelak.’ 31 Dama natna bo en nin sinik win nim ka-dakleñgut, gan endok kusal Islael amatamda timba inda-dakleuktok nak ñolok bimbibi, tuk i-sem-i-sem kena kusei kimikut.”

32 Timbi Yoaneli yousimbi, Yesulok plon ñindiñ e-dakleñguk, “Dindim Woñdi mambaip wandin kunum ginañ nanin pimbi, endok plon pi palim kañgut. 33 Damañgan nak bo en Mesia win nim nandiñmiñgut, gan tuk i-sem-i-semlok nanimukuti ñindiñ nanguk, ‘Ama nindok plon nokok Woñnali pi palimbi kaukañ en wakandi amatam Dindim Woñli i-semekak.’ 34 Eumbi, natna dauñnali windiñ indaumbi ka-taleletta timbi ñindiñ pa e-daklelet: ñin Kunum Yambattok Niñañ sinik.”

35 Salaunda Yoaneli kwet pakuknan wolok bindambo ñam ikuk. Timbi gwañgwa en kle-ta-kuñgiliñ endoñnan nanin tipetti en gita ikimik. Iliñlambibi, 36 Yoaneli Yesu yapma kle ñaum kañbi, gwañgwañiitta ñindiñ enguk, “Win kandemik! Kunum Yambattok Sipsip Niñañ wakan ñak!” 37 Eumbi, endi manda win nandimbi, Yesu kle

† 1:29: Kunum Yambatti yomji bi-semektok Juda amali sipsip ba gaut diwin no yandi pbi, tapma tinmañgiliñ. Gan gauttok wekaili amalok yom wilit-semum taleuktok tuop nim, wala timbi Kunum Yambatti enlok niñañ Yesu amatam kolanjilok tuan apma tikeuktok ni-mulim pim indambi, sipsip niñañ wandin kim-semguk.

ñañgimik. ³⁸ Timbi Yesuli tambanembi, ama tipet en kle bumbi yambumbi, eni-nandimbi enguk, “Siti nekta bamik?” Eumbi niñgimik, “Rabai” (win nindok mandani plon ‘endaut’), “dik it delok dou mlalat pa tlañ?” ³⁹ Eumbi enguk, “Bimbi kandemik!” Yesuli windiñ eumbi, endi en kle ña it win kañgimik. 4 kilok timbumbi, en gita palimbi, tim tñguk.

⁴⁰ Ama tipet Yoanelok mandan nandimbi, Yesu kle ñañgimik, endoñnan nanin no win Simon Petlolok kwayañ koi Andlu. ⁴¹ Endi Yesu gita pakap kañbimbi, dindimgan ñam dal Simon lonji-ta-ña kañbi niñguk, “Niti Mesia ip kamik.” (Mesia win Glik manda plon Klisto kitiañ.) ⁴² Windiñ embi nañgilimbi, Yesuloñ ña tomgimik. Ña tombimbi, Yesuli Simon daut kwambiñ kañbi niñguk, “Dik Simon Yoanelok niñañ. Koka komblin Sifas kitinekaliñ.” (Kot ‘Sifas’ win Grik manda plon Petlo.) §

Filip git Natanaeli Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Niñañ, win ka-nandi-tomgimik

⁴³ Salaumbi, Yesuli Galili kwelan ñaupi nandimbi ñañguk. Ñañpi, Filip timbi indaumbi niñguk, “Dik bi nak nep kle kuukañ.” ⁴⁴ (Filiptok it kwet win Betsaida, win Andlu git Petlo endok iset kweset.) ⁴⁵ Timbi Filipti ña Natanael timbi indaumbi niñguk, “Ama waliñgan Moseli endikñe manda ginañ ba plofet amali bo indauktok youyoulin, win Mesia en nindi ip kamiñ. En Joseptoñ niñañ koi Yesu Nasalet it kwelan nanin.” ⁴⁶ Eumbi ni-nandimbi enguk,

§ 1:42: Kot tipet wolok kusaset win ‘kawat’.

“Akai! Ba nepek kɨndem no it kwet koi giñgɨl nɨmnat wandɨnnan indauktok tuop ba?” Eumbi, Filiptɨ nɨñguk, “Dɨtna bɨmek ka!”

⁴⁷ Tɨmbi Yesulɨ Natanael bɨum kañbi, endok plon ñɨndɨñ eñguk, “Yakñe! Ama ñɨn endɨ Is-lael ama sɨsɨnɨk. Juluñɨt endok plon no nɨm palmɨlak.” ⁴⁸ Wɨndɨñ eumbi nɨ-nandɨmbi eñguk, “Nɨtek tɨmbi dɨk nokok kusatna wandɨn nandɨ-namlañ?” Eumbi nɨñguk, “Filiptɨ gama nɨm kɨtɨ-gamñɨmbi, dɨk komba fik kapmainan pipalɨmbi gambɨt.” ⁴⁹ Natanaellɨ manda wɨn nandɨmbi nɨñguk, “Endaut. Dɨk Kunum Yambattok Nɨñañ sɨnɨk, Is-lael nɨndok Ama Wapmañnɨ mandɨ pakamɨñ wɨn dɨk wakan!” ⁵⁰ Eumbi, Yesulɨ tambane nɨñguk, “Ba nak komba fik kapmainan pipalɨm gambɨt wɨndɨñ ganɨtta tɨmbi, dɨk wɨndɨñ nandɨ-kwambɨñ dalañ ba? Dɨk nepek giñgimek indaumbi kaukañ walɨ man nek indalak wɨn makleukak.” ⁵¹ Tɨmbi yousɨmbi nɨñguk, “Wɨn biañgan sɨnɨk. Nak ñɨndɨñ san-let: sɨndɨ kanekalɨñ, wɨn kunum yama dɨlɨ tombɨmbi, Kunum Yambattok eñaloñiilɨ kwelan nanin kunum gɨnañ lombi, nak Ama Sɨsɨnɨk nokoñnan undane pɨmbi, wɨndɨñ lo ña pɨ pa tɨnekalɨñ.” **

Yesulok mandan ba kundil walɨ endɨ Kunum Yambattok Nɨñañ wɨn tɨmbi inda-dakleñguk

** **1:51:** Jekoptɨ Kunum Yambattok eñaloñii lat plon lombi pɨmbi kañbi ka-nandɨ-dakleñguk, wɨn Yambattɨ en kasɨleñguk (Stat 28:12-15), wɨndɨñgangot Yesulok gwañgwañiilɨ Yambattɨ Yesu kasɨleñguk wɨn ka-nandɨ-tomnekalɨñ.

2

Yesuli tuk tĩmbim wain indañguk

¹ Kena nain tĩpet taleumbi, Galili kwelan it kwet no koi Kana wandĩñ ama noli kĩkokot tĩmbi, nanañ sina wopum tĩnguk. Yesu meñli wandĩñ pakuk, ² tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii bo entiañeum bĩmbi, wandĩñ pakĩliñ. ³ Pakap, wain tuk taleumbi, Yesu meñli Yesula ñĩndiñ nĩnguk, “Wain ememlok wĩn ip talek.” ⁴ Eumbi tambane nĩnguk, “Me, wĩn nokok nepek nĩm. Kusatna tĩmba inda-daklelok nain wĩn gama nĩm indak.” ⁵ Eumbi, Yesu meñli it wolok kena gwañgwala ñĩndiñ enguk, “Endi nepek no sanbĩmbi, wolok tuop tĩnekalĩñ!”

⁶ Tĩmbi it wolok gĩnañ kawat kambot tuknat kit tombon, tombon noñgan pakuk, noñgan noñgan wolok wopum wĩn 80 ba 120 lita, wolok tuop. Wĩn Kunum Yambattok dainan tĩjamilan tĩndilok Juda amatamdi tuk wali kisi kesisi, nepek diwĩn wakĩt wĩlikañgĩliñ. ⁷ Tĩmbi Yesuli kambot wĩn kañbi, kena gwañgwala enguk, “Kambot ñi pakañ wĩn tuk gĩt-talewit!” Eumbi, kambot gĩtik wĩn gĩlim man plon tokñe-taleumbi ⁸ enguk, “Ale, tuk lakat no kambot gĩnañ nanin gĩpi, nanañ kandikñe amaloni tike ñawit!” Eñguk wolok tuop tike ñambi, ⁹ nanañ kandikñe amala mĩmbi, tuk wali ikan wain indañguk wĩn nakanaka tĩnguk. Nakanaka tĩmbi, wain tuk wĩn denanin wĩn nĩm nandĩnguk, wĩn kena gwañgwa gĩkĩliñ endĩngot nandĩngĩliñ, wala tĩmbi kandikñeli ama kĩkokot tĩnguk wĩn kitĩmĩmbi ¹⁰ nĩnguk, “Kĩmin beu gĩtikĩ wain

tuk kindem wɪn dama danbi, yoksiila emum nam, kamakama tɪmbɪmbi, wain kolan siŋgimek danbi pa emañ. Gan dɪk wain tuk kindem tɪke-kimbɪñ dambi, kombɪtmek tɪke bɪlañ.”

¹¹ Yesulɪ Galili kandañ, Kana it kwelan tuk tɪmbɪ wain indañguk walɪ endok jimba kundil dama sisɪnɪk. Kundil wɪn tɪñɪpi, enlok kusal engano wɪn tɪmbɪ inda-dakleumbi, gwañgwañiilɪ kañbi nandɪ-kwambiñ dañgɪlɪñ.

¹² Sina walɪ taleumbi, Yesu meñ kwayañii ba gwañgwañii endɪ Kapaneam it kwelan ña tombi, sandap nɪtepekgot yakan wandɪñ pakɪlɪñ.

Yesulɪ Beulok il giñgiñgan nɪm tɪñgɪlɪñda ep klekokuk

(Matayo 21:12-13, Maleko 11:15-17, Luka 19:45-46)

¹³ Juda amatamdok Kamaikamai gwɪlat walɪ indaup tɪmbɪmbi, Yesulɪ gwañgwañii gɪta Jerusalem lo ñañguk. ¹⁴ Ña tombi, tapma it sañ jimba gɪnañ lombi yambiñguk, wɪn ama dɪwɪndɪ tapmalok makauk wakɪt sipsip ba mambaip tualok ep bɪ yapɪkɪlɪñ, tɪmbi ama dɪwɪndɪ mɪnem walan kusei kusei tombi mɪñ kena tɪ-pakɪlɪñ. * Yesulɪ wɪn yambimbi, ¹⁵ toa no binjaneum gɪlɪm daumbi, ama wakɪt makauk ba sipsip gɪtɪk wɪn tapma it sañ jimba gɪnan nanin yandɪp kleum poña-taleumbi, ama mɪnem tombi mɪñ kena tɪ-pakɪlɪñ endok mɪnem kwandainjɪ gɪtɪk wɪn wɪlɪ papuseneumbi, endok kɪmɪkɪmitsɪ ep tambokuk.

* **2:14:** Ama mɪnem tombi mɪñ kena tiañgɪlɪñ endɪ amatamdok mɪnem tɪkembali, wolok kɪnjan tapma ittok mɪnem emumbi, amatamdɪ walɪ tapmalok gaut tuañgɪlɪñ ba tapɪkot kɪmɪkɪlɪñ.

16 Tĩmbi endi ama mambaip tualok kimikiliñ wĩn enombĩmbi eñguk, “Ei! Nepenepek gitik ñĩn platikan mep ña-talewit, tĩmbi nokok Bepnalok il ñĩn tĩmbim kimili tua it silanin inda-ta-bilak, wĩndiñ nombo nĩm tĩnekalĩñ!” 17 Wĩndiñ eumbi, gwañgwañiili plofet manda no Kap nolok gĩnañ youyoulin patak wĩn nandi-siwikiliñ. Manda wolok gĩnañ Mesiali Kunum Yambatta ñĩndiñ niñguk, “Nak dikok ika tĩke-kimbĩñ dambi, it wali giñgi sinik palektok giñgineletta tĩmbi kuñguna kolaukak.” ✧

18 Yesuli tapma ilan wĩndiñ tĩngukta tĩmbi Juda ama biesili nĩmbi eñgiliñ, “Dik jimba kundit nittek tĩmbĩmbi ka-dakleamiñ, wĩn Kunum Yambatti tapma it kandikñe kena wandin tĩndilok ganbi taleñguk?” 19 Eumbi tambane enguk, “Sĩndi Kunum Yambattok il ñĩn wialĩmbi, sandap tĩpet git no wolok gĩnañnan nak bĩndambo mamba ilekak.” 20 Eumbi niñgiliñ, “Akai! Nĩndila tapma it ñĩn gwilat 46 gĩnañnan kindit-ta-bamiñ, gan dikta sandap tĩpet git no wolok gĩnañnan mambi ilepi elañ ba?” 21 Gan Yesuli tapma itta sinik nĩm eñguk, tambo endi enlok piñgiliula eñguk. 22 Tĩmbi Kunum Yambatti en kimnan nanin tĩmbi mlakuk, wolok siñgi kandañ gwañgwañiili manda wĩn eñguk wĩn nandi-siwipi, Mesialok mlamilat plon manda youyoulin patak wakit manda Yesu en eñguk wĩn nandi-kwambiñ dañgiliñ.

Yesuli amatam gitiktok kusasĩ nandi-talelak

23 Yesuli Kamaikamai gwilatta Jelusalem it kwelan palĩpi, jimba kundit asup tĩmbĩmbi,

✧ 2:17: Kap 69:9

amatam asupti w+n kañg+liñda timbi en w+n Mesia s+n+ik w+n nandi+kwambiñ dañg+liñ. ²⁴ Gan Yesu end+la amatamdok nanand+nj+ plon n+m panjañganeñguk, ²⁵ w+n kusei ñ+ndiñda: amatam g+it+ik end+ n+tein w+n Yesu en nandi+k+liñ eñguk, timbi endok g+nañ nanand+nj+ yambi-nandi-dakle-taleñgukta timbi, n+s+llok kusasi plon nimbek noli Yesula nanand+ m+uktok tuop n+m.

3

Kuñgu taletalen nimnat wolok kusei w+n Yesu en wakan

¹ It kiyau wopum Juda amatam yambi-d+kñeñg+liñ, endoñnan nanin Falisi ama no koi Nikodemus. ² End+ tim nola Yesuloñ b+m+bi n+ñguk, “Endaut. N+nd+ gamb+nandi-dakleam+ñ, w+n Kunum Yambatti d+k endaut kuuñdok gani-mupi, d+k+ta patak. Neta, jimba kundit d+k pa tilañ, wandin w+n ama noli n+s+llok gemb+nj+ plon t+neliñdok tuop n+m.” ³ Eumbi, Yesuli tambane n+ñguk, “W+n biañgan s+n+ik. Timbi Kunum Yambattok kandañ nak ñ+ndiñ ganba: t+kap ama noli indainda komblin b+ndambo n+m indaukta, end+ endok g+ñg+it indauktok tuop n+m.” ⁴ Eumbi, Nikodemusli n+nandi+m+bi eñguk, “Akai, ama g+l+kti indainda komblin w+n telak n+tek plon tuop indauk? End+ meñlok s+mbai g+nañ b+ndambo p+umbi, meñli apmektok tuop n+m bek.” ⁵ Eumbi, Yesuli tambane n+ñguk, “W+n biañgan s+n+ik. Nak ñ+ndiñ ganba nandi: t+kap Kunum Yambatti tuk wak+it Woñ+nli ama n+m timbi kaiktaumbi, indainda komblin indaukta,

endi Kunum Yambattok giñgít indauktok tuop ním. ⁶ Wín amalok piñgítu gwílap wín enlok meñ beuloñnan nanin, tímbe giñañ tiptok kuñgu sísíník wín Dándim Woñloñnan nanin.

⁷ Nak ‘Síndi indainda komblin indaneliñdok’ ganít, wala nandi-gítíñgítip ním tímbeañ. ⁸ Sasaleli enlok nanandin klembi, pendíp ñalak. Wali denanin bímbi delok ñalak wín dík nanduñdok tuop ním, dík giñgíliñgot pa nandiñañ. Wíndíñgangot Dándim Woñdi telak nítek plon amala kuñgu sísíník wín mímbe, komblin indalak, wín ama nolí kauktok ba nandi-dakleuktok tuop ním.” ⁹ Nikodemusli ní-nandi-mbe eñguk, “Woñdi kuñgu sísíník mílak wali nítek indauk?” ¹⁰ Eumbi tambane níñguk, “Dík Israel amatamdok endautsí loloñ, gañgan nepek wín ním nandi-daklelañ bek? ¹¹ Biañgan ñak. Nak ñíndíñ ganba: níndi nepek nandi-kíliñ eamíñ wolok plon manda eamíñ, ba nepek dautníli kañgímíñ wolok gembín ikamíñ, gan síndi níndok mandaní ním pa nandi-dasiañ. ¹² Nak nepek kwelan ñolok indañ wolok plon kasat tí-samgut, gan síndi nokok mandana ním nandi-kwambiñ dañda tímbe, nítek plon pañgítambi, nepek kunum giñañ indañ wín sanbam nandi-kwambiñ daneliñ? ¹³ Ganmek síndoñnan nanin ama nolí kunumdok nepek ka-nandi-lok wandíñ no ním loñgíliñ. Ním. Nak Ama Sísíník noñganliñgot kunum giñañ kukap, kwelan ñolok piñgutta tímbe kunumdok nepek gítík wín nandi-talelet.

¹⁴⁻¹⁵ Tímbe nak nandi-kílikti tí-namañdi kuñgu taletalen nímnat wín kasíleneliñdok Kunum

Yambatti Ama Sisinik nak nep lololok elak. Wın Israel amatamdi kwet silaninnan kuñilimbi, amatam maletti eium kimnep tiñgılıñ wın ep kimlektok Moseli malet walawalan no timbi, komba bem mioñ nolok plon tike-lo mambi ikuk, ✧ walan wındiñgangot amatamdi kuñgu taletalen nimnat wın kasileneliñdok nep mambi loutat.”

¹⁶ Kunum Yambatti kwelalok amatam gitik engano sinik ep galk tañguk wın ñındiñ timbi inda-dakleñguk: endi enlok Niñañ engano sinik amatamda kim-semektok ni-mulimbi indañguk. Wındiñda no en Niñañ nandi-kilikti tiñmilakta, endi kolandok giñgit nim timbekak, tambo endi kuñgu taletalen nimnat wın kasileukak.

¹⁷ Wın Kunum Yambatti Niñañ amatamdok kolanjılok kınjan eu taleuktok kwelan nim ni-mukuk, tambo endi kolanjılok kınjannan nanin yapma tikeuktok ni-mulimbi indañguk.

¹⁸ Nin endi Niñañ nandi-kilikti tiñmimbi kulakta, Kunum Yambatti yomınlok kınjan tambon ombi-tikeuktok nim eu talelak. Gan nin endi Niñañ nim nandi-kilikti tiñmimbi kulakta, endi Kunum Yambattok Niñañ engano sinik endok koi nim nandi-kilikti tlakta timbi, Kunum Yambatti ikan yomınlok kınjan tambon ombi-tikeuktok eu taleñguk. ¹⁹ Wındiñ tiñguk wın kusei ñındiñda: endi kolsalen kwelan ikan ni-mulimbi indañguk, gan kuñgunjı kolanda timbi amatamdi kolsalen siñgi wilimbi, kilim kasileñgılıñ. ²⁰ Neta, ama gitik ti-mıpmıle tañ endi ep tındınjılok kusei inda-dakleñmek wala misıñıpi, kolsalenla nandi-kunjıt sinik tambı makleañ. ²¹ Gan nin

✧ 3:14-15: Namba 21:6-9

endi Kunum Yambattok kusal s̄s̄inik w̄in k̄im̄it-
klembi, t̄ike-kwamb̄iñ dalakta, endi Kunum Yam-
bat tañgoneñ̄ipi, kundit k̄indem pa t̄ilak wal̄i
inda-dakleuktok kolsalen ḡinañ pa b̄ilak.

Yesul̄i Yoane tuk i-sem-i-sem maklelak

²² Kamaikamai gw̄ilat taleumbi, Yesul̄i
gwañgwañii yanañḡipi, Jelusalem nanin p̄imbi,
Judia kwelan ña tombi, nain d̄iw̄in gwañgwañii
ḡita wand̄iñ kuñ̄ipi, amatam tuk i-sem̄iñguk.
²³⁻²⁴ Yoane tuk i-sem-i-sem it kwamb̄iñ ḡinañ
gama n̄im k̄im̄ik̄il̄iñda t̄imbi, endi bo kena
w̄in t̄i-ta-kuñguk, w̄in it kwet koi Salim kandañ
tuk asup pakukta t̄imbi, endi tuk no koi Aion
wolok pal̄imbi, amatamd̄i yous̄iyous̄iñgan endoñ
b̄iumbi, tuk i-sem̄iñguk.

²⁵ T̄imbi nain nola Yoanelok gwañgwañii d̄iw̄in
ḡit Juda ama noli kusei k̄im̄ipi, k̄is̄i kes̄is̄i
ba nepek kusei kusei d̄iw̄in w̄in n̄itek w̄il̄ipi,
Kunum Yambattok dainan jamilan indaindalok
plon e-tañan t̄iñḡil̄iñ. ²⁶ W̄ind̄iñ t̄imbi, Yoaneloñ
ñambi n̄iñḡil̄iñ, “Endaut, ama wal̄i ba, dik̄ita
Jodan tuk tambon kandañ kuumbi, endok ku-
sei pa n̄in̄i-dakleñguñ, w̄in Yesu endi bo nain
ñ̄ind̄iñḡitañgan tuk i-sem-i-sem kena t̄imb̄imbi,
amatam ḡit̄ikti endoñ pa ñañ yañ!” ²⁷ Eumbi
tambane enguk, “W̄in k̄indem. T̄ikap Kunum
Molomdi ama n̄im t̄ike gw̄ilam t̄iñmekta, kenan-
lok bien wal̄i indañmektok tuop n̄im. ²⁸ S̄in̄ila nak
ñ̄ind̄iñ ewambi nand̄iñḡil̄iñ, ‘Nak Mesia en n̄im,
tambo nak endok telak dama t̄iñmettok nani-
mul̄imbi b̄i indañgut.’ ²⁹ Mesia n̄itok plon nak
e-yout manda n̄itek ewit? Mesia w̄in, endi ama
no tam ḡiñḡit w̄il̄im̄im̄in wandin. T̄imbi ama

wolok nol endok kandañ ipi, mandan nandilak wandin natna Yesulok gemb+n ipi, amatamdi endok mandan nandinepi ñañ w+n nandilet, nain wolonda nandi-silisiilili nokok ginaña tokñelak. ³⁰ Neta, Kunum Yambatti endok koi giñg+it wali wopum daumbi, nokok kotna giñg+it wali pipi euktok nandilak.”

Kunum ginañ nanin p+mbi indañguk w+n Yesu en wakan

³¹ Kunum ginañ nanin p+mbi indalakti ama gitik yapma klelak. Neta, kwelan ama endi kwetok giñg+tñii, t+mbi kwelalok nepek plon manda eañ, gan kunum ginañ nanin p+mbi indañgukt+ wandin n+m, tambo endi kwelan ama gitik yapma klembi, ³² nepek kunum ginañ kañguk ba nandañguk wolok plon elak, gañgan mandan w+n noñgan noñgand+ñgot nandi-dasiañ. ³³⁻³⁴ Kunum Yambatti Niñañ ni-mukuk enda D+nd+m Woñ tokñetokñen m+lakta t+mbi, Woñ wali t+mbi pañg+taumbi, Kunum Yambattok mandangot pa elak, wala t+mbi nin endi mandan w+n nandi-dasilak, endi ñ+nd+ñ t+mbi inda-daklelak: endi Kunum Yambatti biañgan molom sinik w+ndiñ nandi-kwambiñ dalakta. ³⁵ Bepti Niñañ tikegalk talak, t+mbi endi nepek git+ñg+itik endok kiinan kimipi, ka-d+kñeuktok n+mb+ taleñguk. ³⁶ W+ndiñda t+mbi nin endi Kunum Yambattok Niñañ nandi-kil+ikti t+ñm+lak, endi kuñgu tale-talen nimnat w+n ikan ñ+nd+ñg+tañgan kasilembi kulak, gan nin endi Niñañdok mandan n+m tikembi kim+it-klelak, endi kuñgu sisinik w+n n+m kasileukak. Tambo, Kunum Yambatti

ikan yomɪnlok kɪnjan tambon ombi-tɪkeuktok eu taleumbi, palmekak.

4

Samalia nasilɪ Yesu en Mesia wɪn nandi-kwambɪñ dañgɪlɪñ

¹⁻² Tɪmbi manda no ñɪndɪñ eu sapakñaneñguk, “Amatamdɪ Yesulok gwañgwañii indaumbi, tuk i-sem-lak, endok kwɪnakwɪnatsɪlɪ Yoanelok gwañgwañii yapma klelak.” (Gan wɪn Yesulɪ tuk i-sem-i-sem kena nɪm tɪñguk, wɪn endok gwañgwañiilɪñgot amatam tuk i-sem pa tɪñgɪlɪñ.) Tɪmbi manda walɪ Falisi amalok pawanjɪ gɪnañ pɪñguk wɪn Yesulɪ nandi-tomguk, wolonda ³ endɪ Judia kwet bimbi, Galili kwelan bɪndambo undane ñaupɪ ñañguk. ⁴ Ñambi nandiñguk, wɪn “Samalia distrik dama dɪkñeuttok.”

⁵ Tɪmbi Yesulɪ Samalia kwelan ñañɪpi, it kwet no koi Sikal wɪn tɪmbɪ dumalaumbi, Juda gɪt Samalia nasilok bep pañjɪ Jekoptɪ kwet no nɪñañ Joseptok biñmɪñguk wolok tomguk. * ⁶ Tɪmbi Jekoptɪ tuk ban no kɪndit-bium wolok pakuk, wala tɪmbi Yesulɪ telak ombapgan bɪñgukta tɪmbi gwaseimbi, ban baliliñnan pip pakuk.

Kwet nain bomup tɪmbɪmbi, ⁷ Samalia tam nolɪ tuk gɪlep bɪum kañbi nɪñguk, “Dɪk tuk gɪt nam!” ⁸ (Gwañgwañii endɪla it kwelan nanañ tuatuala ña-taleñgɪlɪñ.) ⁹ Yesulɪ wɪndɪñ eumbi, Juda amatamdɪ Samalia en gɪta not nɪm tañda tɪmbi tam walɪ nandi-sɪlɪkñembi nɪñguk, “Nɪtekta tɪmbi dɪk Juda amalɪ nak Samalia tam ñandin ñala

* **4:5:** Manda walɪ Stat 48:22 gɪt Josua 24:32 wolok plon e-youtak.

tukta nanlañ?” ¹⁰ Eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Kunum Yambatti amatam nek siloñ tambongan ememlok nandi lak win dik nandi-dakleumda, ba nin sinik tukta ganlak win ka-nandi-tombimda, ditna naka tukta nanbimbi, nak tuk ama timbi kaiktalok win gumañ gamam.”

¹¹ Timbi tamdi niñguk, “Ama wopum, tuk ban nin ombap sinik, timbi tuk ginigitok bo nim pakamlakta timbi, dik tuk ama timbi kaiktalok elañ win denanin giletañ?” ¹² Sotni Jekop endi wakan tuk ban nin kindit-nimbi, en wakit niñañii ba sipsip bulmakauñili tuk ñakan nayañgiliñ. Nittek timbi dik gumañ en makleuñdok nandi lañ?” ¹³ Windiñ eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Amatam gitikti tuk ñolok gipi pa nañ, endok binji bindambo kalanda ukak. ¹⁴ Gan no en tuk natna miwambi nambekak, endok bim nombo nim kalandañmekak. Tambo tuk nak mi milok pat-namlak, wal endok ginan ginañ tuk dai no wandin indambi, timbi kaiktaumbi, papat kwambiñgan kuukak.”

¹⁵ Timbi tamdi manda wolok kusei nim nandi-tombi niñguk, “Ama wopum, dik tuk win naka namekañ! Nim kañbi, nak nombo tukta kimbi, tuk gilepi, slakan ñandiñ yousiyousi biut.”

¹⁶ Windiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Ale, dik ña, wapaka kiti nañgipi, en gita undane biukañ.”

¹⁷ Eumbi niñguk, “Nak wapatna nim nat.” Eumbi, Yesuli niñguk, “Dik wapaka nim nat elañ, win dindim sinik. ¹⁸ Gan dik wapakai epguñ win kit tambon gitik, timbi ama nin en gita man ñindiñgit kulañ, endi dikok wapaka nim, wala timbi manda elañ win biañgan sinik.”

19 Yesulî wîndîñ eñgukta tîmbi tam walî niñguk, “Ama wopum, nak gambi-nandîlet, wîndîk plofet ama no. 20 Wîndîñda nak gani-nandîwa: kwet jañgîñ da patak wolok Samalia ninlok bep pañniilî Kunum Yambat mîlelem tiñmañgîliñ. Nîtek tîmbi Juda sindî amatamdî Jelusalem it kwelangot Kunum Yambat mîlelem tiñmînelîñdok pa eañ?” 21 Eumbi Yesulî tambane niñguk, “Tam, dîk manda ñîñ dîka ganlet wîñ nandî-kwambiñ daukañ: nain dumalaumbi, amatamdî kwet jañgîñ ñolokgot ba Jelusalem it kwet wolokgot Bep Yambat nîm mîlelem tiñmînekaliñ. 22 Samalia sindîla Kunum Yambat mîlelem tiñmañ, endok kusal nîm nandîkîliñ eañ, gan Juda ama nîndîla nin sinîk mîlelem tiñmamîñ en nandîñmamîñ, wîñ kusei ñîndîñda: Kunum Yambatti amatam gîtik kolanjîlok mîlapnan nanin yapma tîketîkelok kenan wîñ Juda nîndok kandañ kusei kîmîkuk.

23 Tîmbi nîm ombataumbi, nain wîñ ip indatalelak, wolonda ni-wowoñ tîndîlok ama sisînik endî Beptok kusal sisînik wîñ nandîkîliñ eumbi, Woñînlî ep tîmbî pañgîtaumbi, ni-wowoñ tiñmînekaliñ. Wîñ ama wandin wala Beptî yambi-galk tambî, ni-wowoñ tiñmînelîñdok ep kasîleup nandîlak. 24 Kunum Yambat en ama nîm, endî Woñ sinîkta tîmbi en mîlelem tiñmîlok wolok telak biañgan sisînik noñgangot patak. Wîñ ñîndîñ: endok kusal sisînik wîñ nandîkîliñ eumbi, Woñînlî ep tîmbî pañgîtaumbi, ni-wowoñ ti-ñîmlok.” 25 Tîmbi tamdî niñguk, “Nak nandîlet wîñ Mesia, koi no Klîsto kîtîañ, endî indauktok een. Tîmbi endî indamek, nepek

gítik nini-dakle ti-nim-taleukak.” ²⁶ Tĩmbi Yesulĩ nĩnguk, “Nak nindi manda ganlet wĩn Mesia en wakan.”

²⁷ Wolongan endok gwañgwañiili undane bi tombi kañgĩliñ, wĩn Yesulĩ tam gĩta manda e-nandi tiñguk, tĩmbi ka-silikĩembi, nanandi kena tiñgĩliñ. Gan endoñnan nanin noli Yesu ñĩndiñ no nim ni-kañgĩliñ, “Dik nekta lonjĩmbi nĩnandiĩlañ?” ba “Kusei nekta tam ñakita manda e-nandi tĩlañ?” ²⁸ Tĩmbi tam wali tuk kambot tĩke-biñguk wĩn wolok biu palĩmbi, it kwelan undane ñambi, amatamda ñĩndiñ eni-ta-kuñguk, ²⁹ “Sĩndi nakita tuk bannan ñambi, ama no nokok ep tĩndinalok kusei gítik nani-talelak en bim kawit! En Mesia wakan bek?” ³⁰ Wĩndiñ eumbi, amatamdi it kwet bimbi, Yesu kanepi ñañgĩliñ.

³¹ Amatamdi gama nim bi tomñĩliĩmbi, gwañgwañiili Yesu ni-gĩngĩnembi eñgĩliñ, “Nĩnĩndaut, nanañga na!” ³² Gan Yesulĩ tambane enguk, “Nokok nanañ pat-namlak wĩn sĩndi nim ka-nandi-dakleañ.” ³³ Wĩndiñ eumbi, nĩsĩngan ñĩndiñ e-nandi tiñgĩliñ, “Ama noli nanañ ep bim mĩk ba?” ³⁴ Tĩmbi Yesulĩ eni-daklembi eñguk, “Nak nin nani-mukuk endok man tañgoneñipi, kenan tĩmbettok namguk wĩn gítik tĩmba taleukak, wali wakan nokok nanaña tĩlak.”

³⁵ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Amatamdi ñĩndiñ pa eañ, ‘Yakip tĩpet tĩpet taleumbi, nanañ mepmep tok nain indaukak.’ Gan nak ñĩndiñ sanlet, sĩndi dausi deium ñaumbi, amatam nĩndoñ bĩnep tañ wĩn yambit: endi kena gĩnañ nanañ bien epeptok ikan gĩltalak wandin. ³⁶ No en amatam wandin kuñgu taletalen nĩmnatnan

yanañgítak, endi ama bien epep kena tímbi, tuan kindem kasilelak wandin. Wíndiñda tímbi típitípi tìlak gíta bien epep tìlakti yakan bienla sílisíli tamik. ³⁷ Manda no ñíndiñ pa eañ, ‘Ama noli típitípi tímbi, noli bien epep pa tìlak.’ Wín kusei ñíndiñda tímbi manda walí síndok kandañ bien tìlak: ³⁸ síndi kena noli tíngilíñ wolok bien epnelíndok nak saní-mulam ñañgíliñ, wín díwín noli kena meñ tíngilíñ, tímbi síndi endok kenanjìlok bien kasileañ.”

³⁹ Samalia tamdi eñguk, “Endi nokok ep tíndina gítik nani-dakle-talelak,” wíndiñ eñgukta tímbi endok ilnan nasi asupti Yesu en Mesia sínik wíndiñ wín nandi-kwambiñ dañgíliñ. ⁴⁰ Wíndiñda tímbi endi Yesuloñ bí tomgíliñ, endi Yesuli en gíta kauptok gínginembí, ní-tiañeumbí nandi-sembí, isí kwesinan sandap típet kumbí, ⁴¹ gíngít manda enguk. Tímbi manda eñgukta tímbi amatam asupgan sínikti Yesu en Mesia sínik wín nandi-kwambiñ dambí, ⁴² tamda ñíndiñ níngilíñ, “Wín díkok mandañgalañgot tímbi níndi nombo ní nandi-kwambiñ damíñ. Tambo, níndi nínlók pawanníli endok mandan nandímbí, níndiñ nandi-dakleamíñ: biañgan sínik, níne Mesia ní kwelalók amatam gítik kolanjìlok kínjannan nanin yapma tíkeukak en wakan.”

Yesuli kena ama nolok níñañ tímbi kindem dañguk

(Matayo 8:5-13, Luka 7:1-10)

⁴³ Yesuli Samalia kwelan sandap típet pakap, Galili kwelan ñaupí ñañguk. ⁴⁴ Endi damañgan níndiñ eñguk, “Plofet ama nolok ilnan nasíli

giñgiñgan nım pa tiñmañ.” ⁴⁵ Wındiñda endi Galili kwelan undane ña tomguk, wolonda wınası endi bo Kamaikamai gwılatta Jerusalem ñambi, Yesulı nepek nek wolok tiñguk wın gıtik kañgılıñda tımbi enda not tiñmiñgılıñ.

⁴⁶ Yesulı Galili kwelan kuñpi, Kana it kwet wolok damañgan tuk tımbım wain indağuk, wandiñ kandañ endi bındambo ñam pakuk. Tımbi Kapaneam it kwet walı Kana ñasıñgan pakuk, wandiñ ama wapmañdok kena ama nolı kuñguk. Endok niñañdı jımbat tiñgukta tımbi, ⁴⁷ endi Yesulı Judia kwelan nanin pımbi, Galili bı tomguk wolok giñgıt nandımbi, wolongan endoñ bıñguk. Bımbi, ni-giñgınebi, ñındiñ eñguk, “Wandingan, dik nakıta Kapaneam ñambi, nokok niñana sembepe tilak wın tımbi kındem dawın.” ⁴⁸ Wındiñ eñgukta tımbi Yesulı ñındiñ niñguk, “Tıkap amatam sındı jimba kundit ba kundit gıtikñin daut samambi nım kañda, sındı nak nım nandı-kılıkti ti-namañ.” ⁴⁹ Wındiñ eumbi tambane niñguk, “Wopum, nım kañbi niñana sembekta, plapgan bıumbi ñanda.” ⁵⁰ Gan Yesulı tambane niñguk, “Dik ñau. Niñañga ip kındem dam kulak.”

Tımbi ama walı Yesulı manda niñguk wın nandı-kwambıñ dambi, ilan ñaupi ñağuk. ⁵¹ Ñañlımbi, endok kena gwañgwañiilı en telaknan bı tımbi indaumbi, ñındiñ niñgılıñ, “Dikok niñañga ip kındem dak kulak.” ⁵² Eumbi, nain nekta sınık kındem dağuk wala enı-nandumbi niñgılıñ, “Desa 1 kilok timlala tımbımbi, siñgin komba diñguktı busukñeñguk.” ⁵³ Eumbi, beulı ka-nandı-dakleñguk, wın 1 kilok

timlala sinik Yesulí “Niñañga kindem dam kulak” wíndiñ niñguk. Timbi en gíta amatam endok ilnan kuñgíliñ endí gítíktí Yesu nandí-kíliktí tíñmíñgíliñ.

⁵⁴ Yesulí Judia kwelan nanin Galili kwelan undane bí tombi, bíndambo jimba kundit wín tímíbimbi, nain típet indañguk.

5

Yesulí tuk ban baliliñnan ama no tímíbí kindem dañguk

¹ Nain nítepek ñaumbi, Juda amatamdok gwílat no tímíbí dumalaumbi, Yesulí Galili kwet bimbi, Jerusalem undane ñam pakuk. ² Jerusalem it kwettok sañ yama nolok koi wín Sipsiplok Yama, * tímibi yama wolok ñasiñgan tuk ban no patak, wolok koi wín Judalok mandanjí plon Betesta kítiñ. Tuk ban walí palanda kí tamongot, † ³⁻⁴ tímibi palanda wolok plon amatam jímбатыat asup, wín amatam dausí sipsipmín, ba kesísí kolan ba píñgípsi dalandañguk endí pakíliñ. ‡

⁵ Ama no gwílat 38 gítík jímбаты tíkeñgukta endí bo wolok pakuk. ⁶ Yesulí tuk bannan ña tombi,

* **5:2:** Yama wolok sipsip yanañgílim lo-pít pa tíñgíliñ.

† **5:2:** Nandí-tale amalí eañ, wín tuk ban wín wopum sinik, amalí tíndín, tímibi ban wín palandalí tambílimbi, tuktí tambon tambon pakímik, tímibi palandalí tuk ban wín ep kle-gímbut pakuk. ‡ **5:3-4:** Nandí-tale ama díwíndí manda kusip no gamañgot patak eañ. Wín ñíndíñ, “Endí tuk sasík tímbektok mandí-pakañgíliñ. Wín kusei ñíndíñda: nain no ba nola Wopumdok eñalo nolí tuknan pímbi, tuk tímíbí sasík tíñguk, tímibi nin endí tuk gíñañ dama píliñguk endíñgot jímбаты wín ba wín inda-semguk walí tale-semliñguk.”

ama wɨn kañbi ka-nandiñguk, wɨn endi nain ombapgan wolok pakañguk. Wɨndiñda endi ñindiñ ni-nandiñbi eñguk, “Di k kindem dauñdok nandi-galk tɨlañ ba?” ⁷ Eumbi, ama jɨmbalattɨ tambane niñguk, “Wopum, tukti sasik tɨmbɨmbi, notna nolɨ nepmu plaptaumbi, tuk gɨnañ piut ñak! Ni mda tɨmbi, natnañgan pi mbɨlok gliñgliñ tɨmbambi, di wɨn nolɨ napma klembi, dama pa pañ.” ⁸ Wɨndiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Di k mɨlapi, ipaka tɨkembali ñau.” ⁹ Tɨmbi wolongan ama walɨ kindem dambi mɨlapi, ipal tɨkembali ñañguk.

Wɨn Sabat patnandi nainda wɨndiñ indañgukta tɨmbi, ¹⁰ Juda ama biesɨli ama kindem dañgukta ñindiñ ni-giñgɨnembɨ eñgɨliñ, “Man Sabat yañ! Di k ni tek tɨmbi endi kñe manda wɨpi, ipaka tɨkembali ñalañ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama nep tɨmbi kindem dat endi ñindiñ nanik, “Di k ipaka tɨkembali ñau.” ¹² Eumbi ni-nandiñgɨliñ, “Ama nindi ‘Ipaka tɨkembali ñau’ ganik?” ¹³ Gan Yesuli kɨmɨn wopum wolok pakɨliñ endok boñgɨpsɨnan paikukta tɨmbi, ama kindem dañgukti en nin sɨnik wɨn ni m nandiñi mñguk.

¹⁴ Siñgi kandañ Yesuli ama wɨn tapma it sañ jimba gɨnañ tɨmbɨ indaumbi niñguk, “Nandi lañ, di k ip kindem dañguñda, yom nombo ni m tɨmbekañ. Ni m kañbi, mɨlap wopum sɨnik nolɨ gepmek!” ¹⁵ Eumbi, amalɨ walinin pi m ña Juda ama biesɨloñ ñambi, Yesuli tɨmbi kindem dañguk wɨndiñ eumbi nandiñgɨliñ.

Kunum Yambattok Niñañ ba kuñgu sisɨni ktok

kusei wɨn Yesu en wakan

¹⁶ Yesulɨ kundit wandisɨ Sabat patnandɨ nainda pa tɨliɨngukta tɨmbi, Juda ama biesɨli kusei kɨmɨpi, mɨlap pa mɨɨngɨliɨ. ¹⁷ Tɨmbi Yesulɨ enlok ep tɨndɨn kasopmeuktok ama biesɨla ɨɨndɨɨ enguk, “Bepnalɨ yousɨyousɨɨngan kena tɨ-ta-kulakta tɨmbi nak bo wɨndɨɨngangot tɨ-ta-kuutat.” ¹⁸ Kusei wala tɨmbi Juda ama biesɨli Yesu wɨli kɨmbektok telak lonjɨ-sɨnɨk taɨngɨliɨ. Wɨn endɨ Sabbatok endɨkɨne manda lapɨkuk walaɨgot nɨm. Wɨn endɨ Kunum Yambatta “Bepna” eɨnguk, walɨ en tɨmbɨmbi, endɨ Kunum Yambat gɨt tuopset noɨngan tɨɨngukta tɨmbi wɨli kɨmbektok telak lonjɨɨngɨliɨ.

¹⁹ Tɨmbi Yesulɨ ɨɨndɨɨ tambane enguk, “Manda et walɨ biaɨngan sɨnɨk. Tɨmbi ɨɨndɨɨngot sanba: nak Kunum Yambattok Nɨɨnaɨndɨ natnalok nanandɨnala nepek no tɨmbettok tuop nɨm. Tambo nokok Bepnalɨ nepek nek tɨmbɨmbi kalet, wɨngot gumaɨ tɨmbet. Wɨn Beptɨ nepek nek pa tɨlak, wɨndɨɨngangot nak endok Nɨɨnaɨndɨ pa tɨlet. ²⁰ Tɨmbi endɨ gɨnaɨli nep kasɨlembi, enlok ep tɨndɨn gɨtɨk wɨn daut namum kaɨbi pa tɨlet. Tɨmbi sɨndɨ ka-sɨlikɨnembi, nanandɨ kena tɨnelɨɨndok, endɨ kundit gɨtikɨin daut namum kaɨbi tɨmbetat, tɨmbi walɨ kundit damaɨngan tɨɨngut wɨn makle tɨnekalɨɨ.

²¹ Wɨn ɨɨndɨɨ: Bepnalɨ ama kɨmnan nanin ep tɨmbɨ mɨlalɨmbi, kuɨngu emlak, wɨndɨɨngangot nak endok Nɨɨnaɨli bo ama ninda kuɨngu emepi nandɨlet enda emlet. ²² Tɨmbi wɨngot nɨm. Beptɨ ama no nɨm yambɨ-danlak. Tambo amalɨ kuɨngulok ba kɨmkɨmlok wɨn eu taletale kena wɨn Beptɨ nokok kɨtnanan kɨmɨt-taleɨnguk. ²³ Wɨn

kusei ñĩndĩnda: endĩ enda kot giñgĩt mañ giĩtĩktĩ nak Niñañda wĩndĩñgangot kot giñgĩt namnelĩndok nandĩlak. No en giñgĩnembi, nak Niñan kot giñgĩt nĩm namlak, endĩ Bep nani-mukuk enda bo kot giñgĩt nĩm pa mĩlak. ²⁴ Wĩn biañgan sĩnĩk.

Tĩmbi ñĩndĩñ sanba nandĩwit: nin endĩ nokok mandana kĩmĩt-klembi, Bep nani-mukuk en nandĩ-kĩlĩktĩ tĩñmĩlak, endĩ kuñgu taletalen nĩmnat wĩn ikan palmĩlak. Wĩn endĩ damañgan kĩmlak giñgĩt kuñguk, gan kuñgu sĩsĩnĩk wolok giñgĩt ikan indambi kulak, tĩmbi yomĩnlok kĩnjan tambon nĩm ombĩ-tĩkeukak. ²⁵ Manda walĩ biañgan sĩnĩk.

Tĩmbi nak ñĩndĩñ sanlet: nain indaup tĩlak wolonda amatam endok gĩnañjĩ tip kĩmkĩmĩn endĩ nak Kunum Yambattok Niñañ nokok mandana nandĩnekalĩñ. Biañgan ñak, nain wĩn ikan indak, tĩmbi mandana nandĩ-dasiañdĩ papat kwambiñgan kunekalĩñ. ²⁶ Wĩn kusei ñĩndĩnda: nokok Bepna en kuñgu molomdĩ amatam ep tĩmbĩ kaiktaumbi, kuñgu ememlok gembĩn palmĩlakta, tĩmbi nak endok Niñañdĩ wĩndĩñgangot tĩmbettok endĩ gembĩn wĩn naka bo namguk. ²⁷ Tĩmbi nak Ama Sĩsĩnĩkta tĩmbi endĩ nak amatam yambĩ-danbettok ikan nanbĩ taleumbi, endĩ kuñgulok ba kĩmkĩmlak manda wĩn nak ewa taleukak.

²⁸ Sĩndĩ wala nanandĩ kena nombo nĩm tĩnekalĩñ, wĩn kusei ñĩndĩnda: nain indaukak wolonda sembĩsembĩn giĩtĩk endĩ nokok mana malap nandĩmbi, ²⁹ sumjĩ binekalĩñ, wĩn kĩndem tĩndĩ endĩ mĩlapi, kuñgu kwambiñ kunekalĩñ,

tĩmbi kolan tĩndĩ endĩ mĩlapi, nak mandanjĩ ewa taleumbi, endĩ kolanjĩlok tambon ombĩ-tĩkenekaliñ. ³⁰ Nak natnalok nanandĩnala nepek no tĩmbeptok tuop nĩm. Wĩn Bepnali nĩtek nanlak, wolok tuopgan nak amatam pa yambĩ-dani tĩlet. Tĩmbi nak telak dĩndĩm plon yambĩ-dani tĩlet, wĩn kusei ñĩndĩñda: nak natnalok nanandĩna nĩm kĩmit-klelet, tambo Bep nani-mukuk endok man tañgonembi kĩmit-klelet.”

Yesulok kusal tĩmbi inda-dakleuktok asup patak

³¹ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, ama biesĩla enguk, “Tĩkap nak noñganlĩñgot natnalok kusatna e-daklewamda, sĩndĩ wala nandum biañgan nĩm tĩlak. ³² Gan kusatna e-daklelok no patak, wĩn Bepna en wakan. Tĩmbi nak ñĩndĩñ nandĩ-daklelet: endĩ manda nokok plon elak wali biañgan sĩnĩk tĩlak.

³³ Tĩmbi sĩnĩ nokok kusatna tĩmbi inda-daklenelĩñdok ama enĩ-mulĩmbi, endĩ Yoane tuk i-sem-i-semloñ ñam nĩ-nandĩñgĩlĩñ, wolonda Yoanelĩ kusatna sĩsĩnĩk wĩn sani-dakleñguk. ³⁴ Natna kusatna inda-dakleuktok endok ba ama nolok mandan plon nĩm panjañganelet, ganmek sĩndĩ Yoanelok mandan nandĩ-dasiumbi, Kunum Yambattĩ kolanjĩlok kĩnjannan nanin sapma tĩkeuktok nak Yoanelok mandan wĩn sani-kaikta tĩlet. ³⁵ Sipalaktĩ duapi kolĩ salelak, wĩndĩñgan Yoanelĩ nokok kusatna tĩmbi sale-samumbi, sĩnĩ nain dumangan endok mandanla tĩmbi nandĩ-koñgomnat sĩlĩsĩlĩ wopungan tĩñgĩlĩñ.

³⁶ Kusatna tĩmba inda-dakleuktok nepek no pat-namlak, tĩmbi walĩ Yoanelok mandan maklelak. Wĩn nokok Bepnalĩ nak kena tĩmba taleuktok namguk, wĩn nak kundit pa tĩlet, walĩ wakan endĩ nak nani-mulĩmbi indañgut wĩn tĩmbi inda-daklelak.

³⁷ Tĩmbi wĩngot nĩm. Bepna nani-mukuk endĩ bo kusatna tĩmbi inda-daklelak. Sĩndĩ nain nola endok man malap nĩm nandĩñgĩliñ, ba endok walan nĩm kañgĩliñ. ³⁸ Tĩmbi endok mandan sĩndok gĩnañjĩ gĩnañ nĩm nandĩ-dasium patak, wĩn kusei ñĩndĩnda: endĩ nak wakan nani-mulĩmbi indañgut, ganmek sĩndĩ nokok mandana nĩm nandĩ-kwambiñ dañ.

³⁹ Sĩndĩ kuñgu taletalen nĩmnat wolok telak wĩn manda youyoulĩn gĩnañ tĩmbi inda-samektok nandañda tĩmbi manda wĩn pinatlonjĩ kena pa ti-kĩliñ eañ, tĩmbi manda walĩ wakan nokok kusatna eu daklelak, ⁴⁰ gañgan sĩndĩ gĩñgĩnembi, nak sep tĩmba pañgĩtaumbi, kuñgu sĩsĩnik wĩn kasĩlenelĩndok nokoñ nĩm pa bañ.

⁴¹ Amalĩ kot gĩñgĩt namañ ba nĩm namañ, nak wala nandĩ-koñgom nĩm pa tĩlet. ⁴² Gan sĩndok kandañla wĩndĩñ nĩm. Nak nandĩ-kĩliñ ti-sambi, sambĩ-nandĩ-daklelet, wĩn sĩndok gĩnañjĩli Kunum Yambat nĩm kasĩleañ. ⁴³ Neta, nokok Bepnalĩ nani-mulĩmbi, endok kĩnjannan sĩndoñ bĩngut, ganmek sĩndĩ siñgi wĩwĩt pa tinamañ. Gan tĩkap ama nolĩ enlok nanandĩnla sĩndoñ bĩlakta, sĩndĩ not pa tĩñmañ. ⁴⁴ Sĩndĩ nosiili kot gĩñgĩt samañ wala nandĩ-koñgom pa tañ, gan Kunum Yambat noñgan sĩnĩkti kot gĩñgĩt samektok sĩn gembĩ nĩm pa kokañ.

Wĩndĩnda tímbi sĩndĩ nĩtek nokok mandana nandĩ-kwambĩñ danelĩñ?

⁴⁵ Bepnalok dainan nĩndĩ sĩnĩk mandalĩ sep youpi sanĩ-kolaukak? Wĩn nak nĩm! Sĩndĩ wĩndĩñ nĩm nandĩ-namnekalĩñ. Wĩn ama sĩndĩ sep kĩmĩlektok nandĩ-kwambĩñ dañ, wĩn Mose en wakan mandalĩ sep youlekak! ⁴⁶ Endĩ nokok plon manda youkuk, wala tímbi tĩkap sĩndĩ endok mandan nandĩ-kwambĩñ daumda, nokok mandana bo nandĩ-kwambĩñ danelĩñ. ⁴⁷ Gan tĩkap sĩndĩ Moselĩ manda youkuk wĩn nĩm nandĩ-kwambĩñ dañda, nokok mandana nĩtek nandĩ-kwambĩñ danelĩñ?”

6

Yesulĩ ama 5,000 wakĩt tam gĩt gwañgwa bĩsat nanañ ep towĩnguk

(Matayo 14:13-21, Maleko 6:30-44, Luka 9:10-17)

¹ Tĩmbi Yesulĩ Galili kwelan undanem bĩ pakap, nain nola kĩkeñ tĩkembĩ, Galili tuk guañ, wolok koi no Taibelias, wĩn dĩkĩnembĩ, tombon kandañ gwañgwañii gĩta wandĩñ ñañguk. ² Tĩmbi amatam kĩmĩn wopumdĩ Yesulĩ jĩmba kundit ama jĩmbatsĩatta tĩ-semĩĩnguk wĩn pa kayañgĩlĩnda tímbi, en kle-gĩmgĩm embĩ ñañgĩlĩñ. ³ Tĩmbi Yesulĩ tambon kandañ ña tombi, kwet jañgĩn nolok lombi, gwañgwañii gĩta pip pakuk. ⁴ (Nain wolonda Juda amatamdok gwĩlat wopum no, koi Kamaikamai gwĩlat, walĩ dumalañguk.)

⁵ Tĩmbi Yesulĩ deium ñaumbĩ, amatam kĩmĩn wopum endoñ bĩumbĩ yambĩmbi, Filipta nĩ-nandĩmbi eñguk, “Nĩndĩ nanañ denanin tuambi, amatam ñandin sĩnĩk ep towĩneñ?” ⁶ (Endĩ

amatam ep towiuktok nandi-sambat ikan tiñguk, gan Filiptok nanandi-kiliktin ka-nanduktok wɨndiñ eñguk.) ⁷ Timbi Filipti tambane niñguk, “Tikap nindi kena timbi, sandap 200 wolok tuan pat-nimunda, minem wali plaua nanañ tuanambi, amatam noñgan noñganli lakatgot naneliñda, wali gama tuop nim ti-semek.” ⁸ Timbi Yesulok gwañgwa no koi Andlu, Simon Petlolok kwayañ, endi Yesu ñindiñ niñguk, ⁹ “Gwañgwa no ñin patak, endok plaua nanañ win bali kwilanli tindin kit tambongot git mikbalak sinjin tipet palmilak. Gan plaua git mikbalak wandin wali amatam asupgan pakañ nitek tuop ti-semek?”

¹⁰ Timbi Yesuli gwañgwañii enbimbi, endi amatamdi pip patneliñdok enbimbi pipakiliñ. (Kwet wolok kli asup pakuk.) Timbi ama endok kwɨnakwɨnatsi win 5,000 ba nitepek. ¹¹ Timbi Yesuli plaua nanañ win epbi, Kunum Yambat weñmimbi, amatam wolok pipakiliñ enda dan-semneliñdok gwañgwañiila emguk. Emu taleumbi, mikbalak tipetta wɨndiñgangot tiñguk. Timbi amatamdi nandi-galkslok tuop epbi nañgiliñ. ¹² Na tokñeumbi, Yesuli gwañgwañiila enguk, “Nanañ nambimbi, dip pat-ta-ñalak win kiulit! Nim kañbi, binam pap kolauk.” ¹³ Wɨndiñda endi amatamdi nanañ na-tɨlap biñgiliñ win kiukiliñ, win plaua nanañ kit tambongot wolok dipdipi sandiñ lik 12 tokñeñgiliñ.

¹⁴ Amatamdi Yesuli jimba kundit win timbim kañgiliñda timbi manda ñindiñ eu satañguk, “Biañgan sinik, Kunum Yambatti plofet ni-mulim

kwelan indauktok een ☆ wɪn ama ip ñakan sɪnɪk!”¹⁵ Endɪ wɪndɪñ eumbi, Yesulɪ yambi-nandiñguk, wɪn amatamɪ en kaikgan tɪkembɪ, ama wapmañjɪ wɪndɪñ mambi ilektok nandi-sambat tɪñgɪlɪñ, wala tɪmbɪ endɪ yambɪk bimbi, bɪndambo engan kwet jañgɪnnan loñguk.

*Yesulɪ tuk guañ plon yalimbi ñañguk
(Matayo 14:22-27, Maleko 6:45-52)*

¹⁶ Timlala tɪmbɪmbi, Yesulok gwañgwañiilɪ kwet jañgɪnnan nanin tuk guañnan pɪmbi pakɪlɪñ. ¹⁷ Pakap, kwet kɪlɪm eumbi, Yesulɪ endoñ gama nɪm bɪñgukta tɪmbɪ endɪ kɪkeñ plon lombi, tuk guañ dɪkñembɪ, ña Kapaneam kandañ ñanepi ñañgɪlɪñ. ¹⁸ Ñañɪlɪmbi, sasale wopum bɪmbi, tuk pendɪlɪmbi, tuktok gembɪndɪ wopumgan mɪlakuk. ¹⁹ Endɪ 5 ba 6 kilomita wolok tuop kɪndit ñambi kañgɪlɪñ, wɪn Yesu kesɪktɪ tuk plon yaliyali bɪmbi, kɪkeñ tɪmbɪ dumalaum kañbi mɪsɪñgɪlɪñ. ²⁰ Gan Yesulɪ enguk, “Ñɪn natna sɪnɪk, nɪm mɪsɪnelɪñ.” Wɪndɪñ eumbi, ²¹ gwañgwañiilɪ kɪkeñ gɪnañ nañgɪp lonelɪñdok nandi-koñgom tɪñgɪlɪñ, tɪmbɪ wolongan kɪkeñdɪ kwet ñanepi ñañgɪlɪñ wandɪñ ña suañguk.

Kuñgulok nanañ biañgan sɪsɪnɪk wɪn Yesu en wakan

²² Kwet salaumbi, amatam tuk guañ tambon kandañ gamañgot pakɪlɪñ endɪ ka-nandi-tomgɪlɪñ, wɪn “Desa kɪkeñ noñganlɪñgot ñolok pakuk, gan Yesulɪ wolok plon nɪm loñguk.

☆ **6:14:** Lo 18:15,18

Wïn gwañgwañii nîsîñgot wolok plon lombi ña-taleñgîlîñ.”²³ Tîmbi kîkeñ dîwîndî Taibelias it kwelan nanin bîmbi, Yesulî Kunum Yambat weñmîmbi, amatam nanañ ep towiñguk kwet wolok ñasîñgan bî tomgîlîñ.

²⁴ Tîmbi amatamdî ka-nandî-tomgîlîñ, wïn Yesu gît gwañgwañiilî kwet wolok nombo nîm pakîlîñ, wala tîmbi endî kîkeñ wandîñ bî tomgîlîñ wolok plon lombi, Yesu lonjînepi Kapaneam it kwelan ñañgîlîñ.²⁵ Ñambi, Yesu en tuk guañ tambon kandañ tîmbî indaumbi, nî-nandîmbi eñgîlîñ, “Endaut, dîk dawanda ñandiñ bîñ?”²⁶ Tîmbi Yesulî e-nandînjî wïn nandî-kîmnembi, ñîndîñ tambane enguk, “Ba sîndî nak jimba kundit asup tîmbam kañbi, kusatna nandî-dakleñgîlîñda tîmbi nep lonjañ ba? Wïn biañgan nîm! Nak sanlet, wïn sîndî nandî-galksîlok tuop nanañ na tokñeñgîlîñ, walañgot tîmbi nep lonjañ.

²⁷ Sîndî nanañ kolalak wandin kasîlenelîñdok kena boñgît nîm tînekalîñ. Tambo sîndî nanañ walî sep tîmbî kaiktaumbi, kuñgu taletalen nîmnat samlak wïn kasîlenelîñdok gîñgînembi, kena boñgît tînekalîñ. Tîmbi nak Ama Sîsîniktî nanañ wakan sametat, wïn kusei ñîndîñda: Bep Yambattî nak wîndîñ tîmbettok nanbî taleñguk.”

²⁸ Wîndîñ eumbi, endî nî-nandîñgîlîñ, “Ale, nîndî Kunum Yambattok kenan tîneñdok nîtek sînik tîlok?”²⁹ Eumbi tambane enguk, “Kunum Yambat endî ñîndîñ tînelîñdok nandî-samlak: sîndî endî ama nin nî-mulîm pî indañguk, wïn natna nandî-kîlîktî tî-nam-ta-kunekalîñ.”

³⁰⁻³¹ Amatamdî manda wïn nandîmbi, ñîndîñ

ni-nandiñgiliñ, “Ale, dik jimba kundit nek sinik no timbim kañmek, dik manda biañgan elañ win gumañ nandi-kwambiñ daneñ? Win ñindiñ youyoulin patak, ‘Endi nanañ kunum ginañ nanin emum nayañgiliñ,’ ☆ wala timbi Mose endila ñindok bep pañniila nanañ koi mana win kwet silaninnan emumbi nayañgiliñ. Windiñda ditna kundit engano nek sinik daut ñimeañ?”

³² Eumbi tambane enguk, “Endi nanañ win nayañgiliñ win biañgan sinik, gan nak ñindiñ sanba: nanañ kunum ginañ nanin emguk win Mose nim. Tambo nokok Bepna en wakan nanañ sisinik win kunum ginañ nanin pa samlak.

³³ Win kusei ñindiñda: nek ñali kunum ginañ nanin pimbibi, kwelalok amatam kuñgu sisinik emlak, wali nanañ biañgan sisinik Kunum Yambat en pa samlak wakan.” ³⁴ Eumbi ñingiliñ, “Wopum, dik nain tuop nanañ win ñimekañ.”

³⁵ Eumbi enguk, “Kuñgu sisinik wolok nanañ win natna wakan. No en nokoñ bimbibi, nep yousimbibi, nandi-kilikti ti-namlakta, endok ginan tipmnlí nanañ tukta nombo nim kimbekak.

³⁶ Gan nak sangut wolok tuop sindi nokok kusatna ikan nambi-nandañ, gañgan nim nandi-kilikti tañ. ³⁷ Bepnali amatam nokok kitnanan yapitak, endi gitiktí nokok kandañ bitalenekalñ. Timbi nokok kandañ bañ win nak endoñnan nanin no nim ep kleutat. Nim sinik.

³⁸ Win kusei ñindiñda: nak natnalok mana tañgoneupi kunum ginañ nanin kwelan ñin nim pñgut. Tambo Bepnali nani-mukuk endok man mandan tañgoneuttok indañgut. ³⁹ Timbi

☆ **6:30-31:** Naimaia 9:15, Kap 78:24, 105:40

endok man mandan wïn ñïndiñ: amatam nokok kïtnanan yapit-taleñguk, endoñnan nanin wali no nim pait-talenekaliñ. Tambo nak endi gitik ep kamaimbi, nain taletalennan kïmnan nanin epma mïlat-talenekaliñ. ⁴⁰ Wïn Bepnali ñïndiñ indauptok nandi-galk talak: amatam nin endok Niñañ nokok kusatna nambi-daklembi, nandi-kiliti ti-namañ, endi gitik kuñgu taletalen nimnat wïn kasilenekaliñ, timbi nain taletalennan natna mek kïmnan nanin epma mïlatnekalïñ.”

⁴¹ Yesuli “Nanañ kunum gïnañ nanin piñguk wïn natna” wïndiñ eñgukta timbi, Juda ama biesli kusei kïmipi, endok plon e-balep timbi, ⁴² nisïñgan e-nandi timbi eñgïliñ, “En Yesu yañ, Joseptok niñañ wïn, timbi nïndi endok meñ beu nandi-semamiñ! Nïtekta timbi ama wandin wali kunum gïnañ nanin kwelan piñguk wïndiñ pa elak?” ⁴³ Eumbi tambane enguk, “Sïndi sïnllok boñgïpsinan e-balembalep nombo nim timbit. ⁴⁴ Bep nin nak nani-mukuk en amatam nokoñ nim yanañgïlïmda, ama noli nokoñ bïmbi, nep kle kuneliñdok tuop nim. Timbi nain taletalennan natna mek kïmnan nanin ep timba mïlatnekalïñ. ⁴⁵ Plofet amalï manda youkiliñ wolok gïnañ ñïndiñ youyoulin patak, ‘Kunum Yambatti amatam gitik eni-daut ti-sembi, nanandi emekak.’ ☆ Wïndiñda timbi amatam Bepi nanandi emlak wïn nandi-mbi nandi-dasiañ, endi gitikti nokoñ bïmbi, nep kle kuañ.

⁴⁶ Ama noli Bep daili kañguk wïndiñ nim sanlet. Wïn nak Bep git kukap kwelan pi in-

☆ 6:45: Aisaia 54:13

dañgut, nak noñgandiñgot en kañgut. ⁴⁷ Wïn biañgan sïnïk. Tĩmbi ñĩndiñ sanlet: nin endi nandi-kilikti ti-nam-kulakta, endi Bep gĩt papat kwambiñgan kulak. ⁴⁸ Kuñgu sisinik wolok nanañ wïn natna wakan. ⁴⁹ Sĩndok bep pañjiilĩ kwet sylaninnan kuñipi, nanañ koi mana kunum gĩnañ nanin piñguk wïn nayañgĩliñ, gañgan endi sembi-taleñgĩliñ. ⁵⁰ Gan nanañ sisinik kunum gĩnañ nanin piñguk wali mana wandin nĩm. Tambo nin endi nanañ wakan nalak, endi nĩm sembekak.”

⁵¹ Yesuli yousimbi enguk, “Nanañ kunum gĩnañ nanin piĩmbi, kuñgu sisinik wïn pa samlak wïn natna wakan. No en nanañ wïn pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak. Nanañ wïn nokok piñgipna, tĩmbi kwelalok amatamdi papat kwambiñgan kuneliñdok nak tapma ti-semetat.”

⁵² Yesuli wĩndiñ eñgukta tĩmbi Juda ama biesili gĩnañji komba diĩmbi, kusei kĩmipi, nisĩñgan e-tañan tĩmbi, ñĩndiñ eñgĩliñ, “Ama wandin wali enlok piñgiu nĩnda nĩmum naneñdok telak no nĩm patak!” ⁵³ Eumbi enguk, “Manda et wali biañgan sïnïk. Tĩmbi ñĩndiñgot sanlet: tĩkap sĩndi Ama Sisinik nokok piñgipna gĩt wekatna nĩm nanekaliñda, kuñgu sisinik wali nĩm pat-samekak. ⁵⁴ Gan nokok piñgipna gĩt wekatna na-ta-kulakti kuñgu taletalen nĩmnat wïn ip palmĩlak, tĩmbi nain taletalennan natna en kĩmnan nanin tĩmba mĩlalekak. ⁵⁵ Wïn kusei ñĩndiñda: nokok piñgipna gĩt wekatna wali nanañ tuk sisinik. ⁵⁶ Wĩndiñda tĩmbi nin endi nokok piñgipna gĩt wekatna na-ta-kulak, endi nakita gali-kwambiñ dambi kulak, tĩmbi

nak en gita gali-kwambiñ dambi kulet. ⁵⁷ Bep kuñgu molomdi nani-mupi, kuñgu namgukta tĩmbi kulet. Wĩndiñgangot nin endi nak nep nata-kulakta, nak kuñgu sisiñik win ip pa mĩletta tĩmbi endi papat kwambiñgan kuukak. ⁵⁸ Nanañ kunum ginañ nanin piñguk win natna wakan. Nanañ ñali bep pañdi nanañ koi mana win nambi, kukap sembiñgĩliñ wandin nim. Tambo nin endi nanañ ñin pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak.”

⁵⁹ Yesuli Kapaneam it kwelan papi, it kiyau ginañ amatam eni-daut ti-semguk, wolonda endi manda wĩndiñ eñguk.

Manda kuñgu taletalen nimnat win tĩmbi inda-nimlak wolok kusei win Yesu en wakan

⁶⁰ Amatamdi Yesuli enlok piñgiu git wekai nanala manda eum nandiñbi, en kle-kuñgĩliñ, endoñnan nanin asupti ñĩndiñ eñgĩliñ, “Manda ñin mĩlap sisiñik yañ. Nindi sisiñik kindem nandi-dasiuk?” ⁶¹ Gan endi e-balep wĩndiñ tiñgĩliñ win Yesuli enlok ginan ginañ ikan nandi-daklembi enguk, “Manda wali sindok nanandi-kiliktiñji tĩmbi kolalak ba? ⁶² Wĩndiñda tĩmbi tĩkap sindi nak Ama Sisiñikti dama pakutnan undane lowambi nambĩneliñda, nittek nandi-namneliñ? ⁶³ Win Kunum Yambattok Woñin wali wakan kuñgu sisiñik win samlak, tĩmbi kwelan ama noli wolok sep plaptauktok tuop nim. Win natna manda sani-talelet wali sep tĩmbi pañgĩtaumbi, sindi Woñ wakit kuñgu sisiñik win gumañ kasileañ. ⁶⁴ Ganmek sindoñnan nanin diwĩndi nokok mandana nim nandi-dasiañ.” (Yesuli manda win eñguk win kusei ñĩndiñda: endi

kenan kusei kimikuknan ikan yambi-nandi-dakleñguk, wïn ama nindi en nïm nandi-kilikti tiñm+ñgiliñ, ba nin sinikti en kanjikñiilok kis+nan kimilekak.) ⁶⁵ Timbi yousimbi enguk, “Amatam diwindi nokok mandana nïm nandi-dasiañda timbi nak ñindiñ ikan sanit: tikap Bepti ama no nïm nandi-taleñmekta, endi nokoñ bimbi, nep kle-kuuktok tuop nïm.”

⁶⁶ Yesuli manda windiñ eu taleumbi, en klekuñgiliñnan nanin asupti en siñgi wilim ñambi, en gita nombo nïm kuñgiliñ. ⁶⁷ Windiñda timbi Yesuli gwañgwañii 12 eni-nandimbi eñguk, “Ba sindi bo nak nambik bimbi, ñanepi nandañ ba?” ⁶⁸ Eumbi, Simon Petloti tambane niñguk, “Wopum, nindi dik gambineñda, nindoñ sinik ñaneñ? Neta, manda kuñgu tale-talen nïmnat wïn timbi inda-nimlak wïn dik noñgandiñgot pa ninilañ. ⁶⁹ Timbi nindila ikan gambi-nandi-daklembi, nandi-kwambiñ damiñ, wïn dik wakan Kunum Yambatti gep danbi ganimukuk.”

⁷⁰ Timbi Yesuli tambane enguk, “Natnañgan gwañgwa 12 sep kasileñgut. Ganmek sindoñnan nanin noli kolan molomdok giñgit kulak.”

⁷¹ Windiñ eñguk wïn Simon Iskaliottok niñañ Judas enda eñguk. Wïn kusei ñindiñda: Judas endi gwañgwa 12 endoñnan nanin no, ganmek endi Yesu kanjikñiilok kis+nan kimilepi tiñguk.

7

Yesulok kwayañiili en nïm nandi-kilikti tiñm+ñgiliñ

¹ Wolok siñgi kandañ Juda ama biesi! Yesu wili kimmeliñdok telak lonjiñgiliñda timbi, endi Judia kwelan nombo nim kuñgulok nandimbi, Galili kwet wandiñ kandañ kle-gimbut ñambi kuñguk.

² Timbi Juda amatamdok gwilat no, win gonjala it ginañ papattok gwilat * wali dumalañguk. Gwilat win Jelusalem indauptok tiñgukta timbi, ³ Yesulok kwayañiili ñindiñ niñgiliñ, “Diñ ñalinin pimbi, gwilatta Judia kwelan ñambi, kundit engano pa tlañ win wolok timbekañ. Windiñda amatam gep kle-kuañ endi win gumañ kaneliñ. ⁴ Neta, kot giñgit tikeuktok nandilakti kena pat-sembin nim pa tilak. Diñ kundit wandin pa tlañda timbi, kwelan kuañ gitik enda diñkok kusaka timbi indadakle-semun.” ⁵ (Yesulok kwayañiili bo en Mesia sinik win nim nandi-kwambiñ dañgiliñda timbi manda wandiñ eñgiliñ.) ⁶ Windiñda Yesuli tambane enguk, “Nokok nainna gama nim indañguk, gan sindila gwilatta nain no ba nola ñanepi ñaneliñ, wali bo kindemgot. ⁷ Win kwelalok giñgitñiili kusei nimnat nittek timbi sambikunjit ti-sammelñ, gan nakta endok kunditsi kolan win ewa dakle-ta-kuletta timbi, endi nambikunjitta pa ti-namañ. ⁸ Sindi singan gwilatta Jelusalem ñanekaliñ, gan nakta nainna gama nim indañgukta timbi nim ñautat.” ⁹ Wandiñ embi, Galili kwelan wiñgan pakuk.

* **7:2:** Bep pañjiili kwet silaninnan kuñpi, sel isi ginañ dou-milat tiñgiliñ, nain win nandi-kaiktaneliñdok Juda amal gonjala it ginañ papattok gwilat wolonda gonjala it kindipi, wolok dou milat tiñgiliñ (Wok Pris 23:33-36,39-43, Lo 16:13-16).

Yesulok mandan ba kundil w'in Kunum Yambat-toñnan nanin

¹⁰ Yesulok kwayañiili Jelusalem gwilatla ña-taleumbi, endi bo ñañguk, gan endi indañgan nim ñañguk, endi pat-sembin gitañgitak ñañguk. ¹¹ Timbi gwilat wolonda Juda ama biesili en lonjmbi, “Ama w'in dek?” embi, e-nandi-ta-kuñgiliñ. ¹² Timbi kimin wopumdok boñgipsinan asupti Yesulok plon manda janjat eñgiliñ. Diwindi “Endi ama kindem” windiñ eumbi, diwindi ñandiñ eñgiliñ, “Nim, endi amatam nanandinj timbi kamalalak.” ¹³ Gan Juda ama biesila misiñgiliñda timbi ama noli Yesulok plon manda indañgan no nim eñgiliñ.

¹⁴ Gwilat ip palim boñgiptaumbi, Yesuli tapma it sañ jimba ginañ lombi, kusei kimipi, amatam eni-daut ti-semguk. ¹⁵ Timbi Juda ama biesili endok mandan nandimbi, nanandi kena timbi eñgiliñ, “Endikñe manda nandi-tale ama noli en nim ni-daulimiñguk, gan nitek timbi nandinandi wopum wandin palmilak?” ¹⁶ Windiñ eumbi, Yesuli tambane enguk, “Nak nanandi emlet w'in natnaloñnan nanin nim, w'in Kunum Yambat nindi nani-mukuk endoñnan nanin. ¹⁷ Timbi no endi Kunum Yambattok man kimit-kleuptok nandimbi kimit-klelak, endi ka-nandi-dakleukak, w'in nanandi wali denanin sinik, w'in Kunum Yambattoñnan nanin, ba ama silanin no nomik natnalok nanandinala pa elet. ¹⁸ Enlok nanandinla manda elakti enlok koi giñgit tikelouptok windiñ pa tilak. Gan nin endi ni-mukuk endok koi giñgit tikelouptok kena tilak, endi biañgan molom, julunit endok kandañ no nim

palmilak.

¹⁹ Moselî Kunum Yambattok endîkñe mandan sindok bep pañjiila enî-daut ti-semguk wîñ pat-samlak, gañgan sindoñnan nanin nolî manda gîtik wîñ no nîm kîmit-kleañ. Wîndînda timbi sindî kusei nekta nak sinîk nepbi, nîlîm kîmbettok telak lonjañ?” ²⁰ Eumbi, kîmîñ gîtikî tambane niñgîlîñ, “Nîndî gwîlî kîmbeñdok telak lonjîlak? Yal kolandî pî-gamumbi, e-kamakama tîlañ!” ²¹ Eumbi enguk, “Nak Sabat patnandî nainnan kundit engano noñgan tiñgutta timbi, sindî gîtik wala nandum pîumbi, nanandî kena tañ. ²² Sindok kandañ, sindî niñañjiilok siñginjî dîp gwîlap wîñ Sabat patnandî nainnan bo pa dombañ, Moselî bep pañjiila enguk wolok tuop. (Gan dombî kundit telak wîñ Moseloñ nanin nîm, wîñ sindok bep pañjiiloñ nanin.) ²³ Tîkap sindî Moselok endîkñe mandan wîñ nîm wîtnelîndok niñañjiilok siñginjî dîp gwîlap wîñ Sabat patnandî nainnan bo kîndem pa dombañda, nîtek timbi sindî nak Sabat patnandî nainnan ama nolok siñgin gîtik timba kîndem da-taleñguk, wala gimbit ti-namañ? ²⁴ Sindî yop tambi, ama dausîlîñgot yambi-danbi, yom plon nombo nîm yapîtnekalîñ. Tambo sindî nek walî Kunum Yambattok dainan dîndîm sinîk wolok tuop ama yambi-danbi, dîndîmgan tînekalîñ.”

Amatamdî Yesu en Mesia ba nîm wala gînañ tîpet tiñgîlîñ

²⁵ Wolonda Jêusalem nasi dîwîndî kusei kîmîpi, nîsiñgan Yesulok plon ñîndîñ e-nandî timbi eñgîlîñ, “Nîndok ama biesîlî ama wîwîttok

nandañ wïn ñakan bek. ²⁶ Nitek tĩmbi endi ñolok indañgan ipi, manda samakgan elak, tĩmbi ama biesi! endi manda no nĩm nĩañ? Ba endi en Mesia sĩnik wĩndiñ bĩañgan nandi-ñĩmañ bek? ²⁷ Gan nitek? Mesia en indaemek, endi denanin wïn no nĩm nandiñmĩnekalĩñ, gan nĩndĩla ama ñolok il kusei wïn nandiñmamĩñ.”

²⁸ Wĩndiñda tĩmbi Yesuli tapma it sañ jimba gĩnañ amatam eni-daut ti-semñĩpi, manda tambon ñĩndiñ wopungan eu piñguk, “Sĩndi nokok kusatna nandi-nambi, nak denanin wïn bĩañgan nandi-namañ ba? Gan nak natnalok nanandĩnala nĩm bi indañgut. Tambo nin nak nani-mukuk, endi bĩañgan molom sĩnik. Sĩndĩla en nĩm nandiñmañ, ²⁹ gan nakta en nandi-kĩliñ tĩmĩlet, wïn kusei ñĩndiñda: nak en gĩta palambi nani-mulĩmbi, pi indañgut.”

³⁰ Yesuli Kunum Yambattoknan nanin piñguk wĩndiñ eñgukta tĩmbi ama diwĩndi en tĩkenepi ti-tĩlakĩliñ, gan endok kĩmkĩmlok nainĩin gama nĩm indañgukta tĩmbi, amalĩ en tĩkenelĩndok tuop nĩm. ³¹ Ganmek kĩmĩn gĩtik endok boñgĩpsĩnan amatam asupti Yesu en Mesia sĩnik wïn nandi-kwambiñ dambi, nisĩngan ñĩndiñ eñgĩliñ, “Ama ñali Mesia wandin indambi, jimba kundit asup pa tĩlak! Ama noli indam, en makleuktok tuop nĩm bek ya.”

³² Kĩmĩn gĩtikti Yesulok plon manda janjat wĩndiñ eumbi, Falisi amalĩ wïn nandiĩmbi, tapma ama biesi! enbĩmbi, endi tapma ittok kamaikamai ama diwĩn yakan eni-mulĩmbi, Yesu tĩkenepi ñaĩngĩliñ. ³³ Tĩmbi Yesuli eñguk, “Nak nain dumangangot sĩn gĩta gama paletat. Pakap,

nani-mukuk endoñ undane ñawambi, ³⁴ sindi nak nep lonjĩmbi, nim nambĩnekalĩñ, timbi nak paletatnan sindi ñanelĩñdok tuop nim.”
³⁵ Windiñ eumbi, Juda ama biesiĩ nĩsiñgan ñĩndiñ e-nandiñgĩliñ, “Nĩndi en lonjĩmbi nim kanekamiñ, windiñ elakta timbi endi dendiñ ñaupi elak? Ba endi nĩndok notnii diwin papusenem papi, Grik amalok boñgĩpsinan kuañ endoñ ñambi, Grik ama eni-daut ti-semepi elak ba? ³⁶ Timbi nĩndi lonjĩnekamiñ, gan nim kanekamiñ, timbi nĩndi endi palekakkan ñaneñdok tuop nim windiñ elak, manda wolok kusei win nĩtek?”

Kuñgulok tuk biañgan sisiinik wolok kusei win Yesu en wakan

³⁷ Gonjala it gwĩlat wolok nain taletalen wali loloñ siniik. Sandap wolonda Yesuli tapma it sañ jimba gĩnañ mĩlap ipi, kiti-koli piumbi eñguk, “No en tukta kĩmlakta, endi nokoñ bĩmbi nambin! ³⁸ Kunum Yambattok mandan youy-oulin patak, wolok tuop nin endi naka nandi-kĩlikti ti-namlakta, ‘tuk en timbi kaiktauktok wali endok gĩnan gĩnañ tokĩe map pine-tañaukak.’” ³⁹ Yesuli tuktok plon eñguk, win endi Dĩndim Woñlok plon eñguk. (Win Yesu nandi-kĩlikti ti-ñĩmañdi Woñ win kasĩlenepi tiñgĩliñ, gan nain wolonda Kunum Yambatti Yesulok pipapal engano patak wolok undane louktok gama nim tĩke-loñgukta timbi Dĩndim Woñ gama nim ni-mulĩmbi, kwelan piñguk.)

⁴⁰ Yesuli windiñ eumbi nandiñgĩliñ, wolonda diwindi ñĩndiñ eñgĩliñ, “Biañgan siniik, ama ñali plofet indaindalok een ip en wakan.” ⁴¹ Timbi

dîwîndî eñgîlîñ, “Endî Mesia sînik.” Gan dîwîndî ñîndîñ eñgîlîñ, “Nîm ya! Mesialî Galilî kwelan nîm indauktok een! ⁴² Manda youy-oulîñ patak walî ñîndîñ elak: Mesialî Devittok komblin, tîmbi endok il kusei Betleem wandîñ indaukak.” ⁴³ Wîndîñda tîmbi amatamdî Yesu en nin wala embi tambîkîlîñ. ⁴⁴ Tîmbi dîwîndî en tîkenelîñdok nandî-galk tîñgîlîñ, gan ama nolî en nîm tîke-kañgîlîñ.

Juda ama biesîlî gîñgîñembi, Yesu nîm nandî-kîlîkti tîñmîñgîlîñ

⁴⁵ Tîmbi tapma it kamaikamai amalî undanembi, tapma ama biesî gît Falisi amalîñ ña tombîmbi, endî enî-kañbi eñgîlîñ, “Kusei nekta sîndî en nîm tîke nañgîpi bañ?” ⁴⁶ Eumbi tambane engîlîñ, “Manda elak wandin ama nolî no nîm eumbi nandîñgîmîñ!” ⁴⁷ Eumbi, Falisi amalî enombîmbi eñgîlîñ, “Nîm kañbi, endî sînda bo julûñt tî-samek. ⁴⁸ Ba kandîkñe ama gît Falisi ama nîndoñnan nanin nolî Yesu wîñ nandî-kîlîkti tîñmîñgîlîñ ba? Nîm yañ! ⁴⁹ Wîñ kîmîñ gîtîk, nîndî Moselok endîkñe manda nîm nandîdakleañda tîmbi jîmbîñdok gîñgît kunelîñdok nandî-semamîñ, endî wakan Yesu nandî-kîlîkti tîñmañ.”

⁵⁰ Tîmbi ama biesî endoñnan nanin no koi Nikodemus, ama nîndî damañgan tim no Yesu kauptok ñañguk, endî ñîndîñ enguk, ⁵¹ “Nîndok endîkñe mandanîlî ñîndîñ tîneñdok elak: nîndî yop tambî, ama kît yout tamîñ tambon manda ena taleumbi, wîndîñ nîm tîñmîlok.

Tambo n̄ndi endok ep t̄ndin w̄n eu inda-dakleuktok nain m̄mbi, endok kusal w̄n kandi-daklembi, wolok siñgi kandañmek endok mandan ena talelak.” ⁵² Eumbi, noliili tambane n̄ñḡil̄iñ, “N̄m kañbi, d̄t̄na bo endok nol no Galili nanin! T̄kap d̄k manda youyoulin patak w̄n pinat-lonj̄lonj̄ t̄mbeñda, d̄k ka-dakleuñ, w̄n Galili kwelan plofet ama no n̄m indaneliñdok een.” ⁵³ W̄ndiñ eumbi, endi walinin p̄m ñambi, isinan ña-taleñḡil̄iñ.

8

¹ Gan Yesu endila Oliv kwet jañḡin̄nan ñambi loñguk.

Tam telak joñgo kuñguk no Yesuloñ nañḡipi b̄ñḡil̄iñ

² Kwet salawa salawa t̄mb̄mbi, Yesuli tapma it sañ jimba ḡinañ b̄ndambo undane loumbi, amatam ḡit̄kt̄i endoñ b̄m kle-ḡimbul̄mbi, endi pip papi, kusei k̄m̄ipi eni-daut ti-semguk. ³ T̄ñ̄l̄imbi, endi k̄ne manda nandi-tale ama ḡit̄ Falisi ama d̄w̄n endi tam wapaiat no telak joñgo kuum kañbi t̄keñḡil̄iñ w̄n nañḡip̄ b̄mbi, amatam Yesulok mandan nandi-pak̄il̄iñ endok boñḡips̄inan k̄m̄il̄im̄ il̄imbi, ⁴ Yesula n̄mbi eñḡil̄iñ, “Endaut, tam ñin telak joñgo kuñ̄l̄imbi t̄keumbi, nañḡipi bam̄iñ. ⁵ Moselok endi k̄ne mandali tam wandisi w̄n kawatti yand̄p̄ k̄m̄ t̄nd̄lok n̄nlak. Ale, dikta n̄tek ti-ñ̄m̄ineñdok ew̄iñ?” ⁶ Endi Yesu manda plon k̄m̄it̄nel̄iñdok kusei lonj̄imbi, mandanj̄li s̄isoñ t̄ñ̄m̄nep

nandi+mbi, wɪndiñ nɪ-nandiñgɪliñ. * Gan Yesulɪ nandi-kimnɛmbi, mumuñanɛmbi, kwet kwɪliñ plon kii niñanli kundit youkuk. ⁷ Tiñ+ɪmbi, nombo nombo nɪ-nandumbi, mɪlap ipi enguk, “Siñdoñnan nanin nindi yom no nɪm tiñguk, wandin wali kindem telak dama ti-sambi, kawat ti-ke kopi wɪliñ.”

⁸ Tiñbi Yesulɪ bɪndambo mumuñanɛmbi, kwet kwɪliñ plon kii niñanli kundit youkuk. ⁹ Tiñbi amalɪ manda wɪn nandi+mbi, endi kusei kimipi, noñgan noñgandɪ walinin pɪm ñañgɪliñ, wɪn ama gwɪlatsɪ wopum endi dama ñaumbi, dɪwɪndɪ bo ep klem ña-taleumbi, Yesu gɪta tam endiñgot pakimik. ¹⁰ Tiñbi+mbi Yesulɪ mɪlap deimbi, tam nɪ-nandi+mbi eñguk, “Tam, ama kit yout ti-gamliñ endi dek? Ba dikok yomgalok tambon ombi-tikeuñdok ama nolɪ nombo nɪm elak ba?” ¹¹ Eumbi niñguk, “Wopum, no nɪm.” Tiñbi Yesulɪ niñguk, “Nak bo dik tamboñga ombi-tikeuñdok nɪm elet. Kindem a, ñau, tiñbi yom nombo nɪm ti-ta-kuukañ.”

Kolsalen nindi kuñgu sisinik ni mlak wɪn Yesu en wakan

¹² Tiñbi Yesulɪ bɪndambo amatamda manda enbi eñguk, “Kwelan kuañdok kolsalen wɪn

* **8:6:** Nain wolonda Juda amatamdi endikñe manda tipet kimɪt-klembi, kapmainan kuñgɪliñ. Moselok endikñe mandanli tam telak joñgo kuañ wɪn kawattɪ yandip kimneliñdok eñguk, gan Roma nasilok endikñe mandanli wala kimɪsip tiñguk. Tikap Yesulɪ tam wɪn wɪli kimbektok eukta, endi Romalok endikñe mandan wɪn wɪlek, gan tikap endi nɪm wɪli kimbektok eukta, endi Moselok endikñe mandan wɪn wɪlek, tiñbi amatam en kle-kuñgɪliñ asuptɪ siñgi wɪlimneliñ.

natna. No en nak nep kle-kulakta, endi nain no ba nola kilim ginañ nim kuukak. Tambo endi kolsalen kuñgu sisinik milak wali palmekak.”

¹³ Timbi Falisi amali manda wala nandum piumbi niñginiñ, “Ditnalok kusaka e-daklelanda timbi manda elañ wali biañgan nim tilak.”

¹⁴ Eumbi tambane enguk, “Windiñ nim. Nak natnalok kusatna e-daklelet, ganmek nokok mandanali biañgan tilak, win kusei niñdinda: nak denanin biñgut ba dendin ñautat win nanditalelet. Gan sindila nak denanin biñgut ba dendin ñautat win nim nandañ.

¹⁵ Timbi sinlok nanandinjilok tuop ama pa yambi-dani tiseañ, gan nakta windiñ nim pa tilet. ¹⁶ Gan tikap nak ka-dani kena timbetta, nak win natnañgan nim timbet, tambo Bep nak nani-mukuk en niti ka-dani kena win yakan tamik, wala timbi wali dindim euk. ¹⁷ Timbi sinlok endikne mandanji ginañ manda no niñdiniñ youyoulin patak: tikap ama tipetti nepek nolok plon gembipi, manda noñgan eamakta, endok mandanjet wali biañgan. ¹⁸ Ale, sindi nokok mandanala windiñgangot nandum biañgan timbekak. Neta, natnalok kusatna e-daklelet, timbi Bep nani-mukuk endi bo gembipi it-nambi, nokok kusatna e-daklelak.”

¹⁹ Yesuli windiñ eumbi, endi ni-nandinmbi eñginiñ, “Timbi dikok bepka gembipi it-gamlak endi dek?” Eumbi enguk, “Sindi nak nim nandi-namañ, ba nokok Bepna bo nim nandinmañ. Neta, tikap sindi nak nin sinik win nandi-namumda, nokok Bepna en bo ip nandinmineliñ.”

²⁰ Yesuli tapma it sañ jimba ginañ papi,

tapikot minem dasiyañgılıñ kandañ wolok pipapi, amatam eni-daut ti-semñipi, manda win eñguk. Ganmek en wili kimneliñdok nain wali gama nim indañgukta timbi, ama noli en nim tikeñgılıñ.

Yesu en kunum ginañ nanin win eu indadakleñguk

²¹ Timbi Yesuli yousimbi, ñindiñ enguk, “Nain nim ombataumbi, nak sambim ñautat, timbi sindi Mesia lonji-tilapi, sindok yomji gama pat-samumbi kimnekalıñ. Timbi natna ñautatnan sindi ñaneliñdok tuop nim.” † ²² Windiñ eñgukta timbi Juda ama biesili nisilingan ñindiñ eñgılıñ, “Endi elak, win endi ñaukakan nindi ñaneñdok tuop nim. Windiñ elakta timbi endi enlok kuñgun timbi kolauktok elak ba nitok?”

²³ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Sindila kwelan nanin, gan nakta kunum ginañ nanin. Sindila kwet ñolok giñgit, gan nakta kwet ñolok giñgit nim. ²⁴ Kusei wala timbi nak ñindiñ sanit: sindok yomji gama pat-samumbi kimnekalıñ. Win tikap sindi nokok kusatna papat kwambiñ † win nim nandi-kwambiñ dañda, sindok yomji biañgan pat-samumbi kimnekalıñ ñak.” ²⁵ Eumbi ni-nandiñgılıñ, “Dik nin sinik win ninbi nandina.” Eumbi tambane enguk,

† **8:21:** Manda wolok walan win ñindiñ: Yesuli kimbı, kunum ginañ loukak, gan nin endi Yesu en Mesia sinik win nim nandi-kwambiñ dañ, endi ep kimilektok Mesia nola lonji-ta-kuñipi, nisilok yomjila timbi kunum ginañ loneliñdok tuop nim.

† **8:24:** Grik mandali nim indadaklelak, gan nandi-tale ama asupti nandañ, win Yesuli enlok kusal plon e-yout tiñguk, endi Kunum Yambat windiñ eñguk.

“Nak nin? Wın nak kena kusei kimikimilinan eñgut ip wakan. ²⁶ Nak sindok kusasi timba inda-dakleumbi sani-danbettok manda asupgan gumañ ewit. Timbi manda elet wali biañgan sinik. Neta, nani-mukukti biañgan molom sinik, timbi nak endi manda nanbimbi nandilet, wındiñgangot kwelan kuañda pa enlet.”

²⁷ Yesuli Bep Yambattok plon manda enguk wın nim nandi-dakleñgiliñda timbi ²⁸ Yesuli yousimbi enguk, “Sindi nak Ama Sisirik kloñbat plon nep lomek, ñindiñ nambi-nandinekalıñ: kusatna sangat wın natna, timbi natnalok nanandinala nepek no nim pa tilet, tambo Bepti nanandi namguk wolok tuopgangot nak manda pa elet. ²⁹ Timbi nani-mukuk en wakan nakıta pat-ta-kulak, wın endi nokok ep tindina gitik wın kau kindem dalakta timbi nain nola nak nim nambiñguk.” ³⁰ Manda wındiñ eñilimbi, amatam asupti en Mesia sinik wın nandi-kwambiñ dañgiliñ.

Yesuli nin yomjınan nanin ep pisatak endi Kunum Yambattok sambalii sinik samaktangan kuañ

³¹ Timbi Yesuli Juda ama nin ip nandi-kilikti tiñmiñgiliñ enda ñindiñ enguk, “Tikap sindi nokok mandana kimit-kle ti-ta-kuañda, sindi nokok gwañgwanaı biañgan sisirik, ³² timbi Kunum Yambattok kusal sisirik wın ka-nandi-talenekalıñ. Timbi wali sep pisalimbi, sindi samaktangan kunekalıñ.” ³³ Eumbi, endi manda wala nandum pıumbi, tambane niñgiliñ, “Nındi Ablaamdok kombliñii, nain nola ama nolok kap-mainan kena gwañgwa sılanin no nim kuñgımıñ.

Nitek timbi dik elañ, win wali nip p̄salimbi, samaktangan kunekamiñ?” ³⁴ Eumbi tambane enguk, “S̄indi Ablaamdok komblinñii win bĩaṅgan s̄in̄ik. Gan nak ñ̄indiñ sanba: amatam yom ti-kuañ ḡit̄ik endi yomj̄li ep topmumbi, kena gwaṅgwa silanin wandin wolok kapmainan kuañ.

³⁵ Timbi s̄indi yomlok kena gwaṅgwa silanin kuañda timbi Kunum Yambattok ilan pipapat kwambiñ nim pat-samlak, gan nak Molomdok N̄iñañdi Bepnalok ilan papat kwambiṅgan kulet. ³⁶ W̄indiñda timbi tikap s̄indi nak nandi-tale-namneliñda, nak Molomdok N̄iñañdi yomdok toptopnan nanin sep p̄salambi, s̄indi bĩaṅgan Kunum Yambattok sambalii samaktangan kunekaliñ.”

Amalok ep t̄indiñj̄li beps̄i s̄is̄in̄iktok kusal win timbi inda-daklelak

³⁷ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “S̄indi Ablaamdok sambalii win nandi-samlet, ganmek s̄indi nokok mandana nim nandi-dasiañda timbi nili kimbettok telak lonjañ. ³⁸ Nakta Bepnalok kandañ nek kaṅgut wala manda elet, gan s̄indila s̄inlok beps̄li sanguk wolok tuopkan pa tañ.” ³⁹ Eumbi tambane niṅḡliñ, “N̄in̄lok bep pañni win Ablaam en wakan.” Eumbi enguk, “T̄ikap Ablaamdi s̄indok bep pañji s̄is̄in̄ik palimda, s̄indi endok telak kindem win ikan kim̄it-klambi kuneliñ. ⁴⁰ Gan nitek? Nak Kunum Yambattok kusal s̄is̄in̄ik win endoñnan nanin kas̄leṅgut wakangot pa sanlet, gaṅgan s̄indi nili kimbettok telak lonjañ win! Ablaamdi kundit wandin no nim tiṅguk, ⁴¹ wala timbi endi s̄indok bep pañji

sisiniik nim. Sindok bepsi sisiniik no patak, timbi sindi endok wekai pa kleañ.” Windiñ eñgukta timbi niñgñiñ, “Niñlok meni patni Salali telak joñgo wandin no nim kuñipi niñguk. Nim sinik. Nindi Ablaamdok komblinñii, wala timbi Kunum Yambat en noñgandi nindok Bepni sisiniik.” ⁴² Windiñ eumbi enguk, “Tikap Kunum Yambatti biañgan sindok Bepsi sisiniik palimda, sindi ginañjil nep kasileneliñ. Win kusei ñindiñda: win Kunum Yambat enlok kandañnan nanin nak pimi, kwelan ñolok indañgut patet. Timbi natnalok nanandinala windiñ nim tiñgut. Tambo endi nak nani-mulimbi pi indañgut.

⁴³ Nak manda elet win sindi kusei nekta nim nandi-dakleañ? Win kusei ñindiñda: sindi nokok mandana nandi-dasindasila kunjit pa tañ. ⁴⁴ Sindi win bepsi Satan endok komblinñii, timbi endok wekai klembi, endi nittek timbep nandi-galk talak win sindi tinep nandañ. Nain kusei kimikimilinan nanin endi amatam ep timbi kola ti-ta-bilak. Timbi julunñit molom sisinikta timbi endi kusei sisiniik win nain no ba nola nim pa kimit-klelak. Tambo endi julunñit molom gitiktok kusei, wala timbi julunñi manda elak win enlok ginañ nanandin klembi pa elak. ⁴⁵ Gan nakta Kunum Yambattok kusal sisiniik win sanletta timbi, sindi nokok mandana nim nandi-kwambiñ dañ. ⁴⁶ Sindoñnan nanin noli nak kolan tiñgut win timbi inda-dakleuktok tuop nim. Windiñda timbi nak endok kusal sisiniik win sanletta, sindi nitekta timbi mandana nim nandi-kwambiñ dañ? ⁴⁷ Kunum Yambattok giñgitiñi endok mandan pa nandi-dasiañ, gan sindila endok giñgitiñi nim kuañda timbi windiñ

nim pa tañ.”

Yesu papat kwambiñgan kulakti Ablaam maklelak

⁴⁸ Timbi Juda ama Yesulok mandan nandi pakiliñ endi ñindiñ niñgiliñ, “Dik Samalia ama pimbien yal kolannat windiñ eñgimiñ, win nindi manda biañgan eñgimiñ yañ!” ⁴⁹ Eumbi tambane enguk, “Nak yal kolanna nimnat. Tambo nokok kuñginali ba mandanali Bepnalok koi giñgit timba wopum dalak, ganmek sindila nokok kotna giñgit timbi kolalak.” ⁵⁰ Natna kotna giñgit tike-louptok kena nim pa tilet. Tambo no patak nokok kotnali giñgit tikeuptok nandilak, timbi endi wakan amatam gitik yambidanbekak. ⁵¹ Win biañgan sinik.

Timbi nak ñindiñ sanba: no en nokok mandana kimt-klembi kulakta, endok plon kim nim indañmekak. Nim sinik.” ⁵² Windiñ eumbi, Juda amali amalok piñgipsi silanin wala eumbi, windiñ nandiñipi niñgiliñ, “Dik yal kolan-ganat win ip gambi-nandi-dakleamiñ! Ablaam gita plofet ama endi sembi-taleñgiliñ, gañgan dik win ñindiñ elañ, ‘No en nokok mandana kimt-klembi kulakta, endok plon kim nim indañmekak.’” ⁵³ Diki nindok bep pañni Ablaam maklelañ ba? Nim ya! En git plofet amali sembi-taleñgiliñ, wala timbi dik wandin wali ditnala nandum nin sinik timbimbi, manda wandin elañ?” ⁵⁴ Eumbi, Yesul tambane enguk, “Natna kotna giñgit tike-lowamda, wali tlal timbek. Win nokok Bepnali wakan kotna giñgit pa tikelolak. Sindi en sindok Yambatsi kitiañ, ⁵⁵ gan en nim nandi-kiliñ eañ. Natna en nandi-kiliñ

tĩñmilet. Tĩkap nak ‘en nĩm nandi-kĩliĩ elet’ wĩndiĩ ewamda, sĩndĩ nomĩk manda juluĩgan eut. Gan nak en nandi-kĩliĩ tĩñmĩmbi, endok mandan kĩmĩt-kĩlembi kulet.

⁵⁶ Sĩndok bep paĩji Ablaam endĩla nandiĩnguk, wĩn nak kwelan indam kuwambi kauktok, tĩmbi wala sĩlisĩli wopum tĩnguk. Tĩmbi endĩ wĩndiĩ indaumbi kaĩnguk, wolonda simbai kĩndem daĩnguk.” ⁵⁷ Wĩndiĩ eumbi nĩĩngĩliĩ, “Akae! dĩk gama gwĩlat 50 nĩm maklelaĩndĩ nĩtek tĩmbi ‘nak Ablaam kaĩngut’ wĩndiĩ elaiĩ?” ⁵⁸ Eumbi tambane enguk, “Wĩn biaĩgan sĩnĩk. Tĩmbi nak nĩndiĩ sanlet: Ablaamdĩ gama nĩm indaĩĩlĩmbi, nak papat kwambiĩngan kuletti ikan pakut.” Yesulĩ enla wĩndiĩ eumbi, ⁵⁹ Juda amalĩ endĩ Kunum Yambat nĩ-tĩke-pĩ-yalilak wĩndiĩ nandiĩmbi, wĩtneliĩndok kawat mekĩliĩ, gan endĩ yambi-sembiĩmbi, tapma it saĩ jimba gĩnaĩ nanin pĩm nĩnguk.

9

Yesulĩ dausi sisipmĩn kuaĩ endok dausi tĩmbi tombektok indaĩnguk

¹ Nain nola Yesulĩ telaknan nĩĩpi, ama no meĩ simbai gĩnaĩ nanin dai sisipmĩn indaĩnguk wĩn kaĩnguk. ² Tĩmbi endok gwaĩngwaĩiilĩ nĩkaĩbi eĩngĩliĩ, “Nĩnĩndaut, wĩn enlok yomda ba meĩ beulok yomjetta tĩmbi dai sisipmĩn indaĩnguk?” ³ Eumbi enguk, “Wĩn enlok ba meĩ beulok yomla tĩmbi nĩm, wĩn Kunum Yambatti tĩke-kĩmĩliĩĩlĩmbi, amatamdĩ endok kundil engano sĩnĩk wĩn ka-dakleneliĩndok dai sisipmĩn indaĩnguk. ⁴ Tĩmbi nĩndĩ Bep nak nani-mukuk

endok kundil engano wɪn gama sala paliñilimbi tilok. Nain nɪm ombataumbi, kilim eumbi, ama nolɪ kena no timbektok tuop nɪm. ⁵ Gan kwelan kulet tuop nak kwelan kuañ endok kolsalenjɪ wakan.”

⁶ Wɪndiñ eu taleumbi, kwet plon iwɪt suambi, kwet gɪt tambaneumbi, ganji indaumbi, ama dai sipsipmɪn dai gwɪlap plon saplembi, ⁷ ñɪndiñ nɪnguk, “Dɪk Siloam tuk guañnan ñambi, timaɳga daut wɪlit.” (Kot Siloam wɪn nɪnɪlok mandanɪnan ‘nɪ-mumulɪn’.) Timbi ama walɪ ñambi, timan daut wɪlɪlɪmbi, dai tombɪmbi, kɪndem deimbi, ilnan undane ñaɳguk.

⁸ Timbi endok nolii gɪt ama diwɪn nin endɪ dama mɪnemda kɪtɪnat tɪ-semñilɪmbi kaɳgɪlɪñ, endɪ en kañbi, nɪsɪɳgan e-nandɪ timbi eɳgɪlɪñ, “Ama kwelan pipapɪ, mɪnemda kɪtɪnat tilɪnguk en wakan bek.” ⁹ Eumbi, diwɪndɪ eɳgɪlɪñ, “En ñak,” timbi diwɪndɪ ñɪndiñ pa eɳgɪlɪñ, “Nɪm yañ, ama no en nomɪk.” Timbi endɪ enguk, “Wɪn natna ñakan.” ¹⁰ Eumbi nɪ-nandɪmbi eɳgɪlɪñ, “Wɪndiñda dɪk nɪtek timbi dauka tombɪmbi deilañ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama koi Yesu kɪtɪaɳ endɪ kwet tɪke ganji timbi, nokok dautna gwɪlap plon saplembi, ñɪndiñ nanɪk, ‘Dɪk Siloam tuk guañnan ñambi, timaɳga daut wɪlit.’ Wolok tuop nak ñambi, wɪlɪlɪmbi, dautna tomɪk.” ¹² Wɪndiñ eumbi, endok noliiɪ “Ama wɪn dek?” nɪ-kaumbi, “Nak en nɪm nandɪñmɪlet” enguk.

¹³ Timbi endɪ ama dama dai sisipmɪn kuɳguk wɪn naɳgɪpi, Falisi amaloiñ ñaɳgɪlɪñ. ¹⁴ Wɪn Sabat patnandɪ nainnan Yesulɪ kiilɪ ganji timbi, ama wolok dai plon saplembi, dai tomguk,

¹⁵ wala tĩmbi Falisi amalĩ wala nandum piĩmbi, endĩ bo kusei kiĩmĩpi, telak nĩtek plon dai tomguk wala ni-kaumbi, ñĩndĩñ tambane enguk, “Endĩ ganji nokok dautna plon sapleumbi, nak timana daut wĩlĩpi deilet.”

¹⁶ Wĩndĩñda Falisi ama diwĩndĩ Yesula ñĩndĩñ eĩgĩliñ, “Ama walĩ Sabat patnandĩ naindok endĩkñe manda maklembi, kena pa tĩlak, wala tĩmbi Kunum Yambattĩ en niĩm ni-mulĩm biĩm indaĩguk.” Gan diwĩndĩ ñĩndĩñ eĩgĩliñ, “Nĩtek tĩmbi yom amalĩ jimba kundit wandin gumañ pa tĩmbek?” Wĩndĩñ embi, nisĩĩngan tambikĩliñ.

¹⁷ Wĩndĩñda endĩ ama dai sisipmĩn indaĩguk enda binda ni-nandĩmbi eĩgĩliñ, “Wĩn endĩ diĩnalok dauka tĩmbi tomguk, wala tĩmbi diĩna ama wala nĩtek siĩnik elañ?” Eumbi enguk, “Nak enda nandĩwam endĩ plofet ama no tĩlak.”

¹⁸ Gan ama walĩ dai sisipmĩn kuumbi, endok dai tomguk, wĩn Juda ama biesilĩ gama niĩm nandĩ-kwambiñ daĩgĩliñ, wala tĩmbi endĩ ama wolok meñ beu kiĩti-semum biĩmbi ¹⁹ enĩ-nandĩĩngĩliñ, “Ñĩne siĩtok niĩñañjet ba? Tĩmbi siĩti dai sisipmĩn indaĩguk wĩndĩñ eamĩk ba? Wĩndĩñda nĩtek tĩmbi endĩ man ñĩndĩñgĩt deilak?” ²⁰ Eumbi tambane engĩmĩk, “En niĩtok niĩñanet, dai sisipmĩn indaindan wĩn nandĩñmamĩk. ²¹ Gan nĩtek tĩmbi man ñĩndĩñgĩt deilak, ba nindĩ siĩnik endok dai tĩmbi tomguk, wĩnda mek niĩtĩla niĩm nandĩ-dakleamĩk. Wĩn enla ni-kawĩt! Endĩ ip bendĩmbi, ama tĩlakta tĩmbi kiĩndem enlok kusei e-dakleutak.” ²² Juda ama biesilĩ ikan e-toptopmĩn, wĩn tĩkap ama nolĩ Yesula en Mesia siĩnik wĩn indaĩngan eukta,

ama biesi!i en it kiyau ginañ nanin kle-kolimbi, pawan pa kuuk. Kusei wala timbi ama wolok meñ beuli Juda ama biesi!a misimbi, ²³ ñindiñ eñgimik, “Endi ip bendimbi, ama tilakta timbi enla ni-kawit!”

²⁴ Timbi ama biesi!i ama dai sisipmïn kuñguk wïn bindambo kitiñmum biumbi niñgiliñ, “Nindi ama wala yom ama sinik windiñ nandiñmamñ, wala timbi dik manda biañgan embi, dikok daukali tomguk, wala Kunum Yambat en wakan ni-kindem daukañ, ama wïn nim.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Endi yom ama ba nim, wïn nak nim nandilet. Gan nak nepek no nandi-kiliñ elet wïn ñindiñ: nak dautna sisipmïn kuñguttï man deilet.” ²⁶ Eumbi yousimbi ni-kañgiliñ, “Nitek ti-gamguk? Ba nitek timbi dauka timbi tomguk?” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “Nak wïn ikan sani-talet, gan sindi nandinepi kunjit tiliñ. Nekta manda kilik wïngan bindambo sanbam nandinepi eañ? Nim kañbi sindi bo endok gwañgwañii indaneliñdok nandineliñ?”

²⁸ Timbi ama biesi!i ni-suambapi eñgiliñ, “Dikta ama wolok gwañgwan, gan nindi!a Moselok gwañgwañii. ²⁹ Timbi nindi!a ka-nandi-dakleamñ, wïn Kunum Yambatti Mosela kena manda niñguk, gan ama wolok kena tindilok gembïn wïn denanin wïn nim nandiñmamñ.”

³⁰ Eumbi tambane enguk, “Akai! Ñin nepek gitikñin sinik yañ! Sindi endok gembïn wïn denanin wïn nim nandiñmañ, ganmek endi nokok dautna timbi tomguk! ³¹ Nindi gitik nandi-dakleamñ, wïn Kunum Yambatti yom

ama nım nandı-semalak. Tambo nin endi Kunum Yambat kımıt-klembi, man tañgone-kulakta, Kunum Yambatti endok nımolo wın nandımbi nandıñmilak. ³² Ba kwet kusei kımıkımılınan nanin bıkap man ñındiñgıt, ama no dai sisipmın indaindan endok dai tımbi tomguk, wolok kasat no ip nandıñgımıñ ba? Nım ya! ³³ Wındiñda tıkap ama ñalı Kunum Yambattoknan nanin nım bıumda, nepek wandin no tımbektok tuop nım.” ³⁴ Wındiñ eumbi, ama biesılı tambane niñgılıñ, “Dık meñgalok simbai gınañ nanin yom ama indañguñdi kulañ wandin walı nında nıtek tımbi nanandı nımeñdok nandılañ?” Wındiñ embi kle-kokılıñ.

³⁵ Tımbi Yesulı ama wın kle-kokılıñ wolok kasat wın nandımbi, ama wın kaup tok ñambi, tımbi indaumbi, ni-nandımbi eñguk, “Dık Ama Sisınık enda nandı-kılıkti tıñmılañ ba?” ³⁶ Eumbi tambane ñınguk, “Ama wopum, nak en nandı-kılıkti tıñmettok Ama Sisınık wın nin, wın dık nanbım nandıwa.” ³⁷ Eumbi niñguk, “Dık en ip kalañ ñak. Biañgan sınık, nak manda ganlet natna Ama Sisınık wakan.” ³⁸ Wındiñ eumbi niñguk, “Wopum. Nak nandı-kılıkti tı-gamlet.” Wındiñ eñıpi, mılelem tıñmıñguk.

³⁹ Tımbi Yesulı ñındiñ eñguk, “Nak kusei ñındiñda tımbi kwelan indañgut: naka tımbi dausi sisipmın kuañ endok dausi tombımbi, deimbi ka-daklenekalıñ, tımbi nin endi ñındiñ nandıñ, ‘nındi dautni deimbi ka-dakleamıñ,’ endi dausi sisipmın papat kwambıñgan kunekalıñ. Tımbi endi ka-dakleañ ba nım, wolok tuop-

gan Kunum Yambatti yambi-danbekak.” *

⁴⁰ Timbi Falisi ama diwin Yesu gita pakiliñ endi manda win nandimbi nãngiliñ, “Nitek? Nindi dautni sisipmãn nime!” ⁴¹ Eumbi enguk, “Tikap sãndi ‘Nim ka-dakleamãñ’ wãndiñ eumda, sãndok yomjãlok mãlap nim pat-samum, gan sãndi ‘Ka-dakleamãñ’ wãndiñ juluñgan eãnda tãmbi, sãndok yomjãlok mãlap win kãmãlãm pat-samlak.”

10

Sipsip kandikñenji kindem win Yesu en wakan

¹ Yesuli yousãmbi, Falisi amala enguk, “Manda elet walã biañgan sãnik. Tãmbi ñãndiñ sanlet: nin endi sipsip sañ gãnañ loupi, yamanan nim loñãpi, nolok joñgo lapãpi pãuk, endi kumbu ama ba ti-piñpiñen. ² Gan nin endi yamanan lolak, endi sipsiplok kandikñenji en wakan. ³ Ama endi yamanan bãumbi, yama kandikñe amalã yama pa pãsalãmlak, tãmbi sipsiptã endok man pa kãmãt-kleañ, win endi enlok sipsipñiilok kosã kitã-semum bãumbi, yanañgãlãmbi, kwelan pãmbi ñãã. ⁴ Kwelan pi ñã-taleumbi, kandikñenjãlã telak dama ti-semãlak, tãmbi sipsiptã endok man malap nandãñmãnda tãmbi en pa kle ñãã. ⁵ Gan endi ama gãtikñin no nim kle ñãneliñ. Tambo endi man malap walan no nandañda tãmbi mãsãmbi pi ñãneliñ.”

* **9:39:** Yesuli gãnañ tiplik daila manda wandin embi, ñãndiñ eñguk: no en Yesulok kusal sisãnik win nim ka-daklembi, nim nandãkãlãkti tãñmãlak, endi ama dai sisipmãn wandin, tãmbi Kunum Yambatti endok tombon ombãñmekak.

⁶ Yesuli Falisi amala eyout manda wɨndiñ en-guk, gan endi manda wolok kusei wɨn nɨm nandi-dakleñgɨliñ. ⁷ Wɨndiñda tɨmbi Yesuli bɨndambo enbi eñguk, “Manda wali biañgan sɨnɨk. Tɨmbi ñɨndiñ sanlet: sipsipti Bep Yambattoñ lololok yama wɨn natna. ⁸ Nak gama nɨm indañɨlambi, ama nindi sipsiploñ bɨmbi, juluñgan yambi-dikñeñgɨliñ, endi kumbu ama ba ti-piñpiñen ama, gan sipsipti endok mandanji nɨm nandi-dasimbi kimɨt-kleñgɨliñ. ⁹ Nak noñgandi yama wakan. No en nokoñ bɨmbi, Bep Yambattok sañ gɨnañ lolakta, en nɨm kolauktok nak en tike-kamaiutat, tɨmbi endi misɨmisɨ nɨmnat kumbi, nepek nola nɨm lonjukak. ¹⁰ Kumbu amali sipsip kumbu tɨndɨlok ba yandiɨp kimlok ba ep tɨmbi kolaneliñdok walañgot pa bilak. Gan natna indañgut, wɨn nokok giñgɨtnaili kuñgu sisɨnɨk wakɨt bisɨk tokñetokñen wali endok patsemektok indañgut.”

¹¹ Tɨmbi Yesuli yousɨmbi eñguk, “Natna wɨn sipsiplok kandikñenji kindem. Kandikñe kindem endi sipsipñiila tɨmbi nandi-koñgomnat kim-semek. ¹² Gan ama nin minem kenañgot pa tilak, endila sipsiplok kandikñenji ba bepsi nɨm. Endi kamot moyendi bɨumbi kalakta, misɨmbi, sipsip yambimbi pim ñaumbi, kamotti sipsip ep sɨ kleumbi papuseneañ. ¹³ Ama wali minem kenañgot tɨmbi, sipsip nɨm nandi-semalakta tɨmbi wɨndiñ pa tilak. ¹⁴⁻¹⁵ Gan natnala sipsiplok kandikñenji kindem. Bepti nandi-kiliñ ti-namumbi, nak nandi-kiliñ tiñmɨlet, wɨndiñgangot nokok giñgɨtnaila nandi-kiliñ ti-semambi, endi naka nandi-kiliñ ti-namañ.

Tĩmbi wĩngot nĩm. Nokok sipsipnaila tĩmbi nandĩ-koĩgomnat kĩm-semetat. ¹⁶ Tĩmbi sipsip ñalalĩngot nĩm a. Sipsip dĩwĩn no wakĩt pat-namañ. Endĩ sañ ñolok gĩnañ nanin nĩm, gan nak endĩ wakĩt yanaĩngĩt bĩmbĩlok. Endĩ nokok mana malapna nandĩmbi, nep kĩmĩt-kleumbi, nokok sipsipnai gĩtĩktĩ kĩkesĩmĩn noĩngan indaumbi, nak noĩngandĩ endok kandĩkĩenjiĩ kuutat.

¹⁷ Bepnalĩ nep kasĩlembi, gĩnañĩ nandĩ-koĩgom pa tĩ-namlak wĩn kusei ñĩndĩĩnda: nak kĩmnan nanin bĩndambo mĩlalettok nandĩ-koĩgomnat kĩmbetat. ¹⁸ Nak nĩm nandĩ-tale-semamda, ama nolĩ nĩlĩ kĩmnelĩĩndok tuop nĩm, gan nak nandĩ-tale-sembi, nandĩ-koĩgomnat kĩmbetat. Wĩn Bepnalĩ nokok kuĩnguna bĩmbi, bĩndambo tĩketĩkelok gembĩ nambi, wĩndĩĩ tĩmbettok nani-dĩkĩeĩnguk.”

¹⁹ Yesulĩ wĩndĩĩ eĩngukta tĩmbi Juda amatamdĩ nĩsĩngan bĩndambo tambĩpi, ²⁰ asuptĩ ñĩndĩĩ eĩngĩlĩĩ, “Yal kolan nolĩ endok gĩnan gĩnañ pĩumbi, kamakama tĩlak. Endok mandan slakan neta nandĩlok?” ²¹ Tĩmbi dĩwĩndĩ eĩngĩlĩĩ, “Ama yal kolannat nolĩ manda wandin nĩm euk. Tĩmbi wĩngot nĩm. Yal kolan nolĩ dai sisipmĩn endok dai tĩmbi tombektok tuop nĩm ya!”

Juda amatam asuptĩ Yesu en Kunum Yambattok Nĩñalĩ wĩn nĩm nandĩ-kwambĩĩ daĩngĩlĩĩ

²² Tĩmbi gwĩlat no Jelusalem indaĩnguk wolonda Juda amatamdĩ bep paĩjiilĩ tapma it tĩmbi kaik-

tañguk * nain w+in nandi-kaikta pa tañ. Gwi sasale nain t+imb+imbi, ²³ Yesuli tapma it sañ jimba g+inañ Solomondok palanda plon ñañamb+it t+ñ+il+imbi, ²⁴ Juda amatamdi b+imbi, en klem g+imbup papi n+ñg+il+ñ, “D+ikok kusaka nain n+itek gamañgot k+im+it-sembumbi, n+indi d+ika nin s+in+ik wala g+inañ t+ipet tam+ñ? T+ikap d+ik Mesia s+in+ikta, kusaka indangan n+in+idakleukañ.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Nak w+in ikan sangut, gan s+indi n+im nandi-kwamb+ñ da-namañ. Nak Bepnalok koi plon kundit engano pa t+ilet wal+ mek kusatna t+imbi inda-daklelak, ²⁶ gan s+indi sipsipnai n+imda t+imbi w+in n+im nandi-kwamb+ñ dañ. ²⁷ Nokok sipsipnail+ mandana nandi-dasimbi k+im+it-kleañ. W+in nak nandi-k+il+ñ t+i-semlet, t+imbi end+ nak nep k+im+it-klembi kuañ. ²⁸ T+imbi nak kuñgu tale-talen n+imnat emlet, t+imbi end+ kolandok g+ñg+it nombo n+im t+inekal+ñ, t+imbi ama nol+ nokok k+itnanan nanin no n+im k+iw+ilap t+imbi epmekak. ²⁹ W+in nokok Bepna, nin end+ g+ñg+itnai k+itnanan yap+kuk, end+ mek nepek g+it+kgan yapma kle-talelak, wala t+imbi ama nol+ Bepnalok kiinan nanin g+ñg+itnai k+iw+ilap t+imbi, epnel+ñdok tuop n+im. ³⁰ Bep nit+ noñgan tam+k.”

³¹ Manda wala t+imbi amatamdi b+indambo kawatt+ w+il+ k+imneliñdok kawat mek+il+ñ, ³² gan Yesuli enguk, “Nak kundit k+indem kusei kusei Bepton nanin s+indok daus+nanan t+imbambi kañg+il+ñ. S+indi kundit nek s+in+ikta t+imbi kawatt+

* **10:22:** Damañgan nain nola Silia nasil+ mikta Jelusalem lombi, tapma ilan nis+lok yambats+la b+it ep tapma t+ñm+ñg+il+ñ, kusei wala t+imbi itti kolañguk. Juda amal+ Silia nasi ep kle-kot-talembi, tapma it w+in b+indambo t+imbi kaiktañguk.

nitnepi tañ?” ³³ Eumbi tambane niñgiliñ, “Wïn kundit kindem nola timbi wïndiñ nim tamiñ. Wïn dik kwelan ama silanin wandin wali ditnala Kunum Yambat eñipi, en ni-tike-pi-yalilañda timbi nïndi kawatti gwitnepi tamiñ.” ³⁴ Wïndiñ eumbi, Yesuli enlok kusal kasopmeuktok Kunum Yambattok mandan nolok plon e-yout timbi, ñïndiñ tambane enguk, “Sïndok endikñe mandanji gïnañ youyoulin patak, wïn Kunum Yambatti ama diwinda ñïndiñ enguk, ‘Nak sangut wïn sïndi yambat’. ✧ ³⁵ Timbi nïndi nandamiñ, manda youyoulin patak wali nain tuop biañgan sïnik. Ale, tikap Kunum Yambat en wakan ama silaninda manda embi, endok kosi ‘yambat’ kititngukta, ³⁶ nittek timbi sïndi nak kit yout tinamañ, timbi ‘Nak Kunum Yambattok Niñañ’ wïndiñ eñgukta timbi nak en ni-tike-pi-yalilet wïndiñ eañ? Wïn Bepti en wakan nak enlok kenan tïndilok nak nep kasilembi, nani-mulimbi, kwelan pi indañgut.

³⁷ Kindem a, tikap nak Bepnalok kenan nim pa tiletta, kak, nak endok Niñañ wïn nim nandikwambiñ danekaliñ. ³⁸ Gan tikap nak Bepnalok kenan wïn tiletta, nak endok Niñañ wïn nandikwambiñ danekaliñ. Wïn sïndi nokok mandanala timbi wïn nim nandikwambiñ daneliñ bek, ganmek nokok kunditnala timbi wïn nandikwambiñ dawit. Wïndiñ tineliñda, sïndi ka-daklembi nandidaklenekaliñ, wïn Bepti nokok gïnañ patak, timbi nak endok gïnañ patet.” ³⁹ Yesuli wïndiñ eñgukta timbi amatamdi bindambo tike ñanep nanditngiliñ, gan endi kisïnan nanin jïlop paipi ñañguk.

✧ **10:34:** Kap 82:6

40 Tĩmbi Yesulĩ Jodan tuk dĩkĩnĩmbi, maim lambĩlak kandañnan undane ñambi, Yoanelĩ damañgan tuk i-sem-i-sem kena tiñguknan wandĩñ ña kuñguk. Kuñĩlĩmbi, 41 amatam asuptĩ endoñ bĩmbi, nisĩñgan ñĩndĩñ eñgĩlĩñ, “Yoanelĩ jimba kundit engano no nĩm tiñguk, ganmek endĩ ama ñolok plon manda eñguk gĩtik walĩ biañgan sĩnik.” 42 Wĩndĩñ eñĩpi, wolok pakĩlĩñ asuptĩ Yesu en Mesia wĩn nandĩ-kwambĩñ dañgĩlĩñ.

11

Mĩlamĩlat ba kuñgu molom wĩn Yesu en wakan

1-2 Ama no koi Lasalos endĩ jĩmbat wopum ti-pakuk. Lasalosĩ wiwiit Malia gĩt Mata en gĩta Betani it kwelan kuñguk, tĩmbi Malia wĩn tam nin endi siñgimek Wopumdok kesĩ piñgĩp saple mĩlĩñnattĩ wĩlĩpi, kumbam saktĩ tĩmbi kalandañguk. ✧ Lasalosĩ jĩmbat ti-palĩñĩlĩmbi, 3 endok wiwiittĩ Yesuloñ manda ñĩndĩñ kĩmĩlĩm loñguk, “Wopum, dĩk nandĩ: noka gĩnañgalĩ kasĩlelañ endĩ jĩmbat tĩlak.” 4 Tĩmbi Yesulĩ kasat wĩn nandĩmbi, ñĩndĩñ eñguk, “Jĩmbat indañmĩñguk walĩ endĩ kĩmbektok nĩm. Tambo walĩ Kunum Yambattok koi gĩñgĩt wopum dauktok ba nak Kunum Yambattok Nĩñañ nokok kusatna engano wĩn tĩmbi inda-dakleuktok indañmĩñguk.”

5 Tĩmbi Yesulĩ Mata wakĩt dalañ Malia ba wiu Lasalos wĩn ep galk tañguk. 6 Wĩndĩnda tĩmbi endi ‘Lasalosĩ jĩmbat tĩlak’ gĩñgĩt wĩn nandĩmbi, kwet pakuk wolok sandap tĩpet nombo yousĩm pakuk. 7 Pakap, gwañgwañĩila

✧ 11:1-2: Yoane 12:3

enguk, “B+umbi, Judia kwelan b+indambo undane ñana.” ⁸ Eumbi n+ñg+li+ñ, “N+n+indaut, Judia nasili kawatti gwitnep t+ñg+li+ñ, nain n+im ombataumbi, dik b+indambo wandiñ undane ñauñdok elañ ba?” ⁹ Eumbi tambane enguk, “Sandap noñgan g+nañ aua 12got kwetti sala patak. Wala t+mbi sandap kulakti kwet ñolok kolsalen kalakta t+mbi yout-kasalam n+im pa tilak. ¹⁰ Gan tim kulakti kolsalen n+im palmilakta t+mbi yout-kasalam pa tilak.”

¹¹ Yesuli w+indiñ eñ+pi, yous+mbi enguk, “Notni Lasalosli dou patak, gan nak ñambi, t+mba silikñem milalekak.” ¹² Eumbi, gwañgwañiili n+ñg+li+ñ, “Wopum, t+kap endi dou pataka, j+mbali taleumbi, k+ndem daukak.” ¹³ W+n Yesuli Lasaloslok k+mdok plon e-yout t+ñguk, gan gwañgwañiili endi dou silanin wala elak w+indiñ nandiñg+li+ñ. ¹⁴ W+indiñda t+mbi Yesuli indañgan eni-daklembi eñguk, “Lasalosli ip sembi+k, ¹⁵ gan s+nda t+mbi nak en g+ta n+im pakut wala s+mbatnali k+ndem dalak. W+n kusei ñ+indiñda: nain ñolonda nokok kusatna nandi-kwambiñ da-s+n taneliñdok nainji indalak. Gan man ñ+n endoñ ñana.” ¹⁶ Eumbi, wolongan Tomas koi no Didimus endi gwañgwa diw+nda ñ+indiñ enguk, “Ale, w+indiñda n+ndi bo ñambi, n+n+indaut en g+ta kimna.”

¹⁷ T+mbi Yesuli Betani it kwet kandañ ña tombi, Lasalosli nain t+pet t+pet ikan sum g+nañ taplium pakuk wolok kasat nandiñguk. ¹⁸ Betani w+n mayañgan n+im, 3 kilomita ba n+itek Jelusalem t+mbi dumalaum patak, ¹⁹ wala t+mbi amatam asupti Jelusalem bimbi, Malia git Matalok wiset sembiñgukta t+mbi eni-k+likti

tinepi endoñ bi taleñgilañ. ²⁰ Tĩmbi nimbek noli Matala “Yesu bilak” wĩndiñ nĩmbi nandĩmbi, endi telak plon ña tĩmbi indañguk, gan Maliali ilan pipakuk. ²¹ Tĩmbi Matali Yesula niñguk, “Wopum, dik ñolok palĩmda, witnali nim sembek. ²² Ganmek man ñĩndiñgitañgan ñĩndiñ nandilet: dik Kunum Yambatta nitek tĩmbektok ni-nandutañda, nandi-gametak.” ²³ Eumbi niñguk, “Dikok wikali bĩndambo kimnan nanin mĩlapi kuukak.” ²⁴ Eumbi, Matali niñguk, “Kunum Yambatti nain taletalennan amatam gitik ep tĩmbi mĩlatnekalĩñ, wolondamek nokok witnali bo mĩlalekak wĩnda nak nandi-daklelet ñak.” ²⁵ Eumbi niñguk, “Amatam ep mĩlamĩlat ba kuñgu ememlok molom wĩn natna ñakan. Wala tĩmbi naka nandi-kĩlĩkti ti-namlakti kimbek bek, ganmek kuñgun sisinik wali gama palmekak. ²⁶ Wĩn amatam kaik papi, naka nandi-kĩlĩkti ti-namañ gitik endi sembineliñ, ganmek kim biañgan wali nain no ba nola nim inda-semekak. Dik wĩn nandi-kwambiñ dalañ ba?” ²⁷ Eumbi, Matali niñguk, “Wopum, biañgan ñak! Tĩmbi nak manda ñin bo nandi-kwambiñ dalet: Mesia, Kunum Yambattok Niñañ, nin kwelan ñolok indauptok een, wĩn dĩtna wakan.”

²⁸ Matali wĩndiñ eu taleumbi, ilan undane ñambi, dalañ Malia kitiñmĩmbi, manda janjat tĩmbi, ñĩndiñ niñguk, “Niñĩndautti bi tombi, kiti-gamlak.” ²⁹ Eu nandĩmbi, wolongan platik mĩlapi, Yesuloñ ñañguk. ³⁰ (Yesuli it kwet gĩnañ gama nim loñguk, tambo endi Matali en tĩmbi indañguk wolok pakuk.) ³¹ Tĩmbi Jelusalem nasi, nindi Malia gita it gĩnañ papi, ni-kĩlĩkti

tiñgılıñ, endi Malia platik sinik mlapi, pawan pim ñaumbi kañgılıñ. Kañbi, “Endi sumnan kut-blamblan eup ñalak” wındıñ nandımbi, kle ñañgılıñ.

³² Tımbi Malialı Yesu pakuknan ña tombi kañguk, wolonda endi kesinan mılelem tımbi niñguk, “Wopum, dik ñolok palımda, witnalı nım sembek!” ³³ Wındıñ eu taleumbi, kut-blamblan eñguk, tımbi Jerusalem nasi en gıta bıñgılıñ endi bo mano tiñgılıñ. Tımbi Yesulı wın yambiñguk, wolonda endok gınañlı mlata-sinik taumbi, blan ba gimbit walan wandin deiñguk. ³⁴ Tımbi enı-nandıñguk, “Delok kımılım patak?” Eumbi niñgılıñ, “Wopum, ñın bı ka.” ³⁵ Tımbi Yesulı sumdok telaknan ñañıpi, dai tullı piñguk. ³⁶ Wındıñda Jerusalem nasılı nisıñgan ñındıñ eñgılıñ, “Wı kawıt! Endi Lasalos gınañlı sinik tıke-kasileñguk yañ.” ³⁷ Gan endoñnan nanin diwındı ñındıñ eñgılıñ, “Nıtek tımbi ama dai sipsipmın endok dai tımbi tomguktı ama ñın nım tıke-kımılımbi sembiñguk?”

³⁸ Tımbi Yesulı bındambo gınañ mlata sinik taumbi, sumnan ña tomguk. Lasalos wın kawat tombañ nolok gınañ kımıpi, yama wın kawat wopumdı masip bimbin. ³⁹ Tımbi Yesulı enguk, “Kawat tıke ñawıt!” Eumbi, ama sembi-sembindok wiu Mata endi tambane niñguk, “Wopum, nain tıpet tıpet ikan sembi-pakukta tımbi ip mlıñ tılak yañ!” ⁴⁰ Eumbi, Yesulı niñguk, “Nak ikan ñındıñ ganıt: tıkap dik naka nandı-kılıktı ti-namlañda, Kunum Yambattok kusal engano wın inda-dakleumbi kautañ.” ⁴¹ Wındıñda ama diwındı kawat wın

tike ñaumbi, Yesuli deium loumbi, ñindiñ eñguk, “Bep, dik nokok n̄molona ikan nandi-namlañ, wala timbi nak we ganlet. ⁴² Dik nain tuop nandi-namlañ, w̄n natna nandi-talelet. Gan nak amatam ñolok ikañ enda nandi-sembi, endi d̄itna wakan nani-mulim indañgut w̄n nandi-kwambiñ daneliñdok w̄ndiñ et.” ⁴³ W̄ndiñ eu taleumbi, wopumgan kitimbi eñguk, “Lasalos, dik pi!” ⁴⁴ Eumbi, kimgukti kaiktambi piñguk. Timbi kii kesii ba kumbam w̄n sandumdi tapli imiminda timbi Yesuli enguk, “Sandum pi-salim, samakan kuw̄n.”

Yesu amatamdok kinjan w̄li kimneliñdok telak lonjiñgiliñ

(Matayo 26:1-5, Maleko 14:1-2, Luka 22:1-2)

⁴⁵ W̄ndiñda Jelusalem nasi Malia kanep biñgiliñ endoñnan nanin asupti Yesuli Lasalos nit̄ek tiñm̄nguk w̄n ka-nandiñgiliñda timbi en Mesia sin̄ik w̄n nandi-kwambiñ dañgiliñ. ⁴⁶ Gan diw̄ndi Falisi amaloiñ ñambi, Yesuli nit̄ek tiñguk wolok kasat ti-semgiliñ.

⁴⁷ W̄ndiñda tapma ama biesi git Falisi ama endi Judalok it kiyau wopumdok ama git̄ik kit̄i-semum biumbi, kim̄n timbi, nisiñgan Yesulok plon ñindiñ e-nandi tiñgiliñ, “Nit̄ek tilok? Ama wali jimba kundit asupgan sin̄ik pa tilak w̄n! ⁴⁸ Tikap n̄ndi binambi, w̄ndiñgot ti-kuukta, amatam git̄ikgandi en Mesia w̄ndiñ nandi-kwambiñ dambi, enda timbi kusei kim̄pi, n̄ndok kandikñenii Roma nasi mik ti-semumbi, endi bimbi, n̄ndok tapma it wak̄it ama sambat ñin n̄pma tikeumbi kolanekamiñ.”

49 Tĩmbi ama biesi endoñnan nanin no, wĩn Kaiafas, endi gwĩlat wolonda tapma amalok telak damanji kuñguk, tĩmbi endi ñĩndiñ enguk, “Sĩndi ka-nandi-daklenji nimnat yañ! 50 Nĩm kañbi Juda ama nĩn gĩtik kola-taleneñ, wala tĩmbi wĩn sĩndok kandañ kĩndem, tĩkap ama noñganliñgot amatam gĩtiktok kĩnjanni kĩm-nĩmek. Sĩndi wĩn nĩm ka-nandi-dakleañ bek.” 51 Kaiafasli wĩndiñ eñguk, gan endi manda wĩn enlok nanandiñla nĩm eñguk. Tambo endi gwĩlat wolonda tapma amalok telak damanji pakukta, plofet manda eñipi, ñĩndiñ eñguk: Yesuli Juda amatamdok kĩnjan kĩm-semepi tiñguk. 52 Tĩmbi endokgot nĩm. Endi Kunum Yambattok gĩngĩtĩii kwet nolok nolok papusenem pakañ ep kiulĩmbi, sambat noñgan tĩneliñdok kĩmbepi tiñguk. 53 Kaiafasli wĩndiñ eñgukta tĩmbi Juda ama biesili sandap wolondañgan kusei kĩmipi, nĩsiñgan e-sambat ti-kumbi, Yesu wili kĩmneliñdok telak lonjiñgĩliñ.

54 Wĩndiñda tĩmbi Yesuli Jelusalem nasi endok boñgĩpsĩnan indañgan nombonĩm kuñguk. Tambo endi walinin pĩm ñambi, kwet no kwet sĩlanin ñasiñgan patak wolok ñambi, it kwet no koi Eflaim wolok gwañgwañii gĩta kuñguk.

55 Tĩmbi Juda amatamdok Kamaikamai gwĩlat dumalaumbi, amatam asupti isi kwesi bĩmbi, Kunum Yambattok dainan jamilan indaneliñdok itañgan tapma ilan ti-pañgĩpañgĩle tĩnepi Jelusalem lo ñañgĩliñ. 56 Ñambi, Yesu lonjĩmbi, tapma it sañ jimba gĩnañ ipi, nĩsiñgan ñĩndiñ eñgĩliñ, “Sĩndi nĩtek nandañ? Endi gwĩlatta

nim biukak bek.” ⁵⁷ Wɨndiñ eñgɨliñ wɨn kusei ñɨndiñda: tapma ama biesi gɨt Falisi amalɨ Yesu tɨkeneliñdok manda kwambiñ no ñɨndiñ eu satañguk, “Tɨkap ama nolɨ Yesu delok patak wɨn nandɨlakta, wɨn nɨnbɨ nandɨmbi, en tɨkeneñdok.”

12

Malialɨ Yesu kɨmkɨmlok tɨpañgɨpañgɨle tɨñmɨñguk

(Matayo 26:6-13, Maleko 14:3-9)

¹ Kamaikamai gwɨlat gama nɨm indañɨlɨmbi, sandap kɨt tambon noñgan gama palɨmbi, Yesulɨ nolii gɨt Betani it kwelan ña tomguk. Betani wɨn Lasalos, nin Yesulɨ kɨmnan nanin tɨmbɨ mɨlakuk, endok il kwel. ² Yesulɨ wolok tombɨmbi, nanañ sina tɨ-ñɨmɨmbi, Yesu gɨta nanañ nañgɨliñ endoñnan nanin no wɨn Lasalos, tɨmbi Matalɨ yambi-dɨkñeñguk. Nanañ napalɨñɨlɨmbi, ³ Malialɨ wɨlɨñgɨlo no tɨkembali, Yesuloñ ña indambi, pɨñgɨp saple mɨlɨñ kɨndem tuan loloñ sɨnɨk endok kesɨ plon yalɨmɨpi, kumbam saktɨ tɨmbɨ kalandañguk. Tɨmbi pɨñgɨp saplelok mɨlɨñ kɨndem walɨ it gɨtik wɨn tokñeñguk. *

⁴ Tɨmbi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no koi Judas Iskaliot, ama nin endɨ siñgi kandañ Yesu kanjɨkñiilok kisɨnan kɨmɨkuk, endɨ Malialɨ kundit tɨñguk wala nandum pɨmbi eñguk, ⁵ “Yakai! Nɨndɨ pɨñgɨp saple wɨn tuatualok kɨmɨtnem tuaumda, gwɨlat noñgandok kena naindok tuan walinin epbi, gumañ pɨmbɨñesɨla

* **12:3:** Wɨn wɨtna tɨpet ba nɨtek wolok tuop Malialɨ pɨñgɨp saple koi ‘nad’ kɨtɨañ wɨn Yesulok kesɨ plon yalɨmɨkuk.

emneñ!” ⁶ Gan endi ama pimbifñesila nim nandi-semguk, tambo endi kumbu pa tñngukta timbi wñdifiñ eñguk. Wñ amatamdi Yesu git gwañgwañiila minem emgiliñ wñ Judasli kadikñembi, walinin gitakan enlok pa epliñguk.

⁷ Timbi Yesuli Judasla nambi eñguk, “Maliala milap nim miwifñ! Wñ nak kimbambi, nep kindit taplinekalifñ, wolok itañgan nokok piñgipna ti-pañgipañgile ti-namektok endi piñgip saple wñ tuatualok nim kimikuk. ⁸ Pimbifñesili nain tuop sin gita kuumbi, kindem ep kimitnekalifñ, gan nakta kwelan ñolok sin gita papat kwambifñgan nim kuutat.”

Tapma ama biesili Lasalos bo wili kimnelifñdok e-sambat tñngifñ

⁹ Timbi Jerusalem nasi asupgan sinik endi Yesu Betani it kwelan pakuk wolok giñgit nandimbi, kanepi biñgiliñ. Timbi engot nim. Endi Yesuli Lasalos kimnan nanin timbi milakuk en bo kanepi biñgiliñ. ¹⁰⁻¹¹ Wñ Lasalosla timbi amatam asupti Yesulok kandañ ña-talembi, nandikilikti tñmifñgiliñ, wala timbi tapma ama biesili Lasalos bo wili kimnelifñdok e-sambat tñngifñ.

Yesuli ama wapmañ wandin Jerusalem loñguk (Matayo 21:1-11, Maleko 11:1-11, Luka 19:28-40)

¹² Kwet salaumbi, amatam kimin gitik gwilatta Jerusalem bñngifñ endi Yesuli wolok loupi tñnguk manda wñ nandifñgiliñ. ¹³ Nandimbi, Yesulok koi giñgit tike-lonelifñdok komba gandua wandin wolok kii gayam ombim epbi, it kwet bimbi,

telaknan tĩmbi indauktok ñambi, ñĩndiñ kitiĩmbi eñgĩliñ,

“Hosana! Ni-ta-lona!

Ama ñin Wopumdok koi plon biĩmbi,

Kunum Yambatti gwĩlam tiĩmĩn!

Endi Israel nĩndok Ama Wapmañi! ☆

¹⁴ Tĩmbi Yesuli doñki sim no tĩmbi indaumbi, wolok plon pipapi ñaĩguk. Wĩn plofet manda ñĩndiñ youyoulĩn patak wolok tuop indaĩguk,

¹⁵ “Saion nasi sĩndi nĩm mĩsĩneliñ! Wi kawit! Sĩndok ama wapmañi doñki nĩñañ plon pipapi bĩlak.” ☆

¹⁶ (Nain wolonda Yesulok gwaĩgwaĩili nek indaĩguk wolok walan gama nĩm nandi-dakleñgĩliñ. Wĩn Kunum Yambatti Yesu kĩmnan nanin tĩmbi mĩlapi, endok pipapal engano wolok undane loĩguk, wolok siĩgi kandaĩmek endi nandi-tomgĩliñ, wĩn plofet amalĩ Yesulok plon wĩndiñ indauktok youyoulĩn, tĩmbi wolok tuopgan indaĩmĩĩguk.)

¹⁷ Tĩmbi kĩmĩn wopum Yesuli Lasalos kitiĩmĩmbi, kĩmnan nanin tĩmbi mĩlapi, sum gĩnaĩnan nanin lambumbi kaĩngĩliñ, endi yousiĩmbi, nek indaĩguk wĩn e-saktaĩngĩliñ.

¹⁸ Kĩmĩn gĩtik Kamaikamai gwĩlatta Jelusalem biĩngĩliñ, endi Yesu telak plon tĩmbi indaneliĩndok ñaĩngĩliñ, wĩn kusei ñĩndiĩnda: Yesuli jimba kundit wandin tiĩnguk wolok giĩngit sapakĩeumbi, endi nandiĩmbi, telak plon tĩmbi indaneliĩndok ñaĩngĩliñ. Ñaumbi, ¹⁹ Falisi amalĩ wĩn kaĩbi, nandum tuop nĩm tĩmbiĩmbi, nisĩĩngan ñĩndiñ eñgĩliñ, “Wi kawit! Kwelan kuañ gĩtĩkti en ip

☆ 12:13: Kap 118:25-26 ☆ 12:15: Sekeraia 9:9

klem kunepi ñañ! Nĩndĩ nek kusei kusei tamĩñ, walĩ bien nĩmnat wandin inda-daklelak!”

Yesulĩ enlok kĩmkĩmñĩla plofet manda enguk

²⁰ Amatam gwĩlatta Kunum Yambat mĩlelem tĩñmĩnelĩñdok Jelusalem bĩñgĩlĩñ endok boñgĩpsĩnan Grik ama dĩwĩn pakĩlĩñ. ²¹ Filip endĩ Betsaida it kwet Galili kwelan nanin, tĩmbi sambat walĩ endoñ bĩmbi nĩñgĩlĩñ, “Ama wopum, nĩndĩ Yesu kanep nandamĩñ.” ²² Eumbi, Filiptĩ ñambi, Andlu nĩmbĩ nandumbi, yakan Yesuloñ ñambi, eñgĩlĩñ wolok tuop nĩñgĩmĩk.

²³ Tĩmbi Yesulĩ ñĩndĩñ tambane enguk, “Nak Ama Sisĩnik nokok pipatna engano wolok undane louttok nain walĩ ip inda-talelak. ²⁴ Wĩn biañgan sĩnik. Tĩmbi ñĩndĩñ sanlet: tĩkap nanañ mĩnjĩptĩ kwelan nĩm pĩmbi kĩmbekta, en noñgangot palek. Gan tĩkap endĩ kĩmbekta, endĩ bien asup laliuk. ²⁵ Nin endĩ enlok kuñgun tĩke-kĩmbĩñ dalakta, endok kuñgun papat kwambiñgan nĩm palmekak. Gan nin endĩ kwelan ñolok kumbi, naka tĩmbi kuñgun enlok nĩm tĩke-kĩmbĩñ dalakta, walĩ wakan kuñgun wĩn tĩke kamaimbi, papat kwambiñgan palmekak. ²⁶ Wĩn no en nokok kena gwañgwana kulakta, endĩ nak nep kle kuwĩn. Nak nep kle kuñpi, natna patetnan endĩ bo palekak. Tĩmbi nokok Bepnalĩ kena gwañgwana kuañ gĩtĩkta kot gĩngĩt emekak.”

²⁷ Tĩmbi Yesulĩ enlok kĩmĩla kĩmĩt-nandĩmbi yousĩmbi eñguk, “Man nokok gĩnañna mĩlataumbi, nĩtek ewĩt? ‘Bep, dĩk mĩlap inda-namep tĩlak ñĩn napma tĩke’ wĩndĩñ ewĩt ba? Nĩm a. Wĩn nak mĩlap wĩn bemettok indañgutta

tĩmbi wĩndiñ nĩm eutet. ²⁸ Tambo nak ñĩndiñ elet, ‘Bep, dĩkok kusaka engano wĩn tĩmbi inda-dakleumbi, kokali wopum dawĩn.’ ”

Yesuli wĩndiñ eumbi, kunum gĩnañ nanin manda noli ñĩndiñ eu piñguk, “Nokok kusatna engano wĩn ikan tĩmba inda-dakleumbi, kotnali wopum dañguk, tĩmbi wĩndiñgangot bĩndambo tĩmbetat.” ²⁹ Kĩmin gĩtik wolok pakĩliñ endi kitikiti wĩn nandĩmbi, diwĩndi “Dĩlĩmat kitĩlak” eumbi, diwĩndi “Eñalo noli manda nilak” wĩndiñ eñgĩliñ. ³⁰ Tĩmbi Yesuli tambane enguk, “Manda wali nak nep tĩmbi plaptauktok nĩm, wali sĩndi sep tĩmbi plaptauktok pĩlak. ³¹ Man ñĩndiñgĩt nain inda-taleumbi, ñĩndiñ indaukak: Kunum Yambatti kwelalok amatam gĩtik yambi-danbi, tambonji ombi-tĩkeneliñdok eu taleukak, tĩmbi kwet ñolok kandĩkñe Satan en wakan wĩli piukak. ³² Gan natnalok kandañ wĩn ñĩndiñ: nak kwelan nanin nep loumek, nak amatam gĩtikiti nokoñ bĩmbĩlok telak dili-tom-semetat.” ³³ Yesuli wĩndiñ eñguk, wĩn endi kĩmkĩm nĩtein kĩmbektok wĩn e-dakleñguk.

³⁴ Tĩmbi amatamdi tambane niñgĩliñ, “Manda youyoulĩn patak wali Mesia papat kwambiñgan kuuktok eumbi pa nandĩñgĩmiñ. Nĩtek tĩmbi dĩk Ama Sisiñik kloñbat plon tĩke-loumbi kĩmbektok elañ? Dĩk Ama Sisiñik nĩtein wandin ñala manda wĩn elañ?” ³⁵ Tĩmbi Yesuli enlok plon manda embi, ñĩndiñ enguk, “Kolsalenli nain dumangangot gama sĩndok boñgĩpsĩnan pat-samekak. Nĩm kañbi kĩlĩmdi sapma kleuk, wala tĩmbi sĩndi kolsalen gama pat-samlak tuop wolok gĩnañ yousĩmbi kunekaliñ. Neta, kĩlĩm

ginañ kulakti dendiñ ñalak wala nim nandi-daklelak. ³⁶ Windiñda timbi kolsalendok kuseili sin gita gama paliñilimbi, sindi kolsalen molom indaneliñdok en nandi-kilikti tiñm+nekalin.”

Yesuli windiñ eu taleumbi, amatam yambik bim ñambi, yambi-sembi pa kuñguk.

Yesu nim nandi-kilikti tiñmañdi tuanj+ ombi-tikenekalin

³⁷ Yesuli jimba kundit asupgan amatamdok dausinan ip tiñguk, gan asupti wandingan embi giñginembi, en Mesia win nim nandi-kwambiñ dañgilin. ³⁸ Win plofet Aisaiali manda no youkuk patak wali bien timbektok windiñ indañguk.

Manda win ñindiñ,

“Wopum, nindi giñgit manda eñgimiñ

win amatam tipet sinikti nandi-kwambiñ dañgilin,

ba dikok gembinga daut semguñ win kadakleñgilin.” ✧

³⁹ Endi Yesu nandi-kilikti tiñm+neliñdok tuop nim. Wolok kusei win Aisaiali ñindiñ youkuk,

⁴⁰ “Nak Kunum Yambatti endok dausi masipbi, ginañji timba kwambiñ dañguk.

Nim kañbi, endi dausili nokok kunditna kañbi, ginañjili nandi-kiliñ embi,

tambanem, nokoñ biumbi,

natna ep timba kaikta-talenekalin.” ✧

⁴¹ Aisaiali windiñ youkuk, win kusei ñindiñda: Kunum Yambatti Mesialok kusal engano win Aisaia itañgan daulim+um kañbi, endi nepek eukak ba timbekak wolok plon youkuk.

⁴² Ganmek nain wolongan Juda ama biesilok boñgipsinan bo asupti Yesu nandi-kilikti tiñm+ñg+liñ, gan endi Falisi amala m+siñg+liñda timbi w+n nim e-indañg+liñ. Nim kañbi, endi it kiyau g+nañ nanin ep kle-kolimbi, pawan kuneliñ. ⁴³ Ama wali amatam eni-kindem dañ wala nandi-galk wopum tiñg+liñ, ganmek Kunum Yambattok kandañ nandi-galk wopum wandin nim timbi, nandi-kilikt+nji kimit-sembiñg+liñ.

⁴⁴ Timbi Yesuli wopumgan kitimbi, ñ+ndiñ eu piñguk, “Nak nandi-kilikti ti-namlakti nakgot nim nandi-kilikti ti-namlak, tambo endi Bep nak nani-mukuk en bo nandi-kilikti tiñmilak. ⁴⁵ W+ndiñgangot nak namb+lakti nani-mukuk en bo kalak. ⁴⁶ Amatam nak nandi-kilikti ti-namañ, endi kilim g+nañ nombo nim kuneliñdok nak kolsalen wandin kwelan pi indañgut. ⁴⁷ Nak kwelan kuañ yambi-danbi, endok kolanj+lok tambon ewa taleuktok nim indañgut. Tambo nak kolanj+lok tambonnan nanin yapma tikeuttok indañgut. Kusei wala timbi tikap ama noli nokok mandana nandi-kimkimnelakta, natna en ka-danbi, endok tambon ewa talelak w+ndiñ nim tilet. ⁴⁸ Tambo nin endi nak siñgi wit-nambi, nokok mandana nim nandi-dasilak en ka-danbi, tambon eu taleuktok no patak, w+n nak manda eñgut wali wakan en kwet nain taletalenan ka-danbi, tambon ombi-tikeuktok eu taleukak. ⁴⁹ W+n kusei ñ+ndiñda: nak natnalok nanand+nala manda nim eñgut. Tambo Bep nak nani-mukuk en wakan nak manda nek ba nitek eelok w+n nani-dikñeñguk. ⁵⁰ Timbi nak ñ+ndiñ nandi-kiliñ elet: endi manda euttok nani-

dikñeñguk, manda wali amatam ep tĩmbĩmbi, kuñgu taletalen nĩmnat kunekaliñ. Wĩndiñda tĩmbi nak endi manda nĩtek eelok nanguk, wolok tuopgangot pa elet.”

Yesuli kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

13

Yesuli gwañgwañiilok kesisi wĩlit-semguk

¹ Kamaikamai gwĩlat indaup tĩmbĩmbi, Yesuli kwelan ñolok bimbi, Beuloñ undane lololok nain indañguk wĩn ka-nandi-dakleñguk. Endi ama nin kwelan ñolok en kĩmit-kle kuñgĩliñ wĩn ep galk ti-ta-biñguk, tĩmbi yousiĩmbi, kwelan gama kuñguk tuop ep galkta tiñguk wĩn daut semguk.

² Yesu gĩt gwañgwañii endi tim nanañ napaliñliĩmbi, ñĩndiñ indañguk: Satandi Judas, Simon Iskaliottok niñañ, enda ikan gĩnan gĩnañ nanandi mĩmbi, Yesu kanjikñiilok kisiĩnan kĩmĩlektok niñguk. ³ Gañgan Yesuli nandiñguk, wĩn Bepti nepek gĩtik endok kiinan kĩmĩliĩmbi ka-dikñeñguk, tĩmbi endi Kunum Yambattoñnan nanin piñguktĩ endoñ undane louptok tiñguk. Wĩndiñ nandiñipi, ⁴ nanañ na-pakĩliĩnan nanin mĩlapi, dasindasin ombap kiundiĩp kĩmĩpi, tĩmbĩkalanda no tikembi, boñgĩunan temguk. ⁵ Tiñipi, tuk jawañ gĩnañ wĩli piĩmbi, kusei kĩmĩpi, gwañgwañii kesisi wĩlit-sembi, tĩmbĩkalanda boñgĩunan temguk wali tĩmbĩ kalandañguk.

⁶ Wĩndiñ ti-sem-ta-ñakap, Simon Petloloñ bi tombĩmbi niñguk, “Wopum, nĩm kañbi dikĩ

nokok kesitna wɪlɪlep tɪmbeñ a.” ⁷ Eumbi tambane nɪñguk, “Natna nek tɪ-samlet wolok kusei wɪn dɪk man ñɪndɪñgɪta nɪm nandɪ-daklelañ, gan gamamek nandɪ-tombekañ.” ⁸ Eumbi, Petlolɪ kɪmɪsip tɪñmɪmbi nɪñguk, “Dɪk nain no ba nola nokok kesitna no nɪm wɪlɪt-namekañ.” Eumbi, Yesulɪ nɪñguk, “Tɪkap nak nɪm wɪlɪt-gametetta, dɪk nokok gɪñgɪt yousɪm kuuñdok tuop nɪm.” ⁹ Eumbi, Simon Petlolɪ nɪñguk, “Wopum, tɪkap wɪndɪñda, dɪk nandɪ-nambi, kesitnañgot nɪm wɪlɪt-nameñ, tambo dɪk nokok kɪtna ba kumbana wakɪt wɪlɪt-namekañ!” ¹⁰ Eumbi, Yesulɪ nɪñguk, “Nin endɪ tuk ikan ik, endɪ jamilan sɪsɪnɪk, gan kesɪñgot wɪlɪwɪlɪttok. Tɪmbi gɪnañjɪlok kandañ sɪndɪ jamilan sɪnɪk, gan gɪtɪk sɪnɪk nɪm.” ¹¹ Yesulɪ nin sɪnɪkti en kanjɪkñiilok kɪsɪnan kɪmɪpi tɪñguk wɪn ikan ka-nandɪñgukta tɪmbi ñɪndɪñ eñguk, “sɪndɪ gɪtɪk sɪnɪk jamilan nɪm.”

¹² Yesulɪ gwañgwañiilok kesɪsɪ wɪlɪt-talembi, dasindasin ombap bɪndambo dasimbi, kwel kɪnjannan undane ña pip papi enɪ-nandɪñguk, “Sɪndɪ nak nek tɪ-samɪt wolok kusei ka-nandɪ-tomañ ba nɪm? Wɪn ñɪndɪñ: ¹³ nak sɪndok Sanɪndausɪ ba Wopumjɪ kuletta tɪmbi sɪndɪ ‘Nɪnɪndaut’ ba ‘Wopum’ naniñ wɪn dɪndɪm eañ. ¹⁴ Wɪndɪñda tɪkap nak sɪndok Wopumjɪ ba Sanɪndausɪlɪ sɪndok kesɪsɪ wɪlɪt-sam-taleletta, sɪngan kesɪsɪ tambo wɪlɪlɪm tɪ-ta-kulok. ¹⁵ Nak telak wɪn daut samɪt, wɪn sɪndɪ bo nak nomɪk kosɪ gɪñgɪt wɪn biu pɪumbi, nak tɪ-samɪt wɪndɪñgan sɪndɪ tambo tɪke-kɪmɪt tɪ-kunekalɪñ. ¹⁶ Biañgan ñak. Nak ñɪndɪñ sanlet: kena gwañgwa sɪlanɪndɪ molomjɪlok kap-

mainan kuañ, tĩmbi ama kena tĩndĩlok eni-mulĩm ñañ endi bo nin eni-mukuk endok kap-mainan kuañ. * 17 Sindi nepek sanit wolok walan ip nandi-dakleañda, tĩkap sindi wolok tuop tĩ-kunekaliñda, sindi Kunum Yambattok dainan amatam diwĩn yapma kle-patnekalĩñ.”

Ama nin Yesu kanjikĩiilok kisinan kimipi tĩnguk wĩn inda-dakleñguk

(Matayo 26:20-25, Maleko 14:17-21, Luka 22:21-23)

18 Tĩmbi Yesuli yousĩmbi enguk, “Nak sindi gĩtik amatam diwĩn yapma kle-patnekalĩñ wĩndiñ nĩm elet. Nak ama nĩtein nokok gwañgwanai kuneliñdok ep kasileñgut wĩn nandi-dakle-samlet, tĩmbi nak nin kasileñgut wĩn plofet manda no youyoulĩn patak wali bien tĩmbektok kasileñgut. Wĩn ñĩndiñ, ‘Ama no notna wandin nakĩta yakan nanañ nalak, endi kanjik tĩ-namlak.’ ✧ 19 Nak man ñĩn wolok plon itaĩgan kasat tĩ-samlet, wĩn kusei ñĩndiñda: wĩndiñ inda-namumek, sindi nokok kusatna papat kwambiñ wĩn nandi-kwambiñ danekaliñ.

20 Nak kusatnala elet wali biaĩgan sinik. Tĩmbi ñĩndiñ sanlet: nin endi nak ama ni-mukut enda not tĩĩmilak, endi Kunum Yambattok dainan nak wakan not tĩ-namlak, tĩmbi nin endi not tĩ-namlak, endi nak nani-mukuk enda bo not tĩĩmilak.”

21 Yesuli wĩndiñ e-talembe, gĩnañ mĩlata-sinik taumbi, indaĩgan e-daklembi enguk, “Manda

* **13:16:** Manda wolok walan wĩn ñĩndiñ: tĩkap Yesuli siĩgin tĩke-pĩmbi, gwañgwañii ep kimikukta, endok gwañgwañiilĩ tambo wĩndiĩngangot tĩlok. ✧ **13:18:** Kap 41:9

et wali biañgan sinik, win nak ñindin sanlet: sindoñnan nanin noli bola ti-nambi, kanjiknailok kisinan napiletak.”²² Timbi gwañgwañiili Yesuli ninda sinik eñguk wala gama nim nandi-daklembi, nandi-bendi wopum timbi, tambo ka tiñgiliñ.²³ Timbi endoñnan nanin no, win gwañgwa nin Yesuli ginañli kasileñguk † endi Yesulok ñasiñgan kii dindim kandañ pakuk,²⁴ wala timbi Petloli enda kiili walawala timbi niñguk, “Ninda sinik elak win dik nika!”²⁵ Windin timbimbi, gwañgwa wali Yesulok kandañ ñaña embi ni-nandiñguk, “Wopum, win nin?”²⁶ Eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Nak plaua nanañ dip ñin witna ginañ wisimbi, miwam nambetak en wakan.” Windin eñipi, plaua nanañ dip win wisimbi, Judas Simon Iskaliottok niñanda miumbi²⁷ tikeumbi, wolongan Satandi Judaslok ginañ pi-ñimiñguk. Timbi Yesuli niñguk, “Dik nepek timbep tilañ win platik sinik ti.”

²⁸ Endi windin eñguk, gan nanañ na-pakiliñ diwin noli endi kusei nehta windin niñguk win nim nandi-dakleñgiliñ. Nim nandi-daklembi,²⁹ Judasli endok minemji ka-dikñeñgukta timbi diwindi Yesuli Judasla ñindin ba nek niñguk windin nandiñgiliñ, “Dik ñambi, gwilatta nek nanalok tipikamiñ win tua,” ba “Pimbñesila minem em.”³⁰ Timbi Judasli nanañ dip win tike-taleumbi, wolongan walinin kilim ginañ pim ñañguk.

† 13:23: Yoaneli enlok plon e-yout tiñguk, gan enlok koi tike-louktok nim nandimbi, eu inda-dakleñguk.

Yesuli gwañgwañii tambo tike-galk tinelĩndok eni-dikñeñguk

³¹ Judaslĩ walinin ip pĩm ñaumbi, Yesuli gwañgwañii diwĩn ñĩndĩñ enguk, “Ama Sisiñik nokok kusatna engano wali man inda-dakleupi tilak, timbi nek inda-namepi tilak, wali Kunum Yambattok kusal engano wĩn timbi inda-dakleukak. ³² Tĩkap nak endok kusal engano wĩn timba inda-daklelakta, nain nĩm ombataumbi, endi bo nokok kusatna engano wĩn timbi inda-dakleukak.

³³ Gwañgwanai, nak nain dumangot gama sĩn gĩta kuutat. Kukap ñawambi, sindi nep lonjĩnekalĩñ, gan nak Juda ama biesila engut wĩndĩñgangot sinda ñĩndĩñ sanlet, ‘Nak ñautatnan sindi ñanelĩndok tuop nĩm.’

³⁴ Wĩndĩnda timbi nak endikñe manda komblin sanbi, sindi gĩnañjĩli tambo tike-galk tinelĩndok sani-dikñelet, wĩn nak sep galk ti-samgutti ti-samlet, telak wolok tuopgan sindi bo tambo tike-galk tĩnekalĩñ. ³⁵ Tĩkap sindi wĩndĩñ ti-kunekalĩnda, amatam gitikti sindi nokok gwañgwanai kuañ wĩn sambĩ-nandi-tomnekaliñ.”

Yesuli Petlolok e-sembĩn wĩn eu indañguk

(Matayo 26:31-35, Maleko 14:27-31, Luka 22:31-34)

³⁶ Timbi Simon Petloli Yesu ni-nandiñguk, “Wopum, dik dendĩñ ñaukañ?” Eumbi tambane niñguk, “Nak ñautatnan dik man ñĩn nep klem ñauñdok tuop nĩm, gan gamamek dik nep klembi ñaukañ.” ³⁷ Eumbi ni-nandiĩmbi eñguk, “Wopum, nitek timbi nak man ñĩn gep klem

ñauttok tuop n+m? Nak kuñguna bimbi, k+m-gamettok pañgítam patet.”³⁸ Wíndiñ eumbi, Yesulí n+ñguk, “Ba dikok kuñguña bimbi, k+m-nametañ ba? W+n biañgan n+m! Nak ñ+ndiñ ganlet: puputti gamañ n+m kit+ñ+limbi, dik naka nain tìpet gít no e-sembi tì-nametañ.”

14

Kunum Yambattoñ lololok telak noñgangot w+n Yesu en wakan

¹ Tìmbi Yesulí yousimbi, gwañgwañiila ñ+ndiñ enguk, “G+inañjì m+lataumbi, nandi-bendi wopum tañ wíndiñ nombo n+m tìnekalíñ. Tambo s+ndi Kunum Yambattok plon panjañganembi, wíndiñgangot nokok plon panjañgane-ta-kunekalíñ. ² Nokok Bepnalok il kuseinan it g+inañ asup patak. N+m palímda, nak ñ+ndiñ n+m sanbet, ‘Nak ñambi, it tìw+li dikñe tì-sametat.’ ³ Tìmbi nak ñambi, it tìw+li dikñe tì-sam-talemek, undane b+mbi, sanañg+lambi, s+ndi bo natna kuutatnan kuneliñdok ñanekamiñ. ⁴ Tìmbi nak kwet delok ñautat, wolok telak w+n s+ndi ip nandi-taleañ.”

⁵ Tìmbi Tomaslí n+ñguk, “Wopum, dik dendiñ ñaukañ w+n n+ndi n+m nandi-dakleamiñ, wala tìmbi telak w+n n+tek nandi-dakleneñ?” ⁶ Eumbi n+ñguk, “Natna telaktok kusei, manda biañgan sis+níktok kusei, ba kuñgu sis+níktok kusei. * Nak napma klembi, Beptoñ tomtom w+n no

* **14:6:** Yesu en wakan telak Kunum Yambattoñ ñalak w+n daut n+mlak, endok kusal w+n tìmbi inda-dakle-n+mlak, tìmbi kuñgu sis+ník n+mlak.

nim sinik patak. ⁷ Sindi nak nandi-kiliñe tinamumda, Bepna bo nandiñmineliñ. Timbi sindi man kusei kimpipi, en nandi-kiliñ tñmañ. Biañgan ñak, sindi en ikan kañgiliñ.”

⁸ Timbi Filipti niñguk, “Wopum, dik Bep dau nimumbi, nandina tuop tinimek.” ⁹ Eumbi niñguk, “Filip, nak nain ombapgan sin gita ip kuñgut, ganmek dik nokok kusatna gama nim nambi-nandi-tomlañ ba? No en nak nambiñguktì Bep ip kañguk. Windiñda dik nekta ‘Bep dau nimekañ’ elañ? ¹⁰ Bepti nokok ginañ palimbi, nak endok ginañ patet. Dik win nim nandi-kwambiñ dalañ ba? Niti noñgan tamikta timbi nak manda sanlet win natnalok nanandinala nim pa elet. Tambo Bep nokok ginañ patakti enlok kenan pa tilak. ¹¹ Bepti nokok ginañ palimbi, nak endok ginañ patet, sindi manda win nandi-kwambiñ da-kunekaliñ. Tikap sindi nak windiñ eletta timbi win nandi-kwambiñ daneliñdok tuop nimda, kundit ep timbambi kañgiliñda timbi windiñ tinekaliñ. ¹² Biañgan sinik, sindi kunditnala timbi windiñ tinekaliñ.

Timbi kundit tindilok kandañ nak niñdiñ sanlet: nin endi nak nandi-kilikti tinam tikulakta, endi bo kena ba kundit natna tilet windiñgangot timbekak. Timbi endok kenan ba kundil wali natna kena ba kundit tiñgut win makleukak. Win kusei niñdiñda: nak Bepnaloñ loutat. ¹³ Lowambi, sindi nokok kotnalok plon kiti-nambi, nek ba nek ti-samettok nani-nandiñ, wolo tuop nak Niñañdi Bepnalok kusal engano win timba inda-dakleuktok ti-sametat. ¹⁴ Win tikap sindi nokok giñgìtnai kuañda timbi nek ba

nek ti-samettok nani-nandi-nekaliñda, natna win ti-sametat.”

Yesuli Dindim Woñ ni-mulim piuptok e-kwambiñ dañguk

¹⁵ Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Tikap sindi ginañjili nep galk tañda, nak sindi nek tineliñdok sani-dikñelet wolok tuop ti-kunekaliñ. ¹⁶ Timbi nak Bepta ni-nandi-wambi, endi sindok Pañgembilanji no ni-mulim piumbi, nokok kinjan sin gita papat kwambiñgan kuukak. ¹⁷ Nak Dindim Woñ Bep-tok kusal sisinik win timbi inda-daklelak enla elet. Kwelalok giñgitiñii endila en nim ka-nandañ ba en nim nandiñmañ, wala timbi endi en kasileneliñdok tuop nim. Gan Woñ wali sin gita kulak, timbi sindok ginañji ginañ pimi, palekakta timbi sindila en nandi-kiliñ tiñmañ.

¹⁸ Nak sambiwambi, pañgembilanji nimnat nomik nim kunekaliñ. Nim. Nak sindoñ undane biutat. ¹⁹ Win nain nim ombataumbi, kwelalok giñgitiñiili nombo nim nambi-nekaliñ, gan sindila bindambo nambi-nekaliñ. Timbi nak papat kwambiñgan kuletta timbi sindi bo kunekaliñ. ²⁰ Sindi bindambo nambimek, ñindiñ ka-nandi-daklenekaliñ: nak Bepok ginañ patet, timbi sindi nokok ginañ palimbi, nak sindok ginañ patet. ²¹ Nin endi nokok endikñe mandana nandi-dasimbi kimit-kle-kulakta, endi wakan ginañli nep galk tamba, nep kasilelak. Timbi nin endi windiñ ti-namlak, en wakan Bepnali tike-galk taukak, timbi natna bo en tike-galk tamba, nokok kusatna timba inda-dakle-ñimekak.”

22 Timbi Judas no, wɪn Judas Iskaliot en nɪm, walɪ Yesu nɪ-nandɪmbi eɳguk, “Wopum, nɪtek tɪmbi dɪkok kusaka wɪn nɪndaɳgot tɪmbɪ inda-dakle-nɪmep elaɳ, gan kwelalok amatam dɪwɪnda nɪm?” 23 Timbi Yesulɪ tambane nɪɳguk, “Tɪkap noli gɪnaɳli nep kasɪle-kulakta, endɪ nokok mandana kɪmɪt-kle-kulak. Tɪmbi Bepnalɪ ama wandin wɪn tɪke-galk tambɪ, Bep nɪtɪ endoɳ bɪmbi, en gɪta yakan papat kwambɪɳgan kundekamɪk. 24 Gan nin endɪ gɪnaɳli nɪm nep kasɪle-kulakta, endɪ nokok mandana nɪm kɪmɪt-klelak. Timbi manda sanbambi nandaɳ wolok kandaɳ wɪn ɳɪndɪɳ: wɪn natnalok manda nɪm, wɪn Bep nin nak kwelan nani-mukuk enlok mandan.

25 Nak gama sɪn gɪta kuɳɪpi, nepek gɪtɪk wɪn sani-ta-bɪlet. 26 Gan gamanda Beptɪ sɪndok Paɳgembɪlanjɪ, wɪn Dɪndɪm Woɳ, nɪ-mulɪm pɪmbi, nokok kɪnjannan sɪn gɪta kuukak. Tɪmbi endɪ wakan nepenepek gɪtɪk sani-daut tɪ-sambi, natna manda sangut gɪtɪk wɪn tɪmbɪ kaikta-samumbi, bɪnda nandi-tomnekalɪɳ.

27 Nak sambɪk bɪmbi, nokok busukna bɪsɪkɳat pat-samektok samlet. Busuk samettok pat-namlak walɪ busuk kwelan nanin wandin nɪm. Nak busuk wɪn samletta tɪmbi sɪndok gɪnaɳjɪli mɪlataumbi, mɪsɪmɪsɪ nɪm tɪnekalɪɳ. 28 Nak manda ɳɪndɪɳ ikan sanbambi nandiɪɳ, ‘Nak sambɪk bɪmbi, ɳakap, sɪndoɳ bɪndambo undane bɪutat.’ Sɪndɪ gɪnaɳjɪli biaɳgan nep galk tambɪ, nep kasɪle-kuumda, nak Beptoɳ ɳautat wala sɪndɪ naka tɪmbi nandi-sɪlɪsɪlɪ tɪnelɪɳ. Neta, Bepnalɪ nak napma klembi, loloɳ sɪnɪk patakta.

29 Nepek gamamek indaukak wɪn nak man ɳɪn

itañgan sani-talelet, wın kusei ñındıñda: nak sanıt wolok tuop indaukak, wolondamek sındı nak manda biañgan elet wın gumañ nandı-kwambiñ danekalıñ.

³⁰ Nak sın gıta manda nombo yousım sansanlok nain lakatgot pat-namlak, wın kusei ñındıñda: kwettok kandıkñe ama Satan endı nep tımbı kolauttok bıupi tılak. Endı nepek no tı-namektok gembı nım palmılak, ³¹ gan nak wandingan embı nım kımısip tıñmılet. Tambo nak Bepna gınañnalı kasılelet wın kwelan kuañdı nambi-nandı-daklenelıñdok Bepnalı nanı-dıkñeñguk wolok tuopgan tılet.

Ale, ip mılapı, pım ñana.”

15

Wain komba sısınık wın Yesu en wakan

¹ Tımbı Yesulı yousımbı, gwañgwañiila enbi eñguk, “Natna wain komba sısınık, tımbı nokok Bepnalı wain kenalok kandıkñe ama. ² Endı nokok kıtna gayam bien nım laliañ gıtık wın dombımbı, ep kolım ñalak. Tımbı nokok kıtna gayam bien laliañ walı bien lali-sınık tanelıñdok endı tı-dındıme kena pa tılak. ³ Tımbı komba kii gayam bien lalılalilok tı-dındım eañ, wandin nak manda sanbambi nandı-dasıñgılıñ walı ikan sep tı-dındım eumbı, Kunum Yambattok dainan dındım indañgılıñ.

⁴ Tıkap kii gayamdı komba plon nım yousım patakta, walı engan bien laliuktok tuop nım, wındıñgangot tıkap sındı natnalok plon nım yousım pakañda, bienjı lalinelıñdok tuop nım. Wındıñda tımbı sındı natnalok plon yousımbı

pat-ta-kunekaliñ, timbi natna sindok plon yousimbi pat-ta-kuutat. ⁵ Natna wain komba, timbi sindi nokok kitna gayam. Nin endi nokoñ yousumbi, nak bo endoñ yousiletta, wali wakan bien asup pa lalilak. Win kusei ñindiñda: nak napma klembi, bien lalilalilok telak no nim patak. ⁶ Tikap ama noli nokoñ nim yousimbi patakta, endi komba gayam dombi kokottok wandin: win tike kolimbi, yañetaumbi, kii gayam diwin gita ep kiupi, komba ginañ ep siu dindilok. ⁷ Tikap sindi nokoñ yousim pakañ, timbi nokok mandana nandi-dasiañgaliñ win kimit-kle-kuañda, sindi Kunum Yambatti windiñ ba windiñ ti-samektok nandañ wala kindem nandumbi, nandi-samekak. ⁸ Nandi-samumbi, sindi telak windiñ plon bien asup laliumbi, nokok gwañwanai kuañ windiñ inda-daklelak, timbi nokok Bepnal kot gñgít tikelak.”

⁹ Yesuli yousimbi, gwañgwañiila enguk, “Bepi nep galk tañguk, windiñgangot nak sep galk tañgut. Timbi nak yousimbi, sep galk tañauttok sindi nokoñ yousim patnekalñ. ¹⁰ Win natna Bepnalok endikñe mandan kimit-kle-talembi, endoñ yousim patet, timbi endi yousiyousiñgan nep galk talak, windiñgangot tikap sindi nokok endikñe mandana kimit-kleañda, sindi nokoñ yousim patnekalñ, timbi nak yousiyousiñgan sep galk tautat. ¹¹ Win nak simba sasat nandi let win sindi bo nandimbi, ginanji ginañ tokñeumbi pat-samektok nandi let, wala timbi nokok mandana kimit-kleneliñdok sanit. ¹² Timbi endikñe mandana win ñindiñ: nak sep galk tañgut, windiñgangot sindi ginañjili tambo tike-galk ti-

ta-kunekaliñ.

¹³ Tikap ama noli noliila ep galk tamba kim-semekta, endi ep galk tindilok telak diwin gitik patak win makle-sin tauk. ¹⁴ Timbi tikap sindi nokok endikne mandana kim-it-kle-kuañda, sindi nokok notnai sinik inda-dakleañ. ¹⁵ Nak sinda kena gwañgwa nombo nim sanlet, tambo nak sinda nokok notnai sani-talelet. Win kusei ñindiñda: kena gwañgwalit molomdi nek nandisambat tilak win nim nandilak, gan nokok Bep-nalit nepek gititngitik nanguk win nak sinda sani-dakle-talewambi, sindi ikan nandi-taleañ. ¹⁶ Sindi nak nim nep kasileñgilñ. Tambo natna sep kasilembi, ñindiñ tineliñdok sep dangut: sindi ñambi, bienji timbi indaukak, win bien papat kwambiñgan palekak wandin. Windiñ indaume, sindi nokok kotna plon Bep kititñmimbi, nepek no ba no ti-samektok ni-nandañ, endi wolok tuop sinik ti-samekak. ¹⁷ Nak endikne manda ñin bindambo sanba nandiwit: sindi ginañjilit tambo tike-galk ti-ta-kunekaliñ.”

Gwañgwañiilok m-lap inda-semekak wala Yesuli eu inda-semguk

¹⁸ Yesuli bindambo yousimbi, ñindiñ enguk, “Amatam kwelalok gitit kuañdi nandikunjitta ti-samumbi, wolonda sindi nim nandikamalanekaliñ, win kwelalok gitit kuañdi dama naka ip nandi-kunjitta ti-namgilñ. ¹⁹ Sindi kwelalok gitit kuumda, endi sinda nandum endok nosii timbimbi, sep galk taneliñ. Gan nak endok boñgipsinan nanin sep kasilewambi, sindi natnalok gititnai kumbi, kwelalok gitit nombo nim kuañ. Kusei

wala tĩmbi endi sinda nandi-kunjitta ti-samañ. ²⁰ Sindi manda ñin dama sangut win nandi-tombit, 'Kena gwañgwa silanindi molomjlok kapmainan kuañ.' * Kusei wala tĩmbi tĩkap kwelalok giñgitiñiili nak nep tĩmbi kolauttok nep kle-gĩmgĩm eñgiliñda, wĩndiñgangot sindi bo sep tĩmbi kolaneliñdok sep kle-gĩmgĩm enekaliñ, tĩmbi tĩkap endi nokok mandana nandi-dasimbi kimit-kleñgiliñda, wĩndiñgangot endi sindok mandanjĩ bo nandi-dasimbi kimit-klenekaliñ. ²¹ Endi Bep nani-mukuk en nim nandi-kiliñ tiñmañ, wala tĩmbi sindi nokok giñgitiñai kuañda tĩmbi endi kolan wandin win ti-samnekalĩ.

²² Nak indambi, Bepnalok mandan engut win ikan nim enbamda, yomjlok mĩlap nim pat-semek. Gan nak indambi, endok mandan engutta tĩmbi endi yom tĩndilok e-tembi manda no nim pat-semek. ²³ Naka nandi-kunjitta ti-namlakti Bepnala bo nandi-kunjitta tiñmĩlak. ²⁴ Ba nak kundit gembĩnat gĩtikĩin amali nim tĩndin endok boñgĩpsinan nim pa tĩmbamda, yomjlok mĩlap nim pat-semek. Gan endi kundit win kañgiliñ, ganmek Bep nita nandi-kunjitta ti-nĩmgiliñ, wala tĩmbi yomjlok mĩlap kimitim pat-semek. ²⁵ Endok endikĩne mandanjĩ gĩnañ ñĩndiñ youy-oulin patak, 'Endi naka slakan nandi-kunjitta ti-namgiliñ,' ✧ tĩmbi manda wali bien tĩmbektok endi wĩndiñ ti-namgiliñ."

Yesuli Dindim Woñdi gwañgwañii ep tĩmbi

* **15:20:** Manda wolok walan win ñĩndiñ: kena molomda nĩtek indañmĩlak, wolok tuopgan endok kena gwañgwanla indañmĩlak.

✧ **15:25:** Kap 35:19, 69:4

pañgitauktok e-kwambiñ dañguk

²⁶ Yesuli yousimbi enguk, “Siñgimek nak sındok Pañgembilanji wın Beptok kandañ nanin ni-muletat. Woñ wali Beptoñnan nanin pımbi, endok kusal sisinik wın timbi inda-daklelak. Pımek, nokok kusatna e-dakle timbekak, ²⁷ timbi sını bo nokok kusatna e-dakle ti-ta-kunekaliñ. Wın kusei ñındiñda: sındi nak kena kusei kımikut naningan nakıta ku-ta-bañ.

16

¹ Nepek kolan sanıt wandin wali inda-samumek, sındok nandi-kiliktinji wolonda nim pi pıuktok nak manda gıtık wın sanıt. ² Endi it kiyaunji gınañ nanin sep kle-kolımbi, pawan kunekaliñ. Timbi wındiñgot nim. Nain indaumbi, nin endi sındoñnan nanin no wılı kimbekakta, endi ‘telak wolok plon Kunum Yambat kımıt-klelet’ em nandukak, gan endi timbi kamalaukak. ³ Endi Bep nıtı nim nandi-kiliñ ti-nımañda timbi wındiñ ti-samnekalıñ. ⁴ Nepek gamamek indaukak, wın nak man ñın itañgan sani-talelet. Wın kusei ñındiñda: nak sanıt wolok tuop ti-samnekalıñ, wolondamek nak endok plon manda sangut wın sındi nandi-tomnekalıñ.

Nak sın gıta kuñgutta timbi kena kusei kımikut wolonda nepek wolok kasat gama nim ti-sangut. ⁵ Gan man ñındiñgıt nak Bep nani-mukuk endoñnan ñaupi tılet, gañgan sındoñnan nanin nolı ‘Dık dendiñ ñaukañ?’ wındiñ no nim nani-nandañ. ⁶ Tambo nak ñañalok manda mılap wandin sanletta timbi, simba gawattı sındok gınanji tokñelak. ⁷ Gan

nak manda ñindiñ elet wali biañgan tilak: nak sambi ñautat wolok bien wali sindoñ inda-samekak. Neta, tikap nak nım sambi ñautta, Pañgembilali sindoñ nım biwik. Tikap nak sambi ñautatta, nak en ni-mulambi, sindoñ biukak. ⁸ Bimek, kwelalok giñgitiñiila timbi dakle-semumbi, nandi-kwambiñ danekaliñ, win yom win nek sinik, ba nin endi win dindim sinik, ba Kunum Yambatti nitok sinik yambi-danbekak win endi nım nandi-daklembi, nandum kamalalak. ⁹ Win ñindiñ: endi nak nım nandi-kilikti ti-namañ, wali yom biañgan sisinik. ¹⁰ Timbi dindim kuñgulok kandañ win ñindiñ: nak Bepton undane ñawambi, sindi nombo nım nambinekaliñ, wali nak dindim sinik win timbi inda-dakleukak. ¹¹ Timbi ka-dani kenalok kandañ win ñindiñ: Kunum Yambatti kwet ñolok kandikne ama Satan ikan ka-danbi, tambon ombi-tikeuktok eu taleñgukta timbi amatam bo yambi-danbekak.

¹² Manda sansanlok gama asup patak, gan man ñindiñgit sindi win gitik nandi-daklembi, nandi-dasineliñdok tuop nım. ¹³ Gan Woñdi Kunum Yambattok kusal sisinik win timbi inda-daklelak. Endi pimek, sindok nanandinji ep timbi pañgitaumbi, Yambattok kusal sisinik win nandi-daklenekaliñ. Win kusei ñindiñda: Woñdi enlok nanandinla manda no nım eukak, tambo manda nitok nimbimbi nandilak wolok tuop endi eukak, ba nepek nek siñgimek indaukak win sanbi indaukak. ¹⁴ Timbi endi nak manda nimbambi nandilak win sanbi indaukakta timbi, endi nokok kusatna engano win timbi inda-dakleukak. ¹⁵ Bep nitok nanandinnet win noñganda timbi nak ñindiñ sanit, ‘Nak

manda Woñda nimbambi nandilak w+n sinda sani-dakleukak.’ ”

*Milapsilok kinjannan silisilili gwañgwañiiloñ
inda-semekak*

¹⁶ Yesuli yousimbi enguk, “Nain nim ombataumbi, sindi nombo nim nambinekaliñ, timbi nain nim ombataumbi, bindambo nambinekaliñ.” ¹⁷ Windiñ eumbi, endok gwañgwañii diwindi nisinigan ñindiñ eñgiliñ,

“Endi ñindiñ elak, ‘Nain nim ombataumbi, nindi nombo nim kanekamiñ, timbi nain nim ombataumbi, bindambo en kanekamiñ,’ timbi ‘Endi Bepton undane ñaukakta timbi windiñ indaukak.’ Manda wolok walan wali nek plon e-yout tilak?” ¹⁸ Windiñ eñpi, nisinigan e-nandiñgiliñ, “‘Nain nim ombatalak’ manda wolok walan w+nitek? Nek elak w+n nindi nim nandi-dakleamiñ.”

¹⁹ Timbi endi wala ni-nandineliñdok nandumbi, Yesuli yambi-nandi-daklembi enguk, “Nak ñindiñ sanit, ‘Nain nim ombataumbi, sindi nombo nim nambinekaliñ, timbi nain nim ombataumbi, bindambo nambinekaliñ.’ W+n manda wolok kuseila singan e-nandi tañ ba?

²⁰ Manda et wali biañgan sinik. Timbi nak ñindiñ sanlet: nak kimbambi, sindi kut-blamblan embi, mano tinekaliñ, gan kwelalok giñgitiñiil silisili tinekaliñ. Timbi sindok ginañji mlata sinik taumbi patnekaliñ, gan sindi bindambo nambimbi, sindok nandi-milapsilok kinjannan silisilili inda-samekak.

²¹ W+n tamdi gwañgwa tikelak wandin inda-samekak. Endok piñgip gawat tindilok nainñin indalakta timbi ginan mlata sinik

taumbi patak, gan endi gwañgwa tikemek, gwañgwan indañmilak wali silisili mumbi, mlap win ip kamalalak. ²² Windañgangot nain ñolonda sindok ginañji mlatalak, gan nak bindambo bi sambambi nambinekaliñ, wolonda walenjili bo kindem daumbi, silisilili ginañji tokñeukak, timbi ama noli sindok silisilinjì solom tikeneliñdok tuop nim. ²³ Nain win indaumek, sindi nepek nolok plon nombo nim nak nani-nandinekaliñ. Win biañgan sinik. Timbi nak ñindiñ sanlet: sindi nepek no ba nola nokok Bepnala ni-nandinekaliñ, wolok tuop endi nokok kotna plon samekak. ²⁴ Sindi nokok kotna plon enda nepek nola nim ni-nandi-ta-biñgilañ. Ale, man ñin sindi kindem giñgñembi, ni-nandi ti-ta-kunekaliñ, timbi wolok tuopgan inda-samumbi, nandi-silisilili ginañji tokñeukak.”

Mlap kusei kusei indaukak, gan Yesuli kwettok gembin kolan win ip wili piñguk

²⁵ Yesuli yousimbi, ñindiñ enguk, “Nak manda sani-ta-bilet win eyout mandaññgot sanliñgut, gan nain indaumbi, nak manda eñipi, eyout manda nombo nim sanbetat. Tambo nokok Bepnalok plon indañgan kasat ti-sametat. ²⁶ Nain wolonda sindi nokok kotna plon Bep ni-nandinekaliñ. Nak Bepiti sep kimilektok ni-nandutat windañ nim sanlet, tambo ñindiñ sanlet: win sin en ni-nandinekaliñ. ²⁷ Win kusei ñindiñda: sindi ginañjili nak nep galk tambì, nak Beptoñnan nanin piñgut win nandi-kwambiñ da-kuañda timbi endi sep galk tambì, ni-nandinjì nandi-samekak. ²⁸ Nak en gita pakap

kwelan pĩmbi indañgutta, man ñin kwet ñin bimbi, endoñ undane loupitilet.”²⁹ Wĩndiñ eumbi, gwañgwañiilĩ nĩngĩlĩñ, “Ei! man ip dĩa eyout manda bimbi, manda indañgan nĩnĩlañ wĩn! ”³⁰ Man ñin nĩndĩ gambi-nandamĩñ, wĩn dĩa nepek gĩtĩngĩtik nandĩ-talelañ, tĩmbi nĩndĩ gama nĩm ganĩ-nandĩnambi, dĩa ikan nĩndok nanandĩnĩ ka-nandĩ-daklelañ. Kusei wala tĩmbi nĩndĩ dĩa Kunum Yambattoñnan nanin pĩñguñ wĩn nandĩ-kwambiñ damĩñ.”

³¹ Tĩmbi Yesulĩ tambane enguk, “Ba sĩndĩ biañgan ip nandĩ-kwambiñ da-namañ ba? ”³² Nandañ! Nĩm ombataumbi, nain ñin ip inda-talelak: nokok kanjĩknailĩ sep kleumbi, sĩndĩ nak nambium, natnañgan palambi, sĩndĩ noñgan noñgandĩ papusenembi, isĩnan pi ña-talenetañ, ganmek nokok Bepnalĩ nakĩta patakta tĩmbi nak natnañgan nĩm paletet. ”³³ Sĩndĩ nokok gĩnañ kuañda tĩmbi busuk bĩsikĩat wĩn kasĩleumbi pat-samektok nak manda wĩn sanĩt. Kwelan ñolok mĩlap kusei kusei pat-samlak, gan nak kwelalok gembĩn kolan wĩn ip wĩla pĩñgukta tĩmbi sĩndok sĩmbatsĩ saleun.”

17

Yesulĩ enla ba gwañgwañiila nĩmolo tĩnguk

¹ Yesulĩ manda wĩn eu taleumbi, kunum gĩnañ deium loumbi, Beula nĩmolo ñĩndĩñ tĩñmĩnguk, “Ambep, nak mĩlap bembĩ, kĩmbettok nain ip indalak. Dĩa nandĩ-namumbi, nak dĩa kok Nĩñañgalĩ kusaka engano wĩn tĩmba inda-dakleuktok dĩa bo nokok kusatna engano wĩn

tĩmbĩ inda-dakleukañ. ² Dik ama nep kimit-kleneliñdok namguñ, tĩmbi nak kuñgu taletalen nĩmnat enda emettok nandiñguñ, wala tĩmbi dik nak amatam gĩtik yambi-dikñeuttok napĩkuñ. ³ Tĩmbi kuñgu taletalen nĩmnat wolok walan wĩn ñĩndiñ: endi Kunum Yambat sĩsĩnik noñgangot dik nandi-kiliñ ti-gamañ, tĩmbi Yesu Mesia dik nani-mukuñ naka nandi-kiliñ ti-namañ. ⁴ Dik naka kena tĩmbettok namguñ wĩn gĩtik tĩmba taleñguk, tĩmbi telak wolok plon dĩtnalok kusaka engano wĩn kwelan ñolok tĩmba inda-dakleñguk. ⁵ Ale, Bep, man ñin dik nandi-nambi, natnalok kusatna engano wĩn ñĩndiñ tĩmbi inda-daklewĩn: kwet gama nĩm indañĩlĩmbi, nak dikĩta kuñĩpi, nokok pipapatna engano patnamguk wĩn dik bĩndambo naka namumbi patnamun.

⁶ Dik kwelan kuañ endoñnan nanin diwĩn ep danbi, nokok gwañgwanai kuneliñdok yapĩkuñ, tĩmbi nak dikok kusaka enda eni-dakle-semambi, endi dik nandi-kiliñ ti-gamañ. Wĩn endi dikok gĩñgĩtkai, gan dik nakĩta kuneliñdok yapĩkuñ, tĩmbi nak yambi-dikñewambi, endi dikok mandaña kimit-kle-kumbi, ⁷ man ñĩndiñgĩt nambi-nandi-dakleañ, wĩn dik nepek gĩtiñgĩtik namumbi pat-namlak wali biañgan dikoñnan nanin. Endi wĩndiñ nandi-dakleañ, ⁸ wĩn kusei ñĩndiñda: dik manda naka nanguñ wĩn nak enda enba taleñguk. Ewambi, endi nandi-dasimbi, nak dikoñnan nanin pi indañgut wĩn biañgan ka-nandi-dakleañ, tĩmbi dik nani-mukuñ wĩn ip nandi-kwambiñ da-taleañ.

⁹ Nak enda tĩmbi nĩmolo ti-gamlet. Nak

man ñindiñgít kwelan kuañ gítikta nímolo ním tí-gamlet. Tambo nak ama nin dík nokok gwañgwanai kuneliñdok yapíkuñ endañgot nímolo tí-gamlet, wín kusei ñindiñda: endí díkok gíñgítikai síník. ¹⁰ Wín nokok gíñgít kuañ endí gítik díkok gíñgítikai, tímbi díkok gíñgítikai gítik endí nokok gíñgítnai. Tímbi endok kuñgunjílí nokok kusatna engano wín tímbi inda-daklelak. ¹¹ Nak kombíkan díkoñ bíutat, tímbi kwelan ñolok nombo ním yousímbe kuutat, gan endíla kwelan yousímbe kunekalíñ.

Bep Gíngi Síník nití noñgan tamík, wíndíñgangot endí bo noñgan tíneliñdok dík nandí-nambi, díkok gembíñga naka namguñ walí ep kamaiukañ. ¹² Nak en gíta kuñípi, dík gembí namguñ walí ep kamaimbi yambí-díkñeta-bíñgut. Tímbi endoñnan nanin no kolandok gíñgít kuñguk en noñgandíñgot kolañguk, nolii díwínlí ním. Wín manda youyoulín patak walí bien tímbehtok wíndíñ indañguk. ¹³ Ale, nak díkoñ bíupi tílet, gan nak nandí-sílísílí tílet wolok tuopgan endí bo nandí-sílísílí tíneliñdok nak kwelan ñolok gamañgot patetta manda gítik ñín enbambi nandañ.

¹⁴ Dík manda nanguñ wín nak enda ení-talewambi, endí nandí-dasiñgílíñ, tímbi natna kwet ñolok gíñgít ním kulet, wíndíñgangot endí bo kwet ñolok gíñgít nombo ním kuañ, wala tímbi kwelalok gíñgít kuañdí nandí-kunjitta tí-semañ. ¹⁵ Dík kwet ñalínin yapma tíkeuñdok nímolo ním tí-gamlet. Tambo nak ñíndíñ nímolo tí-gamlet: dík ep kamaiumbi, kolan molomdí ep tímbe kolanelíñdok tuop ním. ¹⁶ Natna

kwet ñolok giñgit nım, wındiñgangot endi bo kwet ñolok giñgit nım kuañ. ¹⁷ Wındiñda tımbi dikok mandañgali kusaka sisinik win e-daklelak, wali ep tımbi pañgıtaumbi, endi ditnalok giñgitkaiñgot kunekaliñ. ¹⁸ Dik nak kwelan nani-mulımbi indañgut, win dikok kenañga tımbettok. Wındiñgangot nak bo endi kwelan enı-mut-talelet. ¹⁹ Tımbi endi bo biañgan kuñgunji dikok bi-gammelıñdok nak dikok kenañga tımbettok kuñguna dikok bi-gam-talelet.”

Nin endi Yesu nandi-kilıkti tıñmınekalıñ enda nımolo tıñguk

²⁰ Tımbi Yesuli nımolo yousim tımbi eñguk, “Bep, nak gwañwanai 11 endañgot nımolo nım tı-gamlet. Tambo nak amatam nin endi gwañwanailok mandanji nandi-mbi, nandi-kilıkti tı-namnekalıñ, enda bo nımolo tı-gamlet. ²¹ Win Bep dik nokok gınañ palımbi, nak dikok gınañ palambi, nitı noñgan tamık, wındiñgangot endi bo noñgan tınelıñdok nak nımolo tılet. Tımbi kwelan kuañ gitıkti dik wakan nak nani-mukuñ win nandi-kwambiñ danelıñdok nak nandi-kilıkti tı-namnekalıñdi Bep nitok gınañ patnelıñdok nımolo tılet. ²² Nitı noñgan tamık, wındiñgangot endi bo noñgan tınelıñdok nak nandi-sembi, dik pipapat engano naka namguñ pat-namlak win emambi pat-semhlak. ²³ Win endi noñgan sinik inda-talembi, noñgan tınelıñdok nak endok gınañ palambi, dik nokok gınañ patañ. Endi wındiñgan noñgan tınekalıñ, wolonda kwelan kuañ gitıkti ka-nandi-daklenekaliñ, win dik wakan nani-mukuñ, tımbi dik nak nep galk tañguñ,

windiñgangot nak nandi-kilikti ti-namañ win ep galk tañguñ.

²⁴ Kunum kwet gama nim indañ+imbi, dik nak nep galk tañguñda timbi pipapat engano win namguñ pat-namlak. Bep, nak ñind+ñ indauktok nandi-galk talet: amatam nakita kuneliñdok namguñ, endi bo natna kuutatnan nakita kumbi, nokok pipapat engano win kanekaliñ. ²⁵ Bep ep tandin dindim molom, kwelalok giñgiñiil+diika nim nandi-gamañ, gan nakta nandi-kiliñ ti-gamlet, timbi dik nani-mulimbi indañgut win nokok gwañgwanai ñali ka-nandi-tom-taleañ. ²⁶ Nak dikok kusaka engano win daut semgut, timbi yousimbi daut sem-ta-ñautat. Win dik nak nep galk talañ, windiñgan endi bo tambo ep galk taneliñdok ba nak en gita kuuttok windiñgan ti-semetat.”

Yesul+ enlok kusal timbi inda-dakleuktok kim mlapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk

18

Yesu tikeñg+iñ

(Matayo 26:47-57, Maleko 14:43-53, Luka 22:47-54)

¹ Yesul+ nimolo timbi taleumbi, gwañgwañii git pak+iñnan nanin pim ñambi, tuk no koi Kitlon win dikñembi, oliv komba kena no wand+ñ pakuknan ña tomgi+iñ. ² Endi wolok nain asup kim+in tañgi+iñda timbi Judas Yesu endok kanj+kñiilok kis+nan kimilepi tiñguk endi bo kwet win nandiñguk. ³ Windiñda tapma

ama biesi git Falisi amali tapma ittok kamaikamai ama diw+n eni-mukiliñ en wakit Romalok mik ama diw+n Judasli ep kiul+mbi, endi tou git sipalak ep p+ndopi, miktok nepenepek epmumbi, Judasli yanañg+li+mbi, kwet wolok biñg+li+ñ. ⁴ Bi+mbi, Yesuli n+tek indañmektok w+n ikan nandi-taleñ+pi, ña ep timbi indaumbi enguk, “S+ndi nin lonjañ?” ⁵ Eumbi tambane niñg+li+ñ, “Yesu Nasalet nanin.” Eumbi enguk, “W+n nak ñakan.” (Timbi Judas Yesu kanjikñiilok kis+nan k+m+kuk endi ama wolok boñg+ps+nan ikuk.)

⁶ Yesuli “W+n nak ñakan” w+ndiñ eumbi, wolongan amali nandi-s+likñembi, siñgisiñgilok ñambi, pi pi-taleñg+li+ñ. ⁷ W+ndiñ timbi+mbi, biñdambo eni-nandi+mbi eñguk, “S+ndi nin lonjañ?” Eumbi, “Yesu Nasalet nanin” w+ndiñ niñg+li+ñ. ⁸ Eumbi, Yesuli tambane enguk, “W+n nak ñakan w+n ikan sanit. W+ndiñda t+kap s+ndi nak nep lonjañda, notnai ñin yambiumbi ñawit.” ⁹ Yesuli manda w+ndiñ eñguk, w+n endi dama Beula ñ+ndiñ niñguk wal+ bien timbektok eñguk, “Dik ama nak+ta kuneliñdok namguñ w+n nak yambi-dikñewambi, no nim paik+li+ñ.”

¹⁰ Timbi Simon Petloli kakit t+ke biñguk w+n tiañeum lambumbi, tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa silanin no koi Malkus endok pawan kit d+ndim kandañ nanin wilalim pi p+ñguk. ¹¹ W+ndiñ timbi+mbi, Yesuli Petlola niñguk, “Dikok kakitka kwelnan suaum p+w+n. Bepnal+ engan m+lap ñin k+m+it-namguk w+n n+tekta timbi nim bembet?”

¹² Timbi mik ama wakit endok telak damanji ba tapma ittok kamaikamai ama endi Yesu

tikembi, kii imbi ¹³ nañgipi, ama no koi Anas endoñ dama ñañgiliñ. Anas endok wembanlok wapai koi Kaiafas endi gwilat wolonda tapma amalok telak damanji kuñguk. ¹⁴ Wın Kaiafas en wakan Juda ama biesila nanandi dama ñindiñ emguk, “Ama noñganliñgot amatam gitiktok kinjanji kimbek wın kindem.”

Petloli Yesula “Nim nandiñmilet” eñguk

(Matayo 26:58,69-70, Maleko 14:54,66-68, Luka 22:55-57)

¹⁵ Yesu nañgip ñañilimbi, Simon Petlo git Yesulok gwañgwa no * endi siñgi klem ñañgimik. Tapma amalok telak damanji endok sambaliili gwañgwa no wın nandiñmiliñ, wala timbi endi telak damalok il sañ jimba ginañ Yesu kindem klem loñguk, ¹⁶ gan Petloli telak yama pawan ikuk. Timbi gwañgwa nin telak damanjlok sambaliili nandiñmiliñ endi pi ñambi, telak yama kandikne wembela Petlolok plon manda nimbimbi, yama pisalimbi, gwañgwa wali Petlo nañgiliimbi, ginañ loñgimik. ¹⁷ Loumbi, yama kandikne wembe wali Petlo ni-kañbi eñguk, “Nim kañbi, dik bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi niñguk, “E, nak nim.”

¹⁸ Sasale tiñgukta timbi tapma amalok telak damanji endok kena gwañgwa git tapma ittok ka-maikamai ama endi komba sim ipi, sei-palimbi, Petlo endi bo boñgipsinan ña ipi, komba sei-pakuk.

* **18:15:** Yoaneli gwañgwa ninda youkuk endi enla eñguk.

Tapma amalok telak damanjili Yesu ni-nandinandi tĩnguk

(Matayo 26:59-66, Maleko 14:55-64, Luka 22:66-71)

¹⁹ Tĩmbi Anas tapma amalok telak damanji damañgan pakuk endi Yesu ni-kañbi, endok gwañgwañiilok plon ba manda e-daut tiliñguk wolok plon ni-nandinandi tĩnguk. ²⁰ Tĩmbi Yesuli ñĩndiñ tambane niñguk, “Nak amatam gitiikta indañgan manda engut, wĩn Juda amatam gitiikti it kiyajunji gĩnañ ba tapma ilan kĩmĩn tañ wolok nain tuop manda eni-daut ti-sem-ta-kuñgut, tĩmbi nak kwet sembĩnnan nepek no nĩm eñgut. ²¹ Wala tĩmbi nekta naka nani-nandiñ? Manda enbambi nandiñgĩliñ enda eni-kaukañ; endi mek nak nek engut wĩn nandañ.” ²² Wĩndiñ eumbi, kamaikamai ama ñasiñgan ikĩliñ endoñnan nanin noli Yesu timan dai plon wĩpi niñguk, “Dik tapma amalok telak damanji enda nitekte manda wĩndiñ tambane niñlañ?” ²³ Eumbi tambane niñguk, “Manda ewa kamalalakta, wĩn kusei nani-dakleumbi nandiwa, ba dĩndĩm eletta, dik nekta slakan niñtañ?” ²⁴ Tĩmbi Anasli eumbi, Yesu kii im-bimbĩn nañgĩp ñambi, tapma amalok telak damanji Kaiafas endoñ ñañgĩliñ.

Petloli Yesula ‘Nĩm nandiñĩmilet’ bĩndambo eñguk

(Matayo 26:71-75, Maleko 14:69-72, Luka 22:58-62)

²⁵ Tĩmbi Simon Petloli komba sei-paliñĩliĩmbi, ni-nandiĩmbi eñgĩliñ, “Nĩm kañbi, dik bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi, e-kĩmĩt-sembiĩmbi

enguk, “E, nak n+m.” ²⁶ T+mbi tapma amalok telak damanj+ endok kena gwañgwa no, w+n ama nindok pawan Petloli w+li d+ikñeñguk endok wekai d+pt+ Petlola ñ+nd+ñ n+ñguk, “D+ik oliv komba kena g+nañ en g+ta kuumbi gamb+ w+n!” ²⁷ Eumbi, b+ndambo “W+n nak n+m” eumbi, wo-longan puputti k+tiñguk.

Pilatoli Yesu ama wapmañ kuñgunla n+nandi t+ñguk

(Matayo 27:1-2,11-14, Maleko 15:1-5, Luka 23:1-5)

²⁸ Kwet salaumbi, Juda ama bies+li Kaiafaslok il bimbi, p+m ñambi, Yesu nañg+pi, kand+ikñe ama Pilatolok ilan ñañg+liñ, gan il g+nañ n+m loñg+liñ, w+n kusei ñ+nd+ñda: end+ Roma ama Pilatolok il g+nañ loumda, Kunum Yambattok dainan kolambi, Kamaikamai gw+lattok nanañ sandap wolonda nanel+ñdok tuop n+m. It g+nañ n+m lombi, sañ jimba g+nañ pal+mbi, ²⁹ Pilatoli p+m, endoñ ñambi, en+nand+mbi eñguk, “S+nd+ ama ñala manda n+tek embi, k+it yout t+ñmañ?” ³⁰ Eumbi tambane n+ñg+liñ, “End+ kolan t+nd+ ama n+m pal+mda, d+kok k+ikanan slakan n+m k+m+tneñ.” ³¹ Eumbi, Pilatoli enguk, “T+kap w+nd+ñda, s+n en t+kembi, s+nlok end+ikñe mandanj+ k+m+it-klembi, manda plon k+m+lit.” Eumbi, ama bies+li n+ñg+liñ, “Juda n+ndok end+ikñe mandan+li en k+m+k+mlok elak, ✧ gan Roma s+ndok end+ikñe mandanj+li n+nd+ sep lap+pi, w+nd+ñ t+neñdok k+m+sip patak.” ³² Juda ama bies+li Pilatola w+nd+ñ n+ñg+liñ, wal+ t+mb+ inda-dakleñguk,

✧ 18:31: Wok Pris 24:16

win Yesuli damañgan kimkim nitein kimbektok e-dakleñguk, manda wali bien timbep tiñguk. ✧

³³ Timbi kandikñe Pilatoli ama bieslok mandanj nandi-talembi, kandikñe amalok it ginañ undane lombi, Yesu kitinmum bumbi nandimbi eñguk, “Ba dik ñakan Juda amatamdok ama wapmañji ba?” ³⁴ Eumbi tambane nandinñguk, “Ba dik manda win ditnalok nanandinñgala elañ, ba diwindok manji klembi elañ?” ³⁵ Eumbi ninñguk, “Natna Juda ama nim, wala timbi dikok kusaka nitek nandi-gamet? Win ditnalok amatamgai git tapma ama biesli gepbi, nokok kitnanan gapikañ. Dik nitek sinik tiñguñ?” ³⁶ Eumbi tambane ninñguk, “Nokok ama wapmañ kuñguna win kwet ñolok nim. Win kwet ñolok palimda, nokok kena gwañgwanaili kanjiknai mik ti-semumbi, endi nitek plon nepbi, Juda ama bieslok kisinan napitneliñ? Gan nokok ama wapmañ kuñguna win kwet ñolok nim.”

³⁷ Timbi Pilatoli ninñguk, “Windiñda ditna ama wapmañ windiñ elañ ba?” Eumbi tambane ninñguk, “Naka ama wapmañ nanlañ win dindim elañ. Win kusei biañgan sisinik win e-dakle kena timbettok menali napmumbi, kwelan indañgut. Timbi nin endi kusei biañgan sisinik win tikekwambin dalok nandi-galk tañ gitik endi nokok mandana nandimbi nandi-dasiañ.” ³⁸ Eumbi, Pilatoli ninñguk, “Kusei biañgan sisinik win nek sinik?”

Pilatoli Yesulok kolan no nim timbi indañguk,

*ganmek kimbektok eu taleñguk**(Matayo 27:15-31, Maleko 15:6-20, Luka 23:13-25)*

Timbi Pilatoli b̄indambo p̄imbi, Juda amatamdoñ ñambi enguk, “Nakta endok kolan no n̄im t̄imba indalak. ³⁹ Gan nak s̄indok ep t̄ind̄nji no k̄im̄it-klembi, Kamaikamai gw̄ilat tuop ama no it kwambiñ ḡinañ nanin s̄indok pa p̄isat-samlet, wala t̄imbi s̄indi nak ama ñ̄in Juda amatamdok ama wapmañji n̄in̄in en p̄isat-samettok nandañ ba?” ⁴⁰ W̄indiñ eumbi, endi kwawañganembi, tambane niñḡiliñ, “N̄im yañ! Barabas kak p̄isat-n̄im̄iñ!” Barabas w̄in endi ama piñpiñen nin Roma ama mik t̄i-semliñguk. ✧

19

¹ Wolongan Pilatoli eumbi, mik amali toa p̄is̄ik asupnat gaut gw̄ilapti t̄ind̄in wali Yesu waipḡiliñ. ² Timbi ama wapmañ walan es̄ilim̄iñpi, toa no p̄is̄ikñat wali bond̄inembi, kumbannan k̄im̄ili p̄iumbi, sauloñ ḡim̄in dasim̄iñḡiliñ. ³ W̄indiñ t̄iñpi, ama noñgan noñgan endoñ b̄iñḡiliñ tuop endi walan noñgangot t̄imbi, “Judalok ama wapmañji, we!” w̄indiñ n̄imbi, timan dai plon kit̄ p̄ind̄im w̄ik̄iliñ.

⁴ Timbi Pilatoli b̄indambo p̄imbi, k̄im̄in ḡit̄iktoñ ñambi enguk, “Nandiwit: nak en s̄indoñ nañḡip b̄iwambi, s̄indi ñ̄indiñ ka-nandiwit: nakta endok yom̄inlok bien lonji n̄im kañ bilet.” ⁵ Timbi Yesu en toa p̄is̄ikñat bond̄inen ḡit̄ sauloñ ḡim̄innat wak̄it p̄i il̄imbi, Pilatoli daut sembi enguk, “Ama ñ̄in kawit!” ⁶ W̄indiñ eumbi,

✧ **18:40:** Maleko 15:7

tapma ama biesi git tapma ittok kamaikamai amali Yesu kañgılıñ, wolongan endi wopungan kitimbi eñgılıñ, “Kloñbat plon wili kimbın!” Eumbi, Pilatoli manjınan tikembi enguk, “Nakta endok yomın yolonjiletta timbi sindi en tikembi, kloñbat plon wilit.” ⁷ Timbi Juda ama biesli tambane niñgılıñ, “Endi enla ‘Nak Kunum Yambattok Niñañ’ wındiñ pa elak, timbi endikne manda pat-nımlak walinin nolı ama wandisi wın yandıp kımnelıñdok elak.”

⁸ Timbi Pilatoli Yesulok plon manda wandin wın nandiñguk wolonda endi wili kımnelıñdok eu taletaleta misı sinik tambı, ⁹ Yesu it gınañ nañgıp lombı, ni-kañbi eñguk, “Dik denanin sinik?” Gan Yesuli tambon no nım tambane niñguk, ¹⁰ wala timbi Pilatoli niñguk, “Nıtek? Ba dik manda tambon no nım nanlañ ba? Nak dik slak gambiwam kuuñdok ba ewa kloñbat plon kımbeñdok gembı pat-namlak, wın dik nım nandi-daklelañ ba?” ¹¹ Timbi Yesuli tambane niñguk, “Kunum Yambatti gembı nım gamumda, nepek no ti-nameñdok gembı no nım pakamek. Kusei wala timbi ama nin nak dikok kıkanan napıkuk endok yomınlı dikok yomga maklelak.”

*

¹² Pilatoli manda wala timbi Yesu kañbiuktok telak lonjıñguk, gan Juda ama biesli kwawa timbi kitimbi, Pilatola niñgılıñ, “No en enla ama wapmañ elak, endi Roma ama wapmañ Sisala kanjik tıñmımbi e-ta-pı tıñmılak. Wındiñda tikap dik ama ñın kañbiutañda, dik bo Sisalok

* **19:11:** Yesuli tapma amalok telak damanji Kaiafas endok plon e-yout tıñguk bek.

nol nım indalañ.” ¹³ Pilatoli manda wındiñ nandımbi, wolongan endi Yesulok mandan eu taleuktok en nañgıp pımbi, ka-danı amalok pıtit plon pipakuk, kwet kawat pındımlı galgalın wolok. (Juda amalok mandanjınan kwet wolok koi wın Gabata.)

¹⁴ Sandap wolondañgan Juda amalı Kamaikamai gwılattok nepek gıtık tı-jumıt tıñlımbi, kwet boñgıp taumbi, Pilatoli pıtit plon pipapi, Juda amatamda e-sasale manda enbi eñguk, “Ale, sındok ama wapmañjı ñın kawıt!” ¹⁵ Eumbi, endi kıtımbi eñgılıñ, “Nañgıp ñawıt! Nañgıp ñawıt! Nañgıp ñambi, kloñbat plon wılı kımbin!” Tımbi Pilatoli enguk, “Nıtek? Sındok ama wapmañjı ñakan ñak! Ba nak en kloñbat plon wılı kımnelıñdok eut ba?” Eumbi, tapma ama biesılı ñındıñ tambane nıñgılıñ, “Nimbek no en nındok ama wapmañnı nım, Sisa en noñgan.” ¹⁶ Wolongan Pilatoli nandı-sembi, Yesu kloñbat plon wılı kımnelıñdok kısınan kımıkuk.

Yesu kloñbat plon wılı kımıñguk

(Matayo 27:32-56, Maleko 15:21-41, Luka 23:26-49)

¹⁷ Wındıñda mik amalı Yesu walinin nañgıp ñambi, enlok kloñbat mım bembımbi, kwet no koi Kumba Kwandat, Judalok mandanjınan Golgata, wandıñ nañgıp ñambi, ¹⁸ kloñbat plon wıkilıñ. Tımbi kolan tındı ama tıpet wakıta yandıpbı, no tombon no tombon, tım Yesu en endok boñgıpsetnan ep samba embi, mambı ikılıñ.

¹⁹ Tımbi Pilatoli eu taleumbi, Yesulok kumbam mındiñ plon kundıt ñındıñ youp kımıkılıñ,

“Yesu Nasalet nanin, Juda amalok ama wapmañji.” ²⁰ Kundit wïn Juda wakıt Roma ba Grik endok mandanjı plon youp kımıkılıñ, tımbi Yesu wıkilıñ wïn it kwet ñasiñgan pakukta tımbi Juda ama asupgandı manda wïn kañbi pinakılıñ. ²¹ Tımbi Juda amalok tapma ama biesılı kundit wala kañ nandum tuop nım tımbımbi, Pilato nımbi eñgılıñ, “Dık ‘Juda amalok ama wapmañji’ wındıñ nım yout. Tambo ñındıñ yout, ‘Ama ñalı en ‘Nak Juda amalok ama wapmañji’ eñguk.’” Wındıñ eumbi, ²² Pilatolı tambane enguk, “Ewam youlalıñ wındıñgan palın.”

²³ Tımbi mik amalı Yesu kloñbat plon wıt-talembi, endok dasindasin tıpet tıpet wïn ep danbi, molom tuop tuop epgılıñ. Tımbi endı wındıñgot endok kiupın ombap tıkembi kañgılıñ, wïn kiupı wïn sandum noñgandıñgot tındın, dımbı nımnat, ²⁴ wala tımbi endı wala kau kındem daumbi, nısiñgan ñındıñ eñgılıñ, “Wın wilapnambi kolauk, wala tımbi molom nin sınık wın indauktok nındı tımbı-indalok sañala tına!” Wındıñ embi, tımbı-ında sañala tımbımbi, kiupı wolok molom indaumbi, manda ñındıñ youyoulın patak walı bien tıñguk, “Endı nokok dasindasina ep danbi, sandumnala tımbi tımbı-ında sañala tıñgılıñ.” ✧ Wolok tuopgan mik amalı tıñgılıñ.

²⁵ Tımbi Yesulok meñ wakıt meñlok dalañ, ba Klopas tamın koi Malia, tımbi Malia Makdala nanin endı Yesulok kloñbalı kuseinan ikılıñ. ²⁶ Tımbi Yesulı enlok meñ gıt gwañgwan nin gınañlı kasileñguk wïn endı ñasiñgan ilımbi

kañbi, gwañgwa wolok plon meñla ñĩndiñ nĩnguk, “Tam, ñin dikok niñañga wakan.”
 27 Wĩndiñ em tambanembi, gwañgwa wala ñĩndiñ nĩnguk, “Ñin dikok meñga wakan.”
 Timbi nain wolonda gwañgwa wali Yesulok meñ nañgĩlimbi, endok ilnan ñaumbi ka-dikñeñguk.

28 Wolok siñgi kandañ Yesuli nandiñguk, wĩn endi kena nek timbektok indañguk wĩn gĩtik ip timbi taleñguk. Timbi manda enlok plon youy-oulĩn patak wali bien timbektok endi ñĩndiñ eñguk, “Tukta kimlet.” ✧ 29 Timbi kwet kambot nolok gĩnañ wain tuk kimbĩñ wĩlimbi, wolok pakuk. Wĩndiñda ama noli nepek busukñanen tuk tiañelok no tikembi, wali wain tuk gĩnañ wĩsimbi, komba koi hisop wolok bem kusip bañak gĩnañ kimipi, man plon kimilim loubi nañguk. 30 Wain tuk kimbĩñ wĩn nañbi eñguk, “Ip timba talelak.” Wĩndiñ eñipi, kumbam biũm gwasei piumbi, kuñgun Kunum Yambattok kinnan kimipi kimĩnguk.

31 Sandap wolonda Sabat patnandi nain wopum indaup timbimbi, Juda amatamdi wolok ti-pañgipañgile tiñgĩliñ. Timbi Juda ama biesili ama kloñbat plon yandiĩpmiũm pakiliñ endok piñgĩpsiĩ Sabat nainnan yousim papatta nandum tuop niĩm timbimbi, Pilatoloñ ñambi niñgĩliñ, “Dik kindem nandi-nimbi, mik amala enbimbi, endi endok kesisi kwandat wili gĩlo-semum platikan kimbimbi, piñgĩpsi ep piĩmbi, ep ñawit.” Wĩndiñ eumbi, Pilatoli mik amala enbimbi, 32 endi ama tiĩpet Yesu

✧ 19:28: Kap 22:15, 69:21

gít yandiþgíliñ endoñ ñambi, dama nolok kesi kwandai wíli gíloumbi, siñgi nolok wíndiñgot tíñgíliñ. ³³ Tímbi Yesuloñ bím kañgíliñ, wín en ikan kímíñguk. Wíndiñ kañbi, endok kesí kwandai ním wíli gíloñguk. ³⁴ Gan mik ama nolí bambau kandañ basamdi youlí tombímbi, wolongan wekat gít tukti yalímulímbi, Yesulí biañgan kímíñguk wín inda-dakleñguk.

³⁵ Wín síndi bo nandi-kílikti tñelíñdok nepek wín dailíñgan indaum kañguktí wolok gembín ipi elak. Endok e-dakle mandan walí biañgan tílak, tímbi endí manda biañgan elak wín ikan nandi-talelak. ³⁶ Nepek nek indañguk walí manda youyoulín patak walí bien tímbektok indañguk. Neta, manda nolí ñíndiñ elak, “Kwandai no ním wíli gílolok,” ✧ ³⁷ tímbi no wín ñíndiñ, “Endí ama youlí tomtomín enda daut deinekalíñ.” ✧

Yesu sum gínañ kímíkíliñ

(Matayo 27:57-61, Maleko 15:42-47, Luka 23:50-56)

³⁸ Josep Alimatia nanin † endí Yesulok gwañgwa no kuñguk, gan Juda ama biesíla mísíñgukta tímbi gitañgitak pat-sembíñguk. Yesu kímíñgukta endí Pilatoloñ ñambi, ñíndiñ ní-nandiñguk, “Nak Yesulok dalandan kíndem tíke ñawít ba?” Eumbi nandi-ñímumbi, ñam Yesu kloñbat plon nanin bíndípi, tíke ñañguk.

✧ **19:36:** Kisim Bek 12:46, Namba 9:12, Kap 34:20 ✧ **19:37:** Sekeraia 12:10 † **19:38:** Josep Alimatia nanin endí Juda amatamdok kandíkñenjí ba ama wopum no. (Matayo 27:57, Maleko 15:42, Luka 23:50-51)

39 Tĩmbi Nikodemus † damañgan tim nola Yesu ña kañguk endi bo biñguk. Endi gwasap mĩliñ kindem walan tĩpet 30 kilo ba nitek kiukiulin win ep biñguk. 40 Ama tĩpet endi Yesulok dalandan tĩkembali, Juda amali dalandanjĩlok plon pa tañ telak win klembi, gwasap endok plon kĩmĩpi, sandum satnindi tĩmĩp imgĩmik.

41 Yesu kloñbat plon wikiliñ kwet wolok ñasiñgan gwatnam kena no pakuk, tĩmbi kena wolok gĩnañ sum kawat tombañ gĩtikĩin no pakuk, wolok ama dalandan gama no nim kĩmikĩmilin. 42 Sabat patnandi nain win indaup tĩmbĩmbi, sum ñasiñgan pakukta tĩmbi endi Yesulok dalandan wolok tĩke ña kĩmĩpi, sum telak yama masipgĩmik.

20

*Yesulok dalandan sum gĩnañ nim pakuk
(Matayo 28:1-10, Maleko 16:1-8, Luka 24:1-12)*

1 Kena nain kusei kĩmikĩmilinan kwet gama nim salañĩlĩmbi, Malia Makdala nanin endi Yesulok sumnan ñambi kañguk, win kawat sum telak yama masimasipmĩn win tĩke lo tambon kĩmilim pakuk. 2 Wĩndiñ kañbi, woñep ñambi, Simon Petlo gĩt gwañgwa no Yesuli gĩnañli tĩke-kasileliñguk endoñ ñambi enguk, “Wopumdok dalandan sumnan nanin tĩke ñambi, delok kĩmilim patak win nĩndi nim nandamĩ.”

3 Wolongan Petlo gĩt nol endi iset bimbi, sumnan ñandepi 4 yakan woñep ñañgĩmik, gan

† 19:39: Nikodemus endi Juda amatamdok kandikĩenji ba ama wopum no. (Yoane 3:1-10, 7:50)

nol walí Petlo maklembi, dama sumnan tomguk. ⁵ Tombi, telak yama pawan mumuñembi, ginañ deium loubi, sandum Yesulok dalandan timitimilín wín kañguk, gan ginañ ním loñguk. ⁶ Tímbi Simon Petlolí siñgi klem bí tombi, sum ginañ lombi kañguk, wín Yesulok kwel kijnannan sandumliñgot pakuk. ⁷ Sandum no endok kumbam imimín walí diwín no gít ním pakuk. Tambo sandum wín engan kwasanembi, giñgiñgan kímilím pakuk. ⁸ Tímbi gwañgwa dama sumnan tomguk endí wíndiñgot ginañ lombi, nepenepek gítik wín kañbi, Yesu mlakuk wín nandi-kwambíñ dañguk. ⁹ (Nain wolonda endí Kunum Yambattok mandanlí Mesialí kímnan nanin mlalektok elak wín gama ním nandi-tomgíliñ.)

*Yesulí Malia Makdala nanin endoñ indañguk
(Maleko 16:9-11)*

¹⁰ Tímbi gwañgwa típet endí isetnan undane ñañgímik, ¹¹ gan Malia Makdala nanin endí sumnan undane bí tom papi, pawan ipi, kut-blamblan eñguk. Tíñipi mumuñembi, sum ginañ deium loubi, ¹² eñalo típet dasindasinjet satnin wín yambíñguk. Endí Yesulok kwel kijnannan pipakímik, nolí kumbam kandañ pílmibi, nolí kesí kandañ pipakuk. ¹³ Pipapi níñgímik, “Tam, dík neta kut-blamblan elañ?” Eumbi enguk, “Nokok Wopumnalok dalandan tíke ñam, delok kímilím patak wín ním nandilet.” ¹⁴ Wíndiñ eñipi undanembi, Yesu siñgi kandañ ilímibi kañguk, gan endí en gama ním ka-nandi-tomguk. ¹⁵ Tímbi Yesulí ní-kañbi eñguk, “Tam, dík neta

kut-blamblan elañ? Ba ninda lonjilañ?” Ni-kaumbi, Malialí “Kena kandikñe ama kalet” wíndiñ nandímbi niñguk, “Ama wopum. Tíkap dík ñali tíke ñañañda, nanbí nandímbi, dík kwet delok kímílañnan ñambi, natna tíke ñam kíndit tapliutet.”

¹⁶ Tímbi Yesulí Malialok koi kítiumbi, endí tíkíle ka-nandí-tombi, Juda mandanjínan “Rabonai” niñguk. (Wín nínílok mandanjínan ‘Nokok nandautna’.) ¹⁷ Malialí Yesula wíndiñ kítiumbi, tíke-kaumbi, Yesulí niñguk, “Nambík bi! Nak gama Bepnaloñ nímbi undane loñgut, wala tímbi nombo nímbi nep kawíñ. Dík nokok kwayanailoñ * ñambi, ñíndiñ enbekañ, ‘Wín nokok Betna gít síndok Bepsi, nokok Yambatna gít síndok Yambatsí, nak endoñ undane loupí tílet.’” ¹⁸ Tímbi Malia Makdala nanin endí Yesulok gwañgwañiiloñ ña tombi enguk, “Nak Wopum íp kat” embi, Yesulí manda niñguk wín wakan kasat tí-semumbi nandíñgíliñ.

*Yesulí gwañgwañiiloñ inda sembí tí-semguk
(Matayo 28:16-20, Maleko 16:14-18, Luka 24:36-49)*

¹⁹ Kena nain kusei kímíkimílinan sandap wolonda kwet kílim eumbi, Yesulok gwañgwañiilí kímín tí-pakíliñ. Endí Juda ama biesíla mísíñgíliñda tímbi it yama kekak tí sip kwambíñ da-talembi pakíliñ. Palíñíliñbi, Yesu en boñgípsínan indam ípi enguk, “Busuk pat-samun.” ²⁰ Wíndiñ e-talembi, enlok kii bim típet wakít bambau gílin daut semumbi, endí

* **20:17:** Yesulí enlok kwayañiila eñguk, wín endí gwañgwañiilok plon e-yout tíñguk.

Wopum en wakan wɨn ka-nandi-tom sinik tambi, silisilili tokne-semguk. ²¹ Timbi Yesuli bindambo enguk, “Busuk pat-samun. Bepti nak nani-mukuk, wɨndiŋgangot nak bo sindi sani-mutet.” ²² Wɨndiŋ e-talembi, man woŋli ep pendipi enguk, “Sindok ginaŋji ginaŋ Dɨndim Woŋ kasilewit! Kasile-talemek, ²³ Woŋ wali daut samlak, wɨn Kunum Yambatti ama nolok yomɨn biŋmiŋguk ba nɨm, timbi wolok tuop sindi amatamda kindem ŋindiŋ eni-dakle-semnekalŋ, ‘Yomjɨlok mɨlap wɨn wiat-taletalen,’ ba ‘Yomjɨlok mɨlap wɨn kimɨlim pat-samlak.’ ”

²⁴ Yesuli inda-semguk wolonda endok gwaŋgwaŋii 12 endoŋnan nanin no koi Tomas (koi no Didimus) endi nolii git nɨm pakuk. ²⁵ Nɨm pakukta, endok noliili ŋindiŋ niŋgiliŋ, “Nɨndi Wopum kaŋgimŋi!” Gan endi enguk, “Tɨkap nak dautnalɨ biliŋdok gil endok kii bim plon nɨm kautat, timbi kitna niŋaŋli kii bim wandan ginaŋnan nɨm suaeutat, timbi bambau wanda wɨn nɨm tike-kautatta, sindi nek eaŋ wɨn nak nɨm sinik nandi-kwambiŋ dautat.”

²⁶ Sande noŋgan taleumbi, gwaŋgwalɨ bindambo it ginaŋnan kimɨn timbɨmbi, Tomasli en gita yakan pakiliŋ. Endi yama kekak ti sip kwambiŋ da-talembi pakiliŋ, ganmek Yesuli bindambo boŋipsɨnan bi indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ²⁷ Wɨndiŋ eŋipi, Tomasla kii bim daulɨmɨmbi niŋguk, “Kɨka niŋaŋ kitna gil plon kimɨpi, kitna ka! Timbi kɨka kot suapi, nokok bambatna tike-nandi! Dɨk nandi-bendi nombo nɨm timbekaŋ, tambo nak kaik patet wɨn nandi-kwambiŋ daukaŋ!” ²⁸ Eumbi tambane

nĩnguk, “Dik nokok Wopumna git Yambatna.”
 29 Eumbi, Yesuli nĩnguk, “Ba dik nambilañda tĩmbi nandi-kiliktĩ tĩ-namlañ ba? Nin endĩ nĩm nambañ, gan wandingan embi nandi-kiliktĩ tĩ-namañ, endĩ Bepnalok dainan amatam dĩwĩn yapma kle pakañ.”

Kusei nekta pepa ñĩn youyoulĩn patak

30 Yesuli gwañgwañiilok dausĩnan jimba kundit dĩwĩn asupgan tĩnguk, gan wĩn pepa ñolok gĩnañnan nĩm youyoulĩn patak. 31 Gan kundit youyoulĩn patak walĩ kusei ñĩndĩñda youyoulĩn: sĩndĩ manda ñĩn pinat nandĩ tĩmbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Nĩñañ, wĩn nandi-kwambiñ danekaliñ, tĩmbi nandi-kwambiñ dañĩpi, endok gĩngĩtĩii kuañda tĩmbi kuñgu sĩsĩnik wĩn kasĩlenekaliñ.

21

Yesuli tuk guañ baliliñnan gwañgwañiiloñ inda-semguk

1 Yesuli gwañgwañiiloñ dama Jusalem inda-semguk, wolok siñgi kandañ endĩ bĩndambo Galili kwelan tuk guañ koi Taibelias wolok inda-semguk. Wĩn ñĩndĩñ: 2 Simon Petlo, Tomas (endok koi no Didimus) git Natanael Kana it kwet Galili kwelan nanin, wakĩt Sebedilok nĩñañiit tĩpet ba Yesulok gwañgwañiit tĩpet no yakan kĩmĩn tĩ-pakĩliñ. 3 Paliñĩlĩmbi, Simon Petlolĩ noliila enguk, “Nak mĩkbalak lolonjĩla ñautet.” Eumbi nĩngĩliñ, “Nĩndĩ dikĩta yakan ñanetamiñ.” Wĩndĩñ embi, walinin pĩm ñambi, kĩkeñ plon lom ñambi, mĩkbalak lĩk tiatia kena

tĩngiliñ, gan tim ombap wolonda mĩkbalak no nĩm epgiliñ.

⁴ Kwet salaup tĩmbĩmbi, gwañgwañiili Yesu kĩnanjatnan palĩmbi kañgiliñ, gan endi en Yesu win nĩm ka-nandi-tomgiliñ. ⁵ Tĩmbi Yesuli kiti-sembi enguk, “Notnai! Ba sindi mĩkbalak no nĩm epmiliñ ba?” Eumbi, “Nĩm epmamiñ” wĩndiñ nĩmbĩmbi, ⁶ endi enguk, “Ale. Liksi kikeñ kit dĩndim kandañ kolĩ piumbi epnetañ.” Eumbi, endi bĩndambo lik win kolĩ piumbi, mĩkbalak asup epgiliñda tĩmbi lik win tiañeum kikeñ plon lambĩlambĩlok tuop nĩm.

⁷ Wolongan Yesuli gwañgwa gĩnañli tĩke-kasĩleañguk endi Petlola ñĩndiñ niñguk, “Win Wopum engan!” Simon Petloli manda “Wopum” wĩndiñ nandiĩmbi, dasindasin kiundip biñguk win tĩke dasĩmbi, Yesuloñ ñaupi, tuk guañ gĩnañ diĩkokuk. ⁸ Tĩmbi gwañgwa diwĩndi Petlo kikeñ plon klembi, mĩkbalak lik tokñetokñen win tiañembi, kĩnanjatnan bi tomgiliñ. Kwet win mayañgan sĩnik nĩm, 100 mita ba nĩtek wolok tuop. ⁹ Kĩnanjatnan piĩmbi, komba di-papal kañgiliñ, tĩmbi komba galk plon mĩkbalak wakit plaua nanañ diwin palĩmbi kañgiliñ. ¹⁰ Tĩmbi Yesuli enguk, “Mĩkbalak kombikan epmiliñ diwin ep biwĩt!” ¹¹ Eumbi, Simon Petloli kikeñ plon lombi, mĩkbalak lik tiañeumbi, tuk pawan kĩnanjatnan lambiñguk. Mĩkbalak wopum sĩnik 153 gĩtik wali pi lik tĩmbi tokñeñgiliñ, ganmek lik wali nĩm blañganeñguk.

¹² Tĩmbi Yesuli bĩm, nanañ naneliñdok enguk. Gwañgwañiili en Wopum win ip

nandiñmĩngĩlĩnda tĩmbi, endĩ gĩtik wali “Dĩk nin?” wĩndĩñ ni-nandĩnep misĩngĩlĩñ. ¹³ Tĩmbi Yesulĩ bĩmbi, plaua wakĩt mĩkbalak epbi, emumbi naĩngĩlĩñ.

¹⁴ Yesulĩ kĩmnan nanin mĩlakuk wolok siĩgi kandañ endĩ gwaĩngwaĩiloñ wĩndĩñ inda-semumbi, nain tĩpet gĩt no tĩnguk.

Yesulĩ Petlola endok gĩĩngĩtĩii yambĩ-dĩkĩneuktok niĩnguk

¹⁵ Nanañ nanbĩ taleumbi, Yesulĩ Simon Petlo ni-nandĩmbi eĩnguk, “Simon Yoanelok niĩñañ, dĩk nokok gwaĩngwanai dĩwĩn ñĩn yapma klembi, gĩnaĩngalĩ nak nep kasĩle-sĩnĩk talañ ba?” Eumbi niĩnguk, “Tĩmbi, Wopum, nak gĩnaĩnnalĩ dĩk gep kasĩlelet wĩn dĩk ip nandĩlañ.” Wĩndĩñ eumbi, Yesulĩ enlok gĩĩngĩtĩiilok plon Petlola ñĩndĩñ niĩnguk, “Nokok sipsip niĩñanai ep towi tĩ-ta-kuukañ.”

¹⁶ Tĩmbi bĩndambo ni-nandumbi, nain tĩpet tĩnguk, “Simon Yoanelok niĩñañ, dĩk gĩnaĩngalĩ nak nep kasĩle-sĩnĩk talañ ba?” Eumbi niĩnguk, “Tĩmbi, Wopum, nak gĩnaĩnnalĩ dĩk gep kasĩlelet wĩn dĩk ip nandĩlañ.” Wĩndĩñ eumbi niĩnguk, “Nokok sipsipnai yambĩ-dĩkĩne tĩ-ta-kuukañ.”

¹⁷ Tĩmbi bĩndambo ni-nandumbi, nain tĩpet gĩt no tĩnguk, “Simon Yoanelok niĩñañ, dĩk gĩnaĩngalĩ nak nep kasĩlelañ ba?” Yesulĩ “Dĩk gĩnaĩngalĩ nak nep kasĩlelañ ba?” wĩndĩñ eumbi, nain tĩpet gĩt no tĩngukta tĩmbi, Petlolĩ gĩnañ kolaumbi niĩnguk, “Wopum, dĩk nepek gĩtik ip nandĩ-talembi, nak gĩnaĩnnalĩ dĩk gep kasĩlelet wĩn nambĩ-nandĩlañ.” Eumbi, Yesulĩ niĩnguk, “Nokok

sipsipnai ep towi ti-ta-kuukañ. ¹⁸ Wïn biañgan tĩmbekañ.

Tĩmbi nak ñĩndiñ ganba nandi. Dik sim plon papi, dĩañañgan biñgwılap tembi, delok ñaupi nandiñiñguñ wolok tuopkan samasamakgan ñaliñguñ, gan dik gılik tĩmbekañ nain wolonda dik kika tike-loumbi, nimbek noli gep topmbi, kwet nım ñaňalok nandi-galk talañnan ganañgıliñbi ñaukañ.” ¹⁹ (Yesulı wındiñ embi, Petlolı Kunum Yambattok koi gıñgıt mıuktok telak nıtek plon kimbekak wın tĩmbi indadakleñguk.) Tĩmbi yousımbi, ñĩndiñ niñguk, “Dik nak nep kle-kuukañ.”

Pepa ñın youkuk endok mandan

²⁰ Tĩmbi Petlolı tambanem kañguk, wın Yesulı gwañgwa nin gınañlı tike-kasileñguk endı ep klem biñguk. (Endı gwılattok nanañ yakan napakılıñ, wolonda gwañgwa walı wakan Yesulok plon panjañganembi ni-nandiñbi eñguk, “Wopum, wın nıdı sınık dik kanjıkkailok kisınan gapılekak?”) ²¹ Petlolı gwañgwa wın kañbi, Yesu ni-nandiñbi eñguk, “Wopum, ama ñolok kandañ nıtek indañmekak?” ²² Eumbi niñguk, “Tıkap nak undanem bı tombetat, endı wolok tuop yousımbi kuuktok nandiñmetta, walı dikok nepek nım. Dıkta nak nep kle-kuukañ.”

²³ Tĩmbi manda walı Yesu kımıt-kle-kuañgıliñ endok boñgıpsınan sapakñeumbi, ama walı nım kimbekak wındiñ nandiñgıliñ. Gan Yesulı Petlola ñĩndiñ nım niñbi eñguk, “Gwañgwa walı nım kimbekak.” Tambo endı ñĩndiñgot eñguk, “Tıkap nak undanem bı tombetat, endı wolok

tuop yousɪmbi kuuktok nandiñmetta, wali dɪkok nepek nɪm.”

²⁴ Gwañgwa wali wakan nepek gitik wolok gembɪn ipi, ñolok yout-talelak. Timbi nɪndɪ mandan youkuk wala nandɪna biañgan sɪnɪk tɪlak.

²⁵ Yesulɪ kundit kusei kusei asup dɪwɪn no wakɪt tɪñguk. Timbi nak ñɪndɪñ nandɪlet: nɪndɪ kundit gitɪñgɪtɪk wɪn youtnamda, pepa asup sɪnɪk indaumbi, nɪndɪ kwet tuop tuop pepa gitɪk wɪn kɪmɪtneñdok kwet lonjɪneñ.

Nek Bible
Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of
Papua New Guinea
Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long
Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nek

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

852e1e2e-4985-5348-9fba-a621d59eb829